

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 1[62]/2017

Revistă științifică trimestrială, cu acces liber
și prestigiu recunoscut de CNATDCU, indexată în baze de date
internaționale (BDI): CEEOL, EBSCO, ProQuest, IndexCopernicus,
WorldCat, ROAD

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

CONSILIUL EDITORIAL

Prof. univ. dr. Gheorghe CALOPĂREANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
președintele Consiliului editorial
Prof. univ. dr. Daniel DUMITRU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Valentin DRAGOMIRESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Marian STANCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Vasile BUCINSCHI, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
Prof. univ. dr. Florian RĂPAN, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Conf. univ. dr. Florin DIACONU, Universitatea din București
Lect. univ. dr. Stan ANTON, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Dariusz KOZERAWSKI, Universitatea Națională de Apărare, Polonia
Prof. univ. dr. Bohuslav PRIKRYL, Universitatea Națională de Apărare, Cehia
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Universitatea de Management al Securității, Slovacia
Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C.
Marshall”, Germania
Prof. univ. dr. Ilias ILIOPOULOS, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Republica Elenă
Prof. univ. dr. ing. Adrian GHEORGHE, Universitatea „Old Dominion”, SUA
Conf. univ. dr. Georgi DIMOV, Colegiul Național de Apărare, Bulgaria
Dr. Gábor BOLDIZSÁR, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria
Dr. Peter TÁLAS, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria
Dr. Mircea TĂNASE, Statul Major General, Ministerul Apărării Naționale
Dr. Igor SOFRONESCU, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

CS III dr. Mirela ATANASIU
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU
CS III dr. Cristina BOGZEANU
Lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU
ACS asoc. Valentin IACOB

CS I dr. Constantin MOȘTOFLEI
Prof. univ. dr. Visarion NEAGOE
CS III dr. Marius POTÎRNICHE
CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
ACS Cătălina TODOR
CS dr. Mihai ZODIAN

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor-șef: dr. Stan ANTON
Redactor-șef adjunct: dr. Daniela RĂPAN
Redactor „Colocviu strategic”: Cătălina TODOR
E-mail: impactstrategic@unap.ro

ADRESĂ

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București,
România
Telefon: (021) 319.56.49; (021) 319.57.80
Website: <http://cssas.unap.ro>

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI

Dr. Stan ANTON..... 5

EDITORIAL DE OPINIE

Cadrul și natura viitoarelor conflicte

Dr. Stan ANTON..... 7

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Capacitatea de planificare și conducere militară a Uniunii Europene. Duplicare sau complementaritate cu NATO?

Dr. Alin BODESCU 10

De la Tratatul de la Roma (1957) la construirea unui nou parcurs pentru UE. Securitate și apărare post-Brexit

Dr. Cristina BOGZEANU 18

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Multiple perspective, o singură realitate? Cazul refugiaților din Europa

Dr. Alexandra SARCINSCHI 31

Creșterea activității militare în regiunea Mării Negre ca amenințare la adresa securității

Dr. Natalia BEKIAROVA 44

CONCEPTE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Terminologia războiului – clarificare, confuzie, necesitate

Dr. Marius POTÎRNICHE 54

Diplomația apărării nu este întotdeauna diplomație: o analiză a unei corelații conceptuale parțial eronate

Dr. Alexandru LUCINESCU 61

Conceptul de „securitate a biosferei”. Spre o diplomație globală de securizare a biosferei
Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU..... 76

AMENINȚAREA TERORISTĂ

**Atacuri puțin costisitoare, comploturi imperceptibile? Prezentare generală
privind caracterul economic al terorismului actual**
Dr. János BESENYŐ 84

NOTE DE LECTURĂ

**European Military Culture and Security Governance: Soldiers, Scholars and National
Defence Universities**, dr. Tamir Libel
Dr. Stan ANTON..... 102

EVENIMENT ȘTIINȚIFIC

**Atelierul de strategie „Cooperarea interinstituțională – instrument de realizare a securității”,
23 martie 2017**
Raluca STAN 106

AGENDA CSSAS

**Activități ale Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate,
ianuarie-martie, 2017**
Raluca STAN 108

GHID PENTRU AUTORI

Dr. Daniela RĂPAN..... 110

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ediția întâi din anul 2017, cu numărul 62, cuprinde o colecție de nouă materiale, la care se adaugă *Editorialul de opinie*, *Recenzia de carte*, *Evenimentul științific*, *Agenda CSSAS* și *Ghidul pentru autori*.

În *Editorialul de opinie*, am intenționat să prezint, într-o analiză sintetică, dar cuprinzătoare, *Cadrul și natura viitoarelor conflicte*, evidențiind complexitatea și natura lor hibridă.

Prima rubrică, *NATO și UE: Politici, strategii, acțiuni*, cuprinde două articole despre securitate și apărare. În primul, domnul colonel dr. Alin Bodescu, actualmente Director al Departamentului regional de management al crizelor și operații multinaționale din Universitatea noastră, care a lucrat la EUMS între 2011 și 2016, a elaborat un articol despre *capacitatea de planificare și conducere militară a Uniunii Europene*, lansând întrebarea *duplicare sau complementaritate cu NATO?* În cel de-al doilea articol, colega noastră, CS III dr. Cristina Bogzeanu, abordează securitatea și apărarea UE post-Brexit, de la Tratatul de la Roma (1957) la construirea unui nou parcurs pentru UE.

Apoi, urmează rubrica *Geopolitici și geostrategii – tendințe și perspective*, unde doamna CS II dr. Alexandra Sarcinschi abordează subiectul *refugiaților din Europa*, punând următoarea problemă: *multiple perspective, o singură realitate?* În al doilea material, prof. univ.dr. Natalia Bekiarova, Șeful Departamentului de Securitate Națională și Internațională din cadrul Colegiului Național de Apărare „Rakovski”, Sofia, Bulgaria, analizează *creșterea activității militare în Regiunea Mării Negre ca amenințare la adresa securității*.

În această ediție, am introdus o nouă rubrică, *Concepte de apărare și securitate*, la care am inclus trei materiale. Astfel, domnul CS III colonel (r) Marius Potîrniche, actualmente cercetător în cadrul CSSAS, a abordat *terminologia războiului*, pe modelul *clarificare, confuzie, necesitate*. Îi urmează un articol provocator, în care domnul Alexandru Lucinescu, lector univ. dr. la Facultatea de Securitate și Apărare din cadrul Universității a realizat o *analiză a unei corelații conceptuale parțial eronate*, arătând că *diplomația apărării nu este întotdeauna diplomație*. Contributoarea noastră constantă, domnișoara cercetător științific dr. Mădălina Virginia Antonescu, cercetător dr. la Institutul Diplomatic Român, revine în această ediție cu un material ce tratează conceptul de *securitate a biosferei*, susținând ideea unei *diplomații globale de securizare a biosferei*.

Rubrica *Amenințarea teroristă* a acestei ediții cuprinde un nou material al domnului colonel dr. Janos Besenyo, în care aceasta evidențiază *caracterul economic al terorismului actual*, lansând, de asemenea, o întrebare: *atacuri puțin costisitoare, comploturi imperceptibile?*

În această ediție, la rubrica *Note de lectură*, ni s-a oferit oportunitatea să prezentăm cititorilor noștri o apariție recentă a Editurii Routledge, intitulată *European Military Culture and Security Governance – Soldiers, scholars and national defence universities*, al cărei autor este domnul dr. Tamir Libel, cu pregătire și expertiză în istorie, științe politice și științe militare.

La rubrica *Eveniment științific*, veți putea afla, de la colega noastră, Raluca Stan, detalii despre *Atelierul de strategie* organizat de către CSSAS pe 23 martie 2017, cu tema *Cooperarea interinstituțională - instrument de realizare a securității*.

Ca întotdeauna, aducem cititorilor noștri în atenție *Agenda CSSAS* pentru perioada ianuarie-martie, semnalând activitățile științifice pentru anul 2017.

În final, *Ghidul pentru autori* reprezintă o lectură utilă celor care vor să contribuie la revistă.

Pentru cei ce deschid întâia oară *Impact strategic*, publicația apare de șaisprezece ani în limba română și de doisprezece ani în limba engleză și abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională, elemente și aspecte privind comunitatea de informații. Cititorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației – recunoașterea calității științifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA) și Index Copernicus International (Polonia), la acestea adăugându-se, recent, WorldCat și ROAD, dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO, și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Impact strategic se tipărește trimestrial, în două ediții distincte: una în limba română și alta în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia, America.

În încheiere, îi încurajăm în continuare pe cei interesați să publice în paginile revistei să prospecteze și să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate și, totodată, lansăm invitația către studenții, masteranzii și doctoranzii interesați să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>.

Redactor-șef, colonel dr. **Stan ANTON**
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

CADRUL ȘI NATURA VIITOARELOR CONFLICTE

*Dr. Stan ANTON**

Complexitatea crescută a conflictelor moderne a constituit motivul pentru reconceptualizarea gândirii militare din ultima decadă, cele mai notabile rezultate ale acestei transformări și adaptări, sau răspunsuri la această nouă realitate fiind emergența unor noi concepte, precum război compozit, conflict asimetric, amenințare hibridă, război hibrid etc. Dar, în această manifestare a conflictelor, nu este nimic complet nou. Granița subțire dintre caracterul convențional și asimetric sau hibrid al conflictului reflectă doar necesitatea de a lua în considerare întreaga gamă de acțiuni pe care un actor le poate întreprinde pentru atingerea obiectivelor strategice. Dincolo de evoluțiile tehnologice, formularea de noi doctrine, strategii, tactici și tehnici, ceea ce este important de recunoscut constă în faptul că înțelegerea noilor realități și percepții se schimbă pe parcursul generațiilor și epocilor istorice.

În conflictele viitoare, pentru a-și atinge scopurile, actorii vor induce diferite provocări pentru abilitatea și capacitatea operațională a forțelor opuse, materializate într-un întreg set de amenințări (combinând amenințări convenționale, neregulate și asimetrice) simultan în timp și spațiu, având drept țintă voința și coeziunea adversarului. În cazul ultimelor conflicte, căutarea asimetriei – fie ea doctrinară, tehnologică sau operațională – în avantajul propriu a fost o condiție și o cerință pentru obținerea succesului.

Caracterul conflictului va urma o tendință de evoluție continuă: tehnologia oferă noi căi și mijloace, lumea tot mai globalizată prezintă

amenințări și provocări inedite, iar normele internaționale și sociale influențează direct desfășurarea conflictelor.

Cu toate acestea, natura conflictului va rămâne neschimbată, constituind o activitate umană unică și impredictibilă cu determinări politice, economice, culturale și civilizaționale, sociale, tehnologice precum și militare. Faptul că războiul poate constitui un agent al politicii este deja axiomatic, dar, odată declanșat, poate modela politica. Noile conflicte militare vor continua să fie una dintre expresiile violente ale conflictualității politice, economice și sociale. Principala caracteristică a acestora este *dependența*, în sensul că sunt tot mai mult condiționate de relațiile și realitățile politice, economice și sociale.

Spre deosebire de natura conflictului, fizionomia conflictelor este în permanentă schimbare, complexul de factori care o individualizează incluzând: noi situații politico-economice și strategice de insecuritate, noi scopuri politice și strategice, noi obiective, forțe și mijloace de acțiune specifice, o altă concepție și o mai mare intensitate, o altă atitudine față de adversar, spații diferite de desfășurare, o paletă foarte vastă de tipuri dominante de acțiune și moduri tot mai sofisticate și neașteptate de manifestare a violenței, fiind fundamental dependentă de mediul operațional strategic. În consecință, diferențele dintre conflictul interstatal și cel neregulat se vor reduce substanțial. Mediul operațional strategic al viitorului se preconizează

** Colonel dr. Stan ANTON este directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. E-mail: anton.stan@unap.ro*

că va fi caracterizat de o dinamică extremă indusă de factori interni și, mai ales, externi. Acesta va fi disputat între părțile oponente, în sensul obținerii inițiativei și exercitării controlului asupra spațiilor și domeniilor de interes, forțele participante acționând preponderent, în mod întrunit, interconectat în plan tehnologic, operațional și conceptual, fiind, în anumite cazuri, influențat de ideologii.

Realitățile dure ale începutului de secol XXI au demonstrat că globalizarea crește probabilitatea de conflict cu implicarea actorilor nonstatali și a statelor eșuate. Conflictul interstatal nu va dispărea, dar caracterul său este deja în schimbare.

Conflictele transnaționale se derulează deja cu utilizarea de tactici asimetrice, cum ar fi cele ce aparțin domeniilor economic, cibernetic și acțiunile proxy în locul unei confruntări militare directe, iar acestea vor juca un rol tot mai mare, pentru a surclasa avantajele militare oferite de capacitățile militare convenționale.

Interferența în procesele politice naționale, manipularea protestelor publice împotriva guvernelor, influențarea fluxului de bunuri și materii prime, interdicția și acțiunile pentru oprirea accesului la resurse, atacurile electronice asupra nodurilor de comunicații și infrastructurii cibernetice a instituțiilor financiare naționale și internaționale, manipularea capitalurilor, piețelor, schimburilor valutare contribuie la creșterea incertitudinii și complexității mediului operațional în care guvernele și forțele armate vor acționa în viitor. În conflictele următoare, va fi mai frecventă planificarea și executarea operațiilor utilizând, ca angajare inițială sau ca parte a fazei de modelare (configurare) a operației, loviturile cibernetice în locul loviturilor aeriene. Influența politică și câștigarea opiniei publice prin utilizarea de acțiuni sub acoperire și manipularea percepției prin utilizarea social-media și mass-media vor contribui major la accentuarea dinamicii rapide, a complexității și incertitudinii.

Concentrarea informației utilizând diverse canale, atât guvernamentale, cât și publice, va influența major, din perspectivă cognitivă, atât decidenții politici cât și comandanții militari,

făcând din ce în ce mai dificilă obținerea unui echilibru între nevoia de intelligence și cea de acționa rapid și decisiv la locul și la momentul potrivit. Mai mult decât atât, amploarea din ce în ce mai mare a operațiilor informaționale, completate de campanii de comunicare strategică eficiente, poate fi considerată condiție pentru succesul oricărei operații sau campanii militare. Concentrarea informației împotriva oponentului poate juca un rol decisiv în obținerea succesului în aceeași măsură în care o fac concentrarea forțelor, toți potențialii actori ai unui conflict, indiferent dacă sunt statali sau nonstatali, având acces la noile tehnologii care permit un astfel de comportament.

Șocurile strategice au o probabilitate mare de a se produce, dat fiind că predominante vor fi amenințările cu un caracter complex și indistinct. Este, de asemenea, posibil ca noile condiții climatice, dezastrele naturale, accidentele tehnologice, lipsa înțelegerii din cauza manipulării percepției pe scară largă să contribuie la efecte cumulative care să poată constitui un șoc strategic.

Din ce în ce mai frecvent, forțele neregulate, combinate cu forțe regulate ale statelor sunt întrebuintate de o manieră integratoare, comprehensivă, pentru a influența, manipula, a executa manevre și pentru a pune adversarul în incapacitate de a executa manevre nu doar pe dimensiunile „clasice” ale câmpului de luptă, ci și în domeniile cognitiv, cibernetic și informațional.

La nivel strategic, conflictul asimetric, compozit și hibrid va reprezenta regula, nu excepția, în timp ce, la nivelul tactic al războiului, conflictul armat va fi caracterizat de utilizarea violenței în moduri clasice, cu tactici, tehnici și proceduri aparținând utilizării convenționale a forțelor armate.

Gama de amenințări se va extinde, de la ADM la cele aparținând spațiului cibernetic sau rezultat al dezvoltării unor sisteme novatoare de arme și permanentizării unor amenințări neregulate, acțiunilor asimetrice sau teroriste. Se va urmări, de asemenea, promovarea unei asimetrii statale, ce va rezulta din utilizarea combinată a unor capabilități de război cibernetic, programelor și

sistemelor anti-satelit sau antirachetă, potențate de amenințarea nucleară. Incidența violenței intra-statale, cu actori statali, state proxy/terți sau actori non-statali va rămâne o temă continuă de analiză.

Pentru a-și atinge scopurile, adversarii dintr-un conflict (actori statali, state proxy/terți sau actori nonstatali) vor desfășura activități care să aibă ca rezultat o percepție cât mai redusă și indistinctă a acțiunii lor în mediul de confruntare, conflictul urmărind continuu influențarea participanților (și mai ales a populației), activitate ce va fi coordonată de o manieră centralizată și executată local sau descentralizat.

Menținerea sprijinului opiniei publice va fi esențială în asigurarea succesului operațiilor militare, condițiile minime de îndeplinit în acest sens fiind legitimitatea acțiunilor și asigurarea protecției forțelor. Între obiectivele vizate de adversari se vor regăsi atât liniile electronice de comunicații, cât și liniile de comunicații fizice. Creșterea și proliferarea sistemelor de comunicații și a celor de înaltă tehnologie va spori capacitatea adversarilor de a influența, nu numai forțele dislocate în teatrele de operații, dar și societatea în ansamblul său. Prin urmare, operațiile informaționale vor contribui decisiv la obținerea succesului atât în operație, cât și la asigurarea sprijinului opiniei publice pentru acțiunile în care forțele armate sunt angajate.

Conflictele viitoare ar putea implica o serie de participanți transnaționali, state, grupuri și indivizi, care se vor concentra și vor opera atât

la nivel global, cât și la nivel regional sau local. În unele conflicte, este probabil să constatăm, concomitent, violență intercomunitară, terorism, insurgență, criminalitate generalizată și dezordine publică pe scară largă. Tacticile, tehnicile, procedurile precum și tehnologiile vor continua să convergeze pe măsură ce adversarii se adaptează rapid pentru a beneficia de avantaj și influență, inclusiv prin mijloace economice, financiare, juridice sau diplomatice. Adversarii, manifestând un pregnant caracter adaptiv al acțiunilor lor, vor încerca să manipuleze reciproc mass-media și sistemele politice spre obținerea de avantaje, în special în plan strategic, ajustându-și permanent tacticile, tehnicile și procedurile. Vor încerca, de asemenea, să se disperseze într-un câmp de luptă din ce în ce mai complex, inclusiv în rândul populației, unde se vor concentra eforturile pentru a domina mediul operațional. „Terenul uman”, cu trăsăturile sale distinctive asociate – lingvistice, ideologice, tribale, de sectă, etnice etc. – va rămâne extrem de complex.

Conflictul va continua să se constituie, ca și până acum, într-un spațiu al fricțiunii și incertitudinii, fiind un mozaic de adversari, amenințări și răspunsuri la acestea. Angajarea într-un potențial conflict va schimba fundamental modul de întrebuințare și paradigmele acționale, conceptuale sau de altă natură în baza cărora forțele armate se pregătesc în prezent și care nu pot fi controlate deplin sau cel puțin anticipate. Aplicarea principiilor adaptabilității și flexibilității reprezintă căi de menținere a capacității operaționale a forțelor.

CAPACITATEA DE PLANIFICARE ȘI CONDUCERE MILITARĂ A UNIUNII EUROPENE. DUPLICARE SAU COMPLEMENTARITATE CU NATO?

*Dr. Alin BODESCU**

Uniunea Europeană (UE) a înființat o capacitate de planificare militară permanentă, dar are oare UE nevoie de așa ceva? Atât timp cât UE are ambiția de a lansa operații și misiuni autonome în vederea îndeplinirii obiectivelor sale politice – operații și misiuni care trebuie monitorizate și, eventual, extinse sau reorientate – răspunsul este da. În acest sens, și în contextul rolului jucat de NATO, de garant al securității spațiului euroatlantic, se pune întrebarea dacă există riscul redundanței unei astfel de structuri în raport cu capacitățile similare ale NATO, care să submineze astfel sarcinile principale ale Alianței, în principal apărarea colectivă? Acest articol face o scurtă prezentare a rolului și competențelor capacității de planificare și conducere militară a UE prin compararea acesteia cu structurile similare NATO și aduce câteva argumente în sprijinul tezei care neagă duplicarea.

Cuvinte-cheie: *Politica de securitate și apărare comună (PSAC), Capacitatea de planificare și conducere militară a UE, duplicare.*

Introducere

Pe 6 martie 2017, urmare unei sarcini trasate de Consiliul European, Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica

de Securitate (HR/VP) a propus, iar Consiliul Uniunii Europene a aprobat, înființarea unei capacități permanente de planificare și conducere operațională la nivel strategic pentru misiuni militare neexecutive¹, ca un pas inițial către un obiectiv mai amplu, de a dezvolta structuri și capacități cu caracter permanent, necesare planificării și desfășurării de misiuni și operații sub egida Politicii de securitate și apărare comune a UE (PSAC)².

Cu toate acestea, se pune întrebarea: are UE nevoie de o capacitate permanentă de planificare și conducere militară (MPCC)? Considerăm că răspunsul este da, având în vedere ambițiile UE de a lansa operații și misiuni autonome PSAC

¹ În funcție de natura crizei, o acțiune militară condusă de UE ar putea avea un caracter executiv (operație militară) sau neexecutiv (misiune militară). Operațiile cu caracter executiv sunt operații mandatate pentru a întreprinde acțiuni, prin substituirea autorităților națiunii gazdă. Misiunile cu caracter neexecutiv sunt acțiuni care sprijină autoritățile națiunii gazdă, având un rol consultativ. Conform ***, European Union Concept for EU-led Military Operations and Missions, Council of the European Union, 19 December 2014, URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17107-2014-INIT/en/pdf>, accesat la data de 20 martie 2017.

² ***, Concept Note: Operational Planning and Conduct Capabilities for CSDP Missions and Operations, Council of the European Union, 6 March 2017, URL: www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2017/03/st06881_en17_pdf/, accesat la data de 20 martie 2017.

** Colonel dr. Alin BODESCU este directorul Departamentului regional de management al crizelor și operații multinaționale din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. În perioada 2011-2016, a activat în cadrul EUMS. E-mail: bodescu.alin@unap.ro*

în vederea realizării obiectivelor sale politice, care trebuie monitorizate și, eventual, extinse sau reorientate. Cu toate acestea, o adevărată capacitate de planificare a UE la nivel strategic ar trebui să aibă un caracter civil-militar, iar experiența recentă a Centrului de Operații – activat (OPCEN-A)³ de coordonare a misiunilor și operațiilor din Cornul Africii a demonstrat relevanța sa.

Dacă se dorește o exploatare sinergică a Politicii externe și de securitate comună (PESC), atunci activitățile tuturor părților puterii în cadrul PESC: prevenirea conflictelor, sancțiunile, ajutorul pentru dezvoltare, comunicarea strategică, eforturile individuale ale statelor membre, precum și operațiile și misiunile PSAC trebuie anticipate, planificate, monitorizate și consolidate în mod coerent⁴.

Înființarea unei capacități de planificare militară a UE a fost o ambiție de mult anticipată a statelor *europeniste* din UE, temperată în mod frecvent de către statele *atlantiste*, în special de Marea Britanie⁵. Ca și în cazul altor proiecte ambițioase în domeniul PSAC, a fost nevoie doar de un moment politic favorabil pentru a materializa și promova această ambiție.

Acest moment a venit în contextul Brexit, deși secretarul britanic al apărării la acea vreme, profitând de statul de stat UE cu drepturi depline, își exprimase intenția de a se opune oricărei încercări a UE de a duplica capacitățile de planificare ale NATO.

³ ***, EU Operations Centre Horn of Africa & Sahel, 1 June 2015, URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/structures-instruments-agencies/eu-operations-centre/docs/factsheet_eu_opcen_23_06_2015.pdf, accesat la data de 20 martie 2017.

⁴ Asistența umanitară asigurată de Direcția Generală pentru Protecția Civilă și Operații Umanitare Europene (DG ECHO) nu face parte, în mod discutabil, din abordarea globală a UE privind gestionarea crizelor, având în vedere faptul că principiile asistenței umanitare nu pot fi conectate la nici o agendă politică.

⁵ Pentru o analiză a opiniei atlantiștilor și a europeniștilor cu privire la necesitatea unei capacități de planificare a UE, a se vedea Luis Simon, „Command and control? Planning for EU military operations”, *EU ISS Occasional Paper*, no. 81, January 2010, p. 17.

1. Duplicare sau complementaritate cu NATO?

Când vine vorba de ambițiile UE de a-și asuma un rol mai activ în arena securității internaționale și de a încerca să recurgă la mijloace militare pentru a susține eforturile diplomatice, NATO, prin vocea SUA, și-a exprimat îngrijorarea și rezerve clare. Madeline Albright a fost cea care, în 1998, a lansat cele trei principii „non-D”: nedecuplare, nedublare și nediscriminare⁶. În ceea ce privește planificarea operațiilor militare, nu se justifica înființarea unei capacități militare permanente a UE, atât timp cât operațiile militare puteau fi planificate și conduse de structurile existente în cadrul NATO, mai precis de la Comandamentul Suprem al Forțelor Aliate din Europa (SHAPE). Situația s-a schimbat, într-o oarecare măsură, după criza din Balcani (Bosnia și Herțegovina), când condițiile au devenit favorabile pentru ca UE să înceapă planificarea capacităților militare, în contextul Obiectivului Global (Headline Goal).

În anul 2002, NATO a trebuit să facă o concesie UE, având în vedere opoziția puternică față de dezvoltarea capacităților de comandă și control. Este vorba de așa-numitele acorduri „Berlin +”, care, în ceea ce privește planificarea, au oferit UE accesul la capacitățile de planificare ale NATO la nivel strategic în cadrul SHAPE. Operațiile CONCORDIA (2003) și ALTHEA (lansată în 2004 și aflată în desfășurare) au fost planificate de acolo de un element de planificare al UE, care a testat nou createle sugestii pentru procedurile de gestionare a crizelor, o doctrină de planificare cuprinzătoare a UE.

Pentru a asigura neduplicarea cu NATO, chestiunile militare ale UE sunt tratate în comisii și grupuri de lucru, care au configurația structurilor similare din cadrul NATO, unii dintre reprezentanții naționali participând chiar la reuniuni paralele ale acestor comitete. În acest cadru, o atenție deosebită se acordă Grupului Politico-Militar (PMG), care urmărește

⁶ Yannis Stivachtis, „The State of European Integration”, Ashgate Publishing Limited, UK, 2013, p. 26.

dimensiunea politică a aspectelor militare și civil-militare ale UE și care, la fel ca toate celelalte comitete, monitorizează activ riscul dublării cu NATO atunci când vine vorba de concepte, capacități, operații și misiuni.

În același timp, în UE, apetitul pentru folosirea instrumentului militar a fost, dacă nu stopat, cel puțin temperat de structurile civile instituționale, situație care ar putea fi interpretată atât ca o formă de control democratic al forțelor armate la un nivel supranațional, interguvernamental, cât și un mod de a accentua înclinația UE față de utilizarea puterii nemilitare. Această abordare a fost subliniată recent de către președintele Comisiei, Jean-Claude Juncker, în contextul presiunii sporite din partea SUA asupra statelor membre ale NATO pentru atingerea pragului de 2% din PIB pentru cheltuieli de apărare⁷. Cu acea ocazie, oficialul european a sugerat că, atunci când vine vorba de securitate, fondurile puse la dispoziție bugetului UE pentru dezvoltare și ajutor umanitar ar trebui interpretate ca o formă de politică externă modernă prin alte mijloace decât cheltuielile de apărare, deși nu a exclus necesitatea acestora din urmă. În ceea ce privește gestionarea crizelor, NATO este, în primul rând, o alianță militară formată din 28 de națiuni care *cooperează* cu diferiți actori civili implicați într-o zonă de criză. Prin urmare, NATO nu deține mijloacele civile angajate într-un răspuns la criză, ci integrează efectele lor în planurile de operații militare.

Pe de altă parte, UE este, în primul rând, un parteneriat economic între cele 28 (27) de state membre și deține o varietate de mijloace civile, cum ar fi programe de dezvoltare și ajutor umanitar și asistență pentru țările afectate de criză. Dacă este nevoie de un răspuns militar la unele manifestări de criză, militarii vor fi implicați de-a lungul intervenției civile desfășurate pe teren. Prin urmare, utilizarea tuturor instrumentelor UE este urmărită într-o manieră corelată și integrată într-o perspectivă unică (chiar dacă nu într-un plan unic).

⁷ Esther King, „Juncker: EU must resist US bullying on NATO spending”, in *Politico*, 2 February 2017, URL: <http://www.politico.eu/article/jean-claude-juncker-eu-must-resist-us-bullying-on-nato-spending-james-mattis/>, accesat la data de 20 martie 2017.

2. Planificarea la nivel strategic militar

Pentru a gestiona o criză, în fruntea unei organizații militare trebuie să existe un strateg, care să fie responsabil de punerea în aplicare a obiectivelor politice (scopuri) prin activități militare (mijloace), de unde și nivelul operațiilor conduse la acest nivel – strategic. Aceasta se realizează prin interpretarea sau transpunerea în practică a orientărilor și îndrumărilor politice în planurile de operații (OPLAN) – documente esențiale pentru militari – care încorporează cele mai fezabile opțiuni pentru o anumită situație (modalități). În epoca modernă de dezvoltare a organismelor militare, un astfel de strateg este reprezentat de un comandament de dimensiuni relativ mari, întrunit, în fruntea căruia se află un general cu experiență în conducerea operațiilor militare. Aceste organizații multidimensionale sunt structuri bidirecționale, fiind concepute ca, în cazul unei potențiale nevoi de a recurge la forța militară pentru rezolvarea unei crize de securitate, să consilieze conducerea politică cu privire la ceea ce este posibil din punct de vedere militar, pe de o parte, și să conceapă obiective militare și să aloce resursele existente și indicate de nivelul politic la comandamentul de nivel operativ, pe de altă parte.

În cazul NATO, un astfel de comandament de nivel strategic este SHAPE⁸. De acolo, Comandantul Suprem al Forțelor Aliate din Europa (SACEUR), în mod tradițional, un general american cu patru stele, având un locțiitor, de asemenea, în mod tradițional, un general britanic de patru stele (DSACEUR), planifică și comandă toate operațiile militare ale NATO la nivel global și strategic, pe baza viziunii politice oferite de Consiliul Nord-Atlantic (NAC) și a îndrumărilor militare furnizate de Comitetul militar de la comandamentul NATO. Planurile strategice sunt apoi „operaționalizate” de către Comandamentele Forțelor Întrunite (JFC), cu sediul la Brunssum (Olanda) și Napoli (Italia) – nivelul operativ al planificării și conducerii operațiilor. În fine,

⁸ Conform website Supreme Headquarters Allied Powers Europe, <https://www.shape.nato.int/about>, accesat la data de 20 martie 2017.

punerea în executare a acestor planuri necesită trupe pe teren (uneori doar avioane în spațiul aerian al zonei vizate, așa cum a fost cazul campaniei din Libia, în 2011) și capacitatea de a direcționa aceste forțe către *efectele* planificate de comandanții de la nivelul operativ – nivelul tactic al operațiilor. Acest cadru de comandamente cu caracter permanent de la nivelurile strategic, operativ și tactic este cunoscut sub numele de „structura de comandă a NATO”.

În cazul UE, până la data de 6 martie 2017, nu a existat o structură permanentă de comandă similară, ci mai degrabă o structură ad-hoc,

de nivel Grup de luptă UE, în special acolo unde era necesar un răspuns civil-militar întrunit și unde nu era identificat niciun comandament național⁹. *Cea de-a treia variantă* pentru această primă opțiune era înființarea unui comandament al misiunii (MHQ) care să planifice și să conducă o misiune neexecutivă.

În cazul celei de-a doua opțiuni, UE ar recurge la capacitățile existente de planificare ale NATO la SHAPE, în cadrul acordurilor „Berlin plus”. La nivel operativ, erau prevăzute mai multe comandamente naționale oferite de unele state membre pentru a înființa Comandamentul

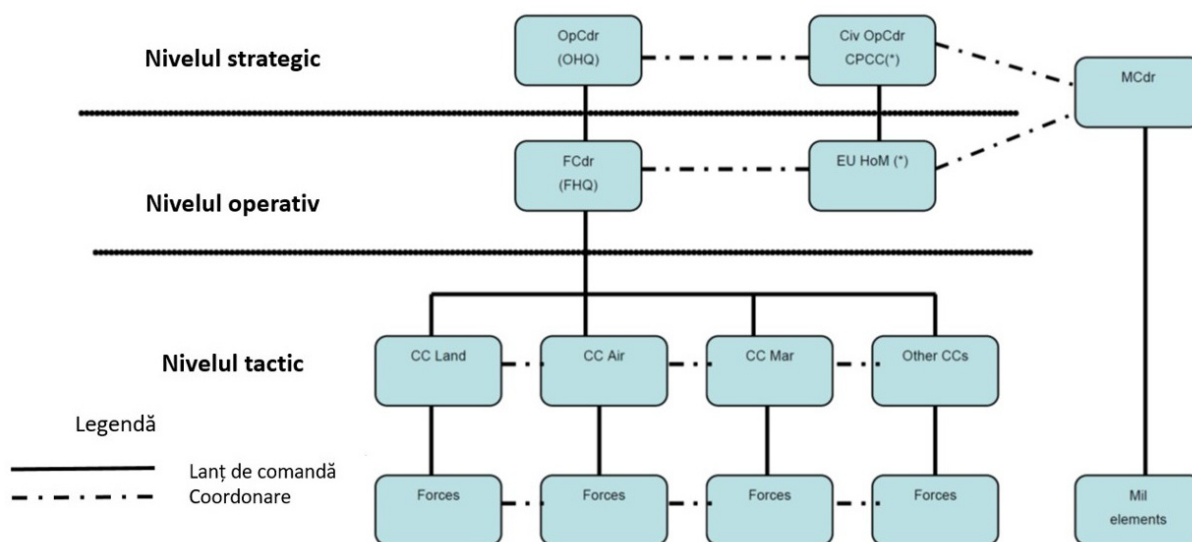

Figura nr. 1: Structura de comandă și control a UE, 2015¹⁰

flexibilă, dar complicată (Figura 1). La nivel strategic, UE avea *două opțiuni de comandă* (una autonomă și cealaltă cu recurs la NATO) care se manifestau în *patru variante*.

În cazul operațiilor autonome, *prima variantă* necesita activarea unuia dintre cele cinci comandamente naționale oferite în mod voluntar de Marea Britanie, Germania, Franța, Italia și Grecia. Atunci când este activat să comande o operație militară condusă de UE, acest comandament se află sub drapelul UE și devine comandamentul operației UE (EU OHQ), condus de un comandant al operației (OpCdr). *Cea de-a doua variantă* presupunea activarea unui Centru de Operații (OPSCEN) imaginat pentru planificarea și ducerea operațiilor militare

⁹ OPSCEN nu a fost niciodată activat pentru scopul pentru care a fost conceput. În schimb, acesta a fost activat pentru îmbunătățirea coordonării și consolidarea sinergiei civil-militare în cadrul operațiilor militare și misiunilor civile PSAC desfășurate în Cornul Africii; de aici și folosirea unui acronim distinct: OPCEN-A. Conform ***, EU Operations Centre Horn of Africa & Sahel, 1 June 2015, URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/structures-instruments-agencies/eu-operations-centre/docs/factsheet_eu_opcen_23_06_2015.pdf, accesat la data de 20 martie 2017.

¹⁰ Sursa: ibidem, p. 13. Explicații: OpCdr (OHQ) – Comandantul Operației (Comandamentul Operației); CivOpCdr (CPCC) – Comandantul Civil al Operației (Capacitatea de planificare și conducere civilă); MCdr – Comandantul Misiunii; FCdr (FHQ) – Comandantul Forței (Comandamentul Forței); EU HoM (Șeful Misiunii UE); CC Land/Air/Mar/Other – Comandantul Componentei Terestre/ Aerine/ Maritime/ alte; Forces – Forțe; Mil Elms – Elemente militare.

Forței (FHQ) în zona de operații. La nivel tactic, conceptul UE de comandă și control identifică o serie de comandamente de nivel componentă (terestră, aeriană sau maritimă) responsabile cu executarea misiunilor și a sarcinilor atribuite de comandantul forțelor (FCdr)¹¹.

Caracterul nepermanent al acestor structuri centrale necesită aplicarea unei proceduri standard de activare a comandamentului UE, de creștere a acestuia de la un nucleu mic de planificare asigurat de comandamentul național, până la nivelul complet de încadrare prevăzut de statul de

și continuă să aibă, un rol esențial în asigurarea unei tranziții fără sincope a planificării de la nivel politico-strategic la cel militar-strategic, atunci când OHQ-ul activat nu cunoștea suficient situația crizei, sau nu atinsese încă coeziunea și capacitatea de planificare necesare¹².

3. MPCC – nivelul următor al capacității de planificare UE

Începând cu 6 martie 2017, structura de comandă și control a UE s-a schimbat sensibil

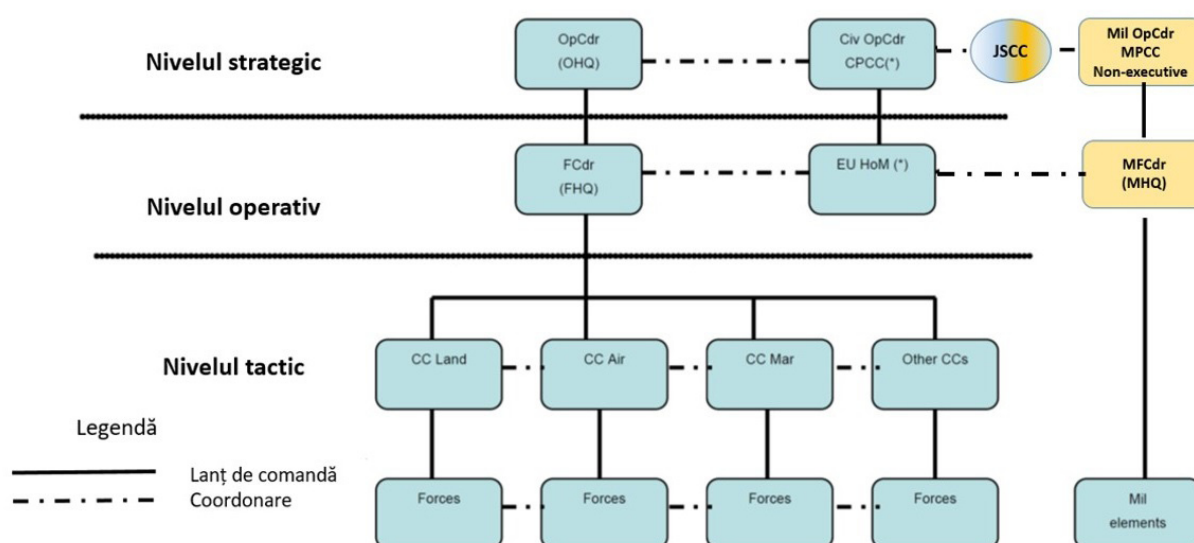

Figura nr. 2: Structura de comandă și control a UE, 2017¹³

funcțiuni. Această situație atipică necesită soluții inovatoare care să permită o funcționare eficientă. Una dintre soluții a fost rolul atribuit Statului major militar al UE (EUMS) de a contribui la planificarea la nivel politico-strategic (elaborarea opțiunilor strategice militare și inițierea directivei militare) și, ulterior, de a asigura capacitatea de planificare la nivel strategic militar, până la nominalizarea OHQ și atingerea de către acesta a capacității depline necesare planificării și conducerii operației. De asemenea, EUMS avea,

¹¹ ***, EU Concept for Military Command and Control, European External Action Service, Brussels, 5 January 2015, URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5008-2015-INIT/en/pdf>, accesat la data de 20 martie 2017.

(Figura 2) pentru a răspunde voinței politice a Consiliului European exprimată la 14 noiembrie 2016, cu ocazia aprobării Planului de punere în aplicare a prevederilor pe linie de apărare și securitate din Strategia globală pentru politica

¹² Luis Simon, „Command and control? Planning for EU military operations”, EU ISS Occasional Paper 81, January 2010, p. 14.

¹³ Figura care ilustrează structura de comandă și control a UE, după luna martie 2017, a fost adaptată de autor după schema de la Figura 1. Explicații suplimentare față de cele de la figura 1: JSCC – Celula de coordonare întrunită a sprijinului; MilOpCdr (MPCC) Non-executive – Comandantul Operației Militare (Capacitatea de planificare și conducere militară) neexecutive; MFCDR (MHQ) – Comandantul Forței Misiunii (Comandamentul Misiunii).

externă și de securitate a UE¹⁴. Șefii de stat și de guvern au decis atunci să „îmbunătățească capacitatea UE de a reacționa într-o manieră mai rapidă, mai eficientă și mai uniformă, ca parte a unei abordări globale eficiente a UE¹⁵” și reiterând principiul evitării duplicării inutile cu NATO, au convenit asupra înființării „unei capacități permanente de planificare și conducere operațională la nivel strategic pentru misiunile militare neexecutive, care să lucreze în mod întrunit și să asigure un angajament PSAC integrat civil-militar”¹⁶.

Planul de punere în aplicare a prevederilor pe linie de apărare și securitate din Strategia globală justifică stabilirea MPCC pe necesitatea de a *ameliora deficiențele actuale și de a aborda decalajele la nivel strategic în ceea ce privește desfășurarea misiunilor militare neexecutive PSAC*¹⁷. Deficiențele decurgeau dintr-o serie de situații, cum ar fi natura hibridă a MHQ care acoperea toate nivelurile operației, de la nivelul strategic până la cel tactic, sau cele referitoare la locul comandantului misiunii, care era dislocat la mare distanță de instituțiile și organismele relevante din Bruxelles – Consiliul, Comitetul politic și de securitate (COPS; PSC) și Comitetul Militar al UE (EUMC) – cărora comandantul le prezenta rapoarte cu regularitate și de la care solicita sprijin și îndrumări. Deplasarea din teatrul de operații la Bruxelles și înapoi, pe distanțe lungi, și implicarea comandantului în probleme administrative neoperaționale nu erau doar activități obositoare, ci și neproductive pentru un comandant care avea un rol nemijlocit în

conducerea Forței în teatrul de operații. Pe de altă parte, trebuie subliniat faptul că, având în vedere ambiția sporită a UE de a dezvolta capacitățile de securitate și de apărare ale partenerilor, aceste tipuri de angajamente neexecutive vor crește în număr și importanță în viitor.

Deși nu a transformat în mod revoluționar situația în domeniul planificării UE, MPCC se constituie în prima fază a unei capacități permanente de planificare și conducere militară pe termen lung la nivel strategic militar. Pentru această etapă, MPCC are un scop clar și limitat: planificarea și conducerea misiunilor neexecutive, care va susține în mare măsură una dintre prioritățile identificate de Strategia globală pentru politica externă și de securitate a Uniunii Europene și reiterată de Consiliu în concluziile sale privind 14 noiembrie 2016¹⁸.

MPCC va juca, pentru misiunile neexecutive, un rol similar aceluia al OHQ pentru operațiile executive. Mai precis, MPCC va efectua planificarea operațiilor la nivel strategic militar (de exemplu, dezvoltarea concepției operației – CONOPS, a planului operației – OPLAN, a regulilor de angajare – ROE sau a statului de funcționare – SOR) și va conduce operațiile curente, oferind, printre altele, direcții strategice și orientări necesare comandanților forțelor misiunilor la nivelurile operativ și tactic.

În același timp, MPCC a fost imaginat și ca un element de susținere a capacității de planificare civil-militară, specifică UE. Celula întrunită de coordonare a sprijinului (JSCC), formată din personalul EUMS și al capacității de planificare și conducere civilă (CPCC), va fi vehiculul prin intermediul căruia vor fi consolidate sinergiile civil-militare. JSCC va reprezenta un cadru formal pentru cooperarea zilnică între planificatorii civili și militari la nivel strategic. Acest lucru va asigura o mai bună uniformitate în proceduri, un flux mai

¹⁴ ***, Implementation Plan on Security and Defence, Council of the European Union, 14 November 2016, URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf, accesat la data de 12 martie 2017.

¹⁵ *Ibidem*, p. 25.

¹⁶ ***, Concept Note: Operational Planning and Conduct Capabilities for CSDP Missions and Operations, Council of the European Union, 6 March 2017, p. 2, URL: www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2017/03/st06881_en17_pdf/, accesat la data de 20 martie 2017.

¹⁷ ***, Implementation Plan on Security and Defence, Council of the European Union, 14 November 2016, Action 7, p. 26, URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf, accesat la data de 12 martie 2017.

¹⁸ Consolidarea capacităților partenerilor este obiectivul principal al misiunilor sau al operațiilor PSAC care au mandat de formare, consiliere și/sau îndrumare în cadrul sectorului de securitate. Council conclusions on implementing the EU Global Strategy in the area of Security and Defence, 14 November 2016, URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/11/14-conclusions-eu-global-strategy-security-defence/>, accesat la data de 20 martie 2017.

rapid de informații și documente de planificare mai coerente.

MPCC nu va primi spații și facilități noi și se va baza aproape exclusiv pe resursele umane existente, transformând pe unele dintre acestea pentru a forma ceea ce documentul numește, *personalul de bază*.

Astfel, directorul general al EUMS va îndeplini și funcția de director al MPCC; 10-15 ofițeri din EUMS vor fi repartizați în funcții specifice în MPCC sau vor ocupa funcții prin cumul (o practică similară în cazul OPSCEN, unde aproximativ 20 de ofițeri din EUMS sunt repartizați să ocupe posturi dedicate în cazul activării); 8-10 ofițeri din fostul OPCEN-A, cu rezerva confirmării din partea statelor membre care i-au trimis la post și 5-7 ofițeri reprezentând contribuții voluntare ale unor state membre. Alte resurse funcționale suplimentare ar putea fi atrase sau utilizate de la alte direcții ale EUMS sau din comandamentul actual al misiunii.

Prin urmare, un nucleu de 32 de ofițeri va reprezenta baza pentru o creștere ulterioară, utilizând eventual baza de date existentă privind încadrarea cu personal a comandamentelor UE (EU HQ).

Cu toate că lanțurile de comandă civil și militar rămân, din punct de vedere administrativ, două linii paralele, înființarea MPCC și a JSCC poate fi interpretată ca o etapă intermediară a raționalizării în continuare a structurilor și a procesului de luare a deciziilor în cadrul Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE), o fază anticipată, de altfel, de „revizuirea SEAE” în 2016.

Postura ad-hoc a MPCC ar putea crea ambiguități și posibile lacune de comunicare (a se vedea rolul dublu al directorului MPCC, care este și director general al EUMS, lanțul de comandă separat pentru directorul general EUMS, care raportează direct HR/VP, iar directorii Direcției de gestionare și planificare a crizelor (CMPD) și CPCC raportează secretarului general adjunct pentru PSAC și răspuns la criză și, în final, faptul că JSCC este co-prezidată de șefii de stat major din MPCC și CPCC).

Concluzii

Există riscul duplicării structurilor de planificare ale UE cu cele ale NATO și, dacă da, unde? Răspunsul nu este simplu. Pe termen scurt, nu se întrevide nicio duplicare, deoarece MPCC reprezintă o soluție inițială pentru a completa lipsa de capacitate de a planifica și conduce misiuni neexecutive la nivel strategic și de a crea condiții pentru omologii civili de a planifica efectele civile – așa-numitele sinergii civil-militare. Pe termen lung, ar putea exista un risc de duplicare, dat fiind faptul că MPCC este un pas preliminar către un viitor comandament militar strategic al UE, care s-ar putea suprapune pe responsabilități ale NATO. Cu toate acestea, mai este discursul neduplicării de actualitate? De ani de zile, mesajul oficial în cercurile euroatlantice privind neduplicarea a fost risipa inutilă de resurse, în timp ce rațiunea neoficială era diminuarea rolului și controlului SUA în Europa. Nici una dintre aceste două situații nu mai este valabilă astăzi, acestea fiind, în principal, anulate de Brexit și de prioritățile de securitate externă ale noului președinte al SUA, care par să încurajeze o UE militară mai autonomă. Mai mult decât atât, există un mesaj politic la nivel UE clar și puternic care răzbate din toate documentele relevante din recentul pachet de securitate și apărare al UE care reiterează credința puternică a UE în legătura transatlantică și complementaritatea cu NATO.

O politică de apărare comună este nivelul suprem de ambiție al UE în domeniul apărării, așa cum este consacrat în art. 42 alin. (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană. În lipsa presiunilor din partea Marii Britanii și cu o Americă insistentă ca UE să-și preia sarcinile proprii securității în mod serios pe cont propriu, au fost deschise uși noi pe calea integrării în domeniul apărării. O politică de apărare comună va necesita un set complet de capacități militare, incluzând aici și capacități de planificare militară permanente, cel puțin la nivel strategic, în Bruxelles. UE nu se află încă la acel nivel de integrare, dar înființarea MPCC poate fi considerată un salt important față de opoziția exprimată în trecut de unele state membre la tendința de autonomie militară a UE.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Concept Note: Operational Planning and Conduct Capabilities for CSDP Missions and Operations, Council of the European Union, 6 March 2017, URL: www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2017/03/st06881_en17_pdf/
2. ***, Council conclusions on implementing the EU Global Strategy in the area of Security and Defence, Council of the European Union, 14 November 2016, URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/11/14-conclusions-eu-global-strategy-security-defence/>.
3. ***, EU Concept for Military Command and Control, Council of the European Union, 5 January 2016, URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5008-2015-INIT/en/pdf>.
4. ***, EU Concept for Military Planning at the Political and Strategic Level, Council of the European Union, 23 February 2015, URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6432-2015-INIT/en/pdf>.
5. ***, EU Operations Centre Horn of Africa & Sahel, 1 June 2015, URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/structures-instruments-agencies/eu-operations-centre/docs/factsheet_eu_opcen_23_06_2015.pdf.
6. ***, European Union Concept for EU-led Military Operations and Missions, *Council of the European Union*, 19 December 2014, URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17107-2014-INIT/en/pdf>.
7. ***, Final Report Training Requirements Analysis – Operations Planning for CSDP, *Council of the European Union*, 26 February 2016, URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6546-2016-INIT/en/pdf>.
8. ***, Implementation Plan on Security and Defence, *Council of the European Union*, 14 November 2016, URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st1439_2.en16_0.pdf.
9. ***, Implementing of the EEAS Review: Progress Report of the High Representative to the Council, *Council of the European Union*, 11 January 2016, URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5113-2016-INIT/en/pdf>.
10. ***, Military Advice on the Concept Note on Operational Planning and Conduct Capabilities for CSDP Missions and Operations, *Council of the European Union*, 16 February 2017, URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6403-2017-INIT/en/pdf>.
11. ***, The White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025, European Commission, 1 March 2017, URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-385en.htm.
12. EMMOTT, Robin, „EU approves military training command after reluctant British retreat”, in Reuters, 6 March 2017, URL: <http://www.reuters.com/article/us-eu-defence-idUSKBN16D1ZI>.
13. KEOHANE, Daniel, „Does the EU need a military avant-garde?”, Carnegie Endowment of International Peace, 24 February 2017, URL: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/68102>.
14. KING, Esther, „Juncker: EU must resist US bullying on NATO spending”, in *Politico*, 2 February 2017, URL: <http://www.politico.eu/article/jean-claude-juncker-eu-must-resist-us-bullying-on-nato-spending-james-mattis/>.
15. Official webpage of *Supreme Headquarters Allied Powers Europe*, URL: <https://www.shape.nato.int/>.
16. SIMON, Luis, „Command and control? Planning for EU military operations”, *EU ISS Occasional Paper 81*, January 2010.
17. STIVACTHIS, Yannis A., *The State of European Integration*, Ashgate Publishing Limited, UK, 2013.

DE LA TRATATUL DE LA ROMA (1957) LA CONSTRUIREA UNUI NOU PARCURS PENTRU UE. SECURITATE ȘI APĂRARE POST-BREXIT

*Dr. Cristina BOGZEANU**

Aniversarea a 60 de ani de la semnarea Tratatului de la Roma, actul prin care au luat naștere Comunitatea Economică Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice, a avut loc într-o perioadă de dezbateri privind viitorul Uniunii Europene, marcate de vizibile viziuni eurosceptice, dar și de eforturi de a identifica un liant suficient de puternic pentru a continua proiectul european într-o formă viabilă și capabilă să facă față provocărilor actuale.

Plecând de la contextul internațional și regional, lucrarea de față supune analizei câteva problematice care, în tot acest răstimp, au ținut capul de afiș al preocupărilor în ceea ce privește tendințele de evoluție a Uniunii Europene. Astfel, un prim aspect abordat este cel al implicațiilor conceptului de „Europa cu mai multe viteze”, plan în care ne propunem să decelăm atât semnificația reală a acestuia, cât și motivele pentru care reapariția sa în discursul public a generat reacții vehemente de nemulțumire din partea anumitor state membre. Un al doilea aspect tratat în paginile prezentului material este legat de evoluțiile în planul securității și apărării la nivel european, cu accent asupra particularităților integrării diferențiate în acest

domeniu. Cele două subiecte principale care fac obiectul analizei de față sunt menite să susțină concluzia că flexibilitatea instituțională a UE este unul dintre puținele moduri de a asigura continuitatea proiectului european, în ciuda provocărilor cu care organizația se confruntă în prezent.

***Cuvinte-cheie:** crize multiple, Brexit, Europa cu mai multe viteze, integrare diferențiată, cooperare structurată permanentă.*

1. Context

La 25 martie 2017, se împlinesc 60 de ani de la semnarea Tratatului de la Roma, ce au așezat fundamentele Comunității Economice Europene și Comunității Europene a Energiei Atomice, care, alături de Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (1951), constituie originea a ceea ce astăzi cunoaștem sub numele de Uniunea Europeană. Pe atunci, șase state (Franța, Germania de Vest, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg) conveneau dezvoltarea unei piețe comune generalizate și gestionarea în comun a aspectelor legate de energia atomică.

La 60 de ani distanță, liderii UE organizează

** Dr. Cristina BOGZEANU este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: bogzeanu.cristina@unap.ro*

un summit aniversar, în care a fost însă pusă în discuție forma sub care Uniunea își va continua parcursul, într-un context în care menținerea solidarității statelor membre, identificarea unui liant viabil în relațiile dintre acestea, precum și formularea unei viziuni optimiste asupra viitorului organizației sunt din ce în ce mai greu de realizat. Este un context în a cărui creare și-au dat concursul o multitudine de crize, succesive și concomitente, care au erodat nu doar încrederea cetățenilor europeni și a statelor membre în capacitatea instituțiilor de la Bruxelles în a le garanta pacea și prosperitatea, ci și imaginea Uniunii ca actor internațional relevant și viabil.

Desigur, contextul creat începând cu 2008, anul în care criza economico-financiară mondială a atins apogeul, nu marchează unica perioadă în care Uniunea s-a confruntat cu crize, deopotrivă pe plan extern și pe plan intern. Întreaga istorie a evoluției Comunității/Uniunii Europene este marcată de momente de cumpănă în care i s-au pus în discuție utilitatea, eficiența, necesitatea, legitimitatea. Totuși, cu greu am putea identifica un moment în istoria UE în care să fi existat o presiune similară către schimbare și adaptare a organizației. Presiunea este determinată de multitudinea crizelor ce au avut o succesiune rapidă și un impact major asupra mediului european de securitate, evidențiind cu claritate limitele organizației în a-și urmări principalele scopuri – garantarea păcii și prosperității statelor care îi sunt membre.

O scurtă enumerare a acestor crize ar cuprinde criza economico-financiară mondială, „Primăvara arabă”, criza ucraineană, criza europeană a refugiaților, precum și numeroasele atacuri teroriste ce s-au petrecut pe teritoriul statelor europene, dar și Brexit.

În plus, la nivel internațional, au avut loc o serie de alte evenimente semnificative în acest context. Unul dintre cele mai relevante este faptul că principalul aliat strategic al UE, SUA, a început, sub mandatul lui Donald Trump, să pună sub semnul întrebării obligativitatea respectării clauzei apărării colective, din cauză că o serie de aliați europeni nu au reușit să își respecte angajamentele financiare asumate în cadrul

NATO. Și aceasta în condițiile în care relațiile dintre UE și Federația Rusă s-au deteriorat considerabil în contextul crizei ucrainene.

În interiorul UE, pe fondul evidențierii limitelor instituțiilor de la Bruxelles în a gestiona repercusiunile fenomenelor internaționale menționate, toate aceste evoluții s-au reflectat în scăderea încrederii statelor membre și a cetățenilor europeni în viabilitatea și necesitatea organizației, în erodarea vădită a coeziunii europene, vizibilă în recrudescența naționalismului, dar și în adoptarea unor măsuri care indică șubrezirea construcției europene în planuri considerate specifice și exemple de succes ale integrării. Astfel, viabilitatea spațiului Schengen a fost pusă sub semnul întrebării atunci când, în contextul crizei europene a refugiaților, o serie de state membre ale UE au reluat temporar practica controlului la graniță (Austria, Danemarca, Germania, Norvegia și Suedia), iar altele au demarat chiar construirea de garduri la granițele cu celelalte state membre UE (Ungaria)¹. Similar, s-au profilat îndoiele privind și viabilitatea zonei euro, în contextul crizei economico-financiare, atunci când s-a ridicat problema ieșirii Greciei din această formă de cooperare.

Votul cetățenilor britanici de a părăsi UE, în cadrul referendumului din 23 iunie 2016, a constituit cel mai puternic stimul către o redirecționare a modului de organizare și funcționare al Uniunii. Astfel, în paralel cu tendințele centrifuge menționate, s-a format, din ce în ce mai puternic, o serie de inițiative orientate către identificarea unor soluții, care să funcționeze ca forțe coagulante la nivel european.

Imediat după votul pro-Brexit al cetățenilor britanici, la nivel european a avut loc o serie de summituri, menite să concentreze eforturile statelor-lider de a planifica a parcursul economic, politic, social și militar după retragerea Marii Britanii, când faptul că UE traversează o criză existențială pare a fi unanim acceptat la nivelul forurilor europene. Președintele Comisiei

¹ Pentru detalii, a se vedea: Alexandra Sarcinschi, „Criza Europeană a Refugiaților”, în *Evaluare Strategică 2016*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2017.

Europene își deschidea, în septembrie 2016, discursul asupra stării Uniunii Europene astfel: „Nu este suficientă Europă în această Uniune. Și nu este suficientă Uniune în această Uniune (...). A noastră UE se află, cel puțin în parte, într-o criză existențială. (...) Nu am văzut niciodată atâta fragmentare și o dorință atât de mică de a rezolva lucrurile în comun”².

În acest context, în care aniversarea a 60 de ani de la încheierea unuia dintre tratatele fundamentale în istoria UE s-a constituit într-un moment de bilanț dur, de calcul în cei mai realiști termeni al avantajului de apartenență la UE și al însuși sensului existenței Uniunii, a fost lansat unul dintre documentele ce au generat cele mai ample și aprinse dezbateri la acest nivel din ultima perioadă de timp: *Cartea Albă asupra viitorului Europei. Reflecții și Scenarii pentru UE27 până în 2025*³.

2. „Europa cu mai multe viteze” – dincolo de concept

Cele cinci scenarii asupra viitorului Europei au constituit un punct central al dezbaterilor publice desfășurate la nivel politic sau academic, formându-se o tendință de a evalua probabilitatea de a se materializa pe termen scurt sau mediu. Astfel, scenariul cu cea mai mare probabilitate de a se materializa a fost considerat cel de-al treilea⁴, fundamentat pe ideea Europei cu mai multe viteze, stârnind revoltă și temere, în special în rândul statelor din centrul și estul Europei, unde a fost interpretat ca tendință de marginalizare a lor în cadrul UE.

² ***, State of the European Union: An „Existential Crisis”, Address by Jean-Claude Juncker, President of the European Commission delivered to European Parliament, Strasbourg, September 14, 2016, în *Vital Speeches of the Day*, Nov. 2016, Vol. 82, Issue 11, p. 328.

³ ***, The White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025, European Commission, 1 March 2017, p. 15, URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-385_en.htm, accesat la 5 martie 2017.

⁴ Pentru o descriere pe scurt a celor cinci scenarii, a se vedea: *Dinamica Mediului de Securitate*, februarie – martie 2017, disponibil on-line la URL: <http://cssa.unap.ro/ro/dms.htm>.

„Europa cu mai multe viteze” este un concept cu o lungă istorie în evoluția Uniunii Europene, descriind o metodă de *integrare diferențiată*, prin care un grup de state membre ale UE, care sunt capabile și doresc să își aprofundeze integrarea, urmăresc o serie de interese comune, celelalte state membre fiind așteptate să le urmeze ulterior, atunci când vor dezvolta capacitatea și voința necesare⁵. De altfel, însuși conceptul „integrare” nu definește un eveniment, un moment singular, ci un proces, al cărui început se regăsește înainte de momentul aderării propriu-zise a unui stat la UE și care continuă și după acesta. Este un proces care constă în armonizarea economică, socială, politică, juridică a statelor care sunt sau își doresc să devină membre ale UE. Conceptul „Europei cu mai multe viteze” include, așadar, și ideea că statele membre ale Uniunii se află la diferite niveluri de integrare.

„Europa cu mai multe viteze”, implică, de asemenea, o caracteristică specifică politicii și legislației UE – *flexibilitatea*, care are diferite forme de manifestare: *opt-out* (decizia Londrei de a rămâne în afara zonei Euro), cooperarea consolidată, cooperarea între statele membre în afara cadrului legal al UE (Pactul Euro Plus⁶). Diferitele forme pe care le poate cunoaște flexibilitatea nu ilustrează neapărat un sistem bipolar care funcționează la viteze diferite, ci un sistem multipolar care funcționează la viteze diferite ale cooperării și abținerii⁷.

Procedura a fost instituită prin Tratatul de la

⁵ Eur-Lex. Access to European Union Law, URL: http://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/multispeed_europe.html, accesat la 4 martie 2017.

⁶ Pactul Euro Plus este o inițiativă franco-germană, demarată în perioada de apogeu a crizei economico-financiare mondiale. Pactul a fost gândit ca soluție interguvernamentală pentru a crește disciplina fiscală și economică a statelor membre. Ulterior, Pactul Euro Plus a fost inclus în cadrul instituțional al Zonei Euro. Pentru detalii, a se vedea: The Euro Plus Pact. How Intergration into the EU Framework can Give New Momentum for Structural Reforms in the Euro Area, în *European Political Strategic Center Strategic Notes*, No. 3/2015, URL: https://ec.europa.eu/epsc/sites/epsc/files/strategic_note_issue_3.pdf, accesat la 4 martie 2017.

⁷ Steven Blockmans (ed.), *Differentiated Integration in the EU. From the Inside Looking Out*, Center for European Policy Studies, Brussels, 2014, p. 6.

Amsterdam (1997): „Statele membre care doresc să pună bazele unei cooperări mai strânse între ele pot să utilizeze instituțiile, procedurile și mecanismele stabilite prin acest Tratat și prin Tratatul care fondează Comunitatea Europeană”⁸. Aceasta se putea realiza cu respectarea câtorva condiții, după cum urmează:

a) inițiativa trebuie să fie orientată către atingerea obiectivelor Uniunii și protejarea și servirea intereselor acesteia;

b) respectarea principiilor stabilite prin tratate și în cadrul instituțional unic al Uniunii;

c) utilizarea doar în ultimă instanță, atunci când obiectivele stabilite prin Tratat nu pot fi obținute aplicând procedurile stipulate în acest sens;

d) vizează cel puțin o majoritate a statelor membre;

e) *aquis-ul comunitar* și măsurile adoptate în privința altor prevederi ale Tratatelor nu sunt afectate;

f) competențele, drepturile, obligațiile și interesele statelor membre care nu participă în respectivul format de cooperare nu sunt afectate;

g) este deschisă tuturor statelor membre și le permite acestora să devină parte a cooperării în orice moment, cu condiția ca acestea să se conformeze deciziilor adoptate în acest cadru.

Procedura instituționalizată prin textul Tratatului de la Amsterdam este, de altfel, cea care stă la baza funcționării Zonei euro și a Spațiului Schengen. Ambele constituie forme de integrare consolidată, orientate către atingerea obiectivelor UE și sunt deschise tuturor statelor membre, condiția fiind ca acestea să dezvolte capacitatea și voința de a se conforma regulilor și deciziilor specifice.

Procedura a constituit și unul dintre principalele mijloace prin care state candidate care nu ar fi îndeplinit complet condițiile aderării impuse de Zona euro sau spațiul Schengen, au putut deveni membre ale UE, acestea urmând să se alăture celor două formate de cooperare

⁸ ***, Treaty of Amsterdam amending the Treaty of European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, 2 October 1997, pp. 22-23, URL: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>, accesat la 4 martie 2017.

aprofundată atunci când vor îndeplini condițiile impuse. Prin urmare, o UE cu mai multe viteze nu implică excludere, ci diferențiere în funcție de capacitatea economică, socială și politică a fiecărui stat de a aprofunda integrarea. În această ordine de idei, cadrul instituțional unic al UE asigură existența unei direcții comune de evoluție, în timp ce integrarea diferențiată, cunoscută în jargonul european drept „Europa cu mai multe viteze” permite statelor care pot și doresc să întreprindă pași înaintea altora, către consolidarea Uniunii.

Totuși, sintagma a constituit subiectul unor ample dezbateri, fiind fie îmbrățișată ca soluție pentru continuarea proiectului european, fie privită cu temere. Spre exemplu, Germania și Franța și-au exprimat, în repetate rânduri, credința că un parcurs al Europei cu mai multe viteze constituie singura soluție pentru a continua proiectul european și și-au exprimat angajamentul în acest sens⁹. De cealaltă parte, state din centrul și estul Europei, printre care România, Bulgaria, Croația, au formulat în mod vădit temerea că o Europă cu mai multe viteze va însemna o concentrare preponderentă asupra dezvoltării nucleului acesteia, în detrimentul statelor membre mai puțin dezvoltate, în cazul cărora se va manifesta o tendință de marginalizare.

În opinia noastră, la baza acestei tendințe a stat o analiză a probabilității acestor scenarii în actualul context regional și internațional, excluzându-le pe cele ce păreau mai puțin probabile sau chiar imposibile.

Plecând de la această premisă, considerăm că readucerea conceptului de „Europă cu mai multe viteze” în spațiul public a stârnit dezbateri atât de aprinse din cauza contextului politic, social și economic european, conturat cu precădere după criza economico-financiară mondială. Măsurile implementate în perioada de apogeu a acesteia, creșterea economică lentă, măsurile de austeritate,

⁹ Pentru detalii, a se vedea: ***, „Support for Multi-Speed Europe”, în *Deutschland.de*, 7 Martie 2017, URL: <https://www.deutschland.de/en/news/support-for-multi-speed-eu>; Eric Maurice, „Germany and France endorse multi-speed Europe”, în *EU Observer*, 2 martie 2017, URL: <https://euobserver.com/institutional/137080>, accesate la 5 martie 2017.

sau cele adoptate în perioada de apogeu a crizei europene a refugiaților au constituit un teren favorabil recrudescenței naționalismului, a populismului, care s-au dezvoltat în paralel cu euroscepticismul.

În linii mari, vorbim despre o erodare a capitalului de încredere acordat instituțiilor europene, concomitent cu ascensiunea unor direcții politice orientate preponderent către urmărirea cu precădere a interesului național, în defavoarea implicării pe plan internațional.

Un studiu al *Pew Research Council* (2016) releva că viziunea asupra orientării statului către afacerile internaționale, respectiv către problemele interne variază în funcție de orientarea politică. Acesta indică faptul că formularea unor opinii politice de dreapta se corelează cu o tendință mult mai accentuată de a susține că statul ar trebui să se concentreze asupra problemelor interne și nu să sprijine alte state. Astfel, participanții la studiu au răspuns, în majoritate, că celelalte țări ar trebui lăsate să se descurce singure cu problemele pe care le au (Grecia: 83%, Ungaria: 77%, Italia: 67%, Polonia: 65%)¹⁰. Nu este întâmplător că, exceptând Italia, guvernele acestor țări au o orientare populistă.

Mai mult, în multe dintre statele europene, partide cu o orientare politică de dreapta au cunoscut o ascensiune din ce în ce mai marcantă în ultimii ani, care a fost acompaniată și de dezvoltarea euroscepticismului¹¹. Exemple elocvente în acest sens sunt Franța (*Frontul Național*), Germania (*Alternative for Germany*), UK (*United Kingdom Independence Party*).

În această ordine de idei, Brexit poate fi considerat doar cel mai vizibil simptom al acestui fenomen, a cărui manifestare a început încă din primii ani ai crizei economice și financiare mondiale și care s-a accentuat odată cu trecerea vremii. Elocvent în acest sens este faptul că, după scrutinul din 2009, multe dintre

locurile din Parlamentul European au fost ocupate de reprezentanți ai unor astfel de partide al căror discurs politic¹² pare a contrazice chiar valorile care stau la baza construcției europene – multiculturalismul, sloganul „unitate în diversitate”, egalitate, toate implicând aprecierea plus-valorii aduse de alteritate, precum și un grad semnificativ de toleranță.

Acesta este backgroundul politic general în care a fost lansată *Cartea albă asupra viitorului Europei. Reflecții și Scenarii pentru UE27 până în 2025*, cuprinzând cele 5 scenarii, conturate și agreeate în Comisia Europeană. Documentul se dorește, după cum este menționat chiar din primele rânduri ale acestuia, a fi contribuția Comisiei pentru lucrările Summitului de la Roma din 25 martie 2017, scopul fiind acela de a lansa o dezbatere asupra căii de urmat în contextul provocărilor multiple cu care se confruntă Uniunea.

Momentul lansării *Cărții albe asupra viitorului Europei* a coincis însă și cu o perioadă în care sunt așteptate alegeri în Franța, Germania, Olanda (un alt stat în care partidele naționaliste și eurosceptice au rezultate bune în sondajele de opinie), ceea ce a creat un teren și mai favorabil dezbaterii viitorului UE.

Faptul că cel de-al treilea scenariu s-a evidențiat ca fiind cel mai posibil dintre cele cinci formulate, identificate la nivelul Comisiei, se datorează nu doar exprimării adeziunii la această variantă a Franței și Germaniei, ci și amplorii pe care naționalismul și populismul au căpătat-o la nivel european. Actualul context politic și social european a fost cel care a permis și favorizat dezvoltarea unei atitudini panice în ceea ce privește cel de-al treilea scenariu din *Cartea albă a viitorului Europei*, evidențiind doar parțial semnificația conceptului de „Europă cu mai multe viteze”. Cu alte cuvinte, a fost adesea omis că aceasta este, de fapt, doar un alt nume pentru

¹⁰ Bruce Stokes, Richard Wike, Jacob Poushter, „Europeans Face the World Divided. Many question national influence and obligation to allies, but share desire for greater EU role in Global affairs”, Pew Research Center, June 2016, pp. 5-6, URL: <http://www.pewglobal.org/2016/06/13/europeans-face-the-world-divided/>, accesat la 4 martie 2017.

¹¹ *Ibidem*, p. 6.

¹² Aproximativ un sfert din locurile din Parlamentul European sunt ocupate în prezent de parlamentari cu un discurs populist. Pentru detalii, a se vedea Heather Grabbe, Stefan Lehne, „Can EU Survive Populism?”, Carnegie Europe, 14 June 2016, URL: <http://carnegieeurope.eu/2016/06/14/can-eu-survive-populism-pub-63804>, accesat la 4 martie 2017.

flexibilitatea politică și instituțională specifică construcției europene, că a fost o constantă de-a lungul întregii ei existențe și că nu a încetat nicicând să existe.

De altfel, însuși textul *Cărții albe* reafirmă constant ideea unității: „Punctul de plecare al fiecărui scenariu este că cele 27 de state membre vor merge mai departe ca o Uniune”¹³, fapt reconfirmat prin Declarația de la Roma. Prin aceasta, liderii celor 27 de state membre ale UE, ai Consiliului European, Parlamentului European și Comisiei Europene își exprimă dorința și angajamentul de a merge mai departe în acest cadru instituțional, flexibilitatea/„Europa cu mai multe viteze” constituind parte firească a acestui cadru. „Unitatea este, deopotrivă, o necesitate și libera noastră alegere. Individual, am fi așezați într-o linie secundară de dinamica globală. Stând împreună avem cele mai multe șanse să o influențăm și să ne apărăm interesele și valorile comune. Vom acționa împreună, în ritmuri și la intensități diferite acolo unde este necesar, în timp ce ne vom deplasa în aceeași direcție, așa cum am făcut și în trecut, respectând Tratatul și menținând ușa deschisă pentru cei care doresc să se alăture mai târziu. Uniunea noastră nu este separată și este inseparabilă”¹⁴.

3. Securitatea și apărarea europeană: de la fragmentare la stimul al coagulării

Contextul crizelor multiple a avut drept efect nu doar o tendință clară de a pune sub semnul întrebării viabilitatea și chiar sensul existenței UE, ci a generat și o serie de eforturi coagulante, care s-au manifestat, cu precădere, în planul securității și apărării. Absolut toate crizele menționate s-au repercutat în această dimensiune, generând o

¹³ ***, The White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025, European Commission, 1 March 2017, p. 15, disponibilă on-line la URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-385_en.htm, accesat la 5 martie 2017.

¹⁴ ***, The Rome Declaration. Declaration of the leaders of 27 member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission, 25 March 2017, URL: http://www.consilium.europa.eu/press-releases-pdf/2017/3/47244656633_en.pdf, accesat la 26 martie 2017.

creștere a sentimentului de insecuritate și, ulterior, o accentuare a eforturilor de a garanta securitatea, în ciuda tuturor forțelor de fragmentare care se manifestă la nivelul Uniunii Europene.

Fiecare criză parcursă a adus o revelație a curenților Uniunii în acest plan, însă și un efort concomitent și congruent de a limita și micșora amploarea și gravitatea consecințelor generate, precum și de a identifica soluții pentru rezolvarea problemelor UE aduse, astfel, la suprafață.

Spre exemplu, crizei economico-financiare mondiale i-a corespuns lansarea inițiativei *pooling & sharing*, crizei ucrainene i-a corespuns implementarea unui set de sancțiuni economice și diplomatice Rusiei, dar și creionarea tot mai clară a nevoii de a căpăta mai multă autonomie în acest domeniu. În final, caracterul simultan al acestora a condus la o accentuare a preocupărilor pentru securitate, nu doar la nivelul statelor membre și al Bruxelles-ului.

Deși planul economic și financiar reprezintă vârful de aisberg în ceea ce privește consecințele Brexit, domeniul securității și apărării europene este, cel puțin, în egală măsură relevant pentru Bruxelles. Votul dat de cetățenii britanici pentru ieșirea Marii Britanii din UE a echivalat cu perspectiva, din ce în ce mai clară, ca cea mai mare putere militară din cadrul UE, putere nucleară, membră a Consiliului de Securitate al ONU și al NATO, să părăsească cadrul instituțional al UE. Cu toate că Londra a constituit de-a lungul timpului unul dintre cei mai puternici și vehemenți opozanți ai apărării europene, considerând că aceasta nu ar face decât să dubleze funcțiile NATO, votul pro-Brexit a constituit un stimul pentru consolidarea acestei dimensiuni a UE. Exemple elocvente în acest sens sunt multitudinea de ocazii cu care subiectul a fost abordat la nivelul Bruxelles-ului, precum și pleiada de documente și decizii adoptate.

Succintul inventar pe care l-am realizat în acest sens (a se vedea Tabelul nr. 1) este menit să reflecte continuitatea ideii de a dezvolta această dimensiune, precum și angajamentul manifestat de Bruxelles în această direcție.

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Tabelul nr. 1: Principalele documente adoptate la nivelul UE în domeniul securității și apărării în perioada iunie 2016 – martie 2017

Data	Document	Conținut
Iunie 2016	Strategia Globală asupra Politicii Externe și de Securitate a UE (EUGS) ¹⁵	<ul style="list-style-type: none">- document fundamentat pe o evaluare realistă a mediului internațional și regional de securitate, marcat de succesiunea numeroaselor crize atât pe plan extern, cât și pe plan intern, și asumarea provocărilor și responsabilităților ce decurg din această dinamică;- principalele <i>priorități</i>: securitatea cetățenilor europeni, reziliența, managementul integrat al conflictului, ordine regională fundamentată pe cooperare, dezvoltarea guvernării globale.- identificarea intereselor europene în paralel cu evidențierea provocărilor aferente și a creionării liniilor de acțiune ale UE în vederea promovării și apărării acestora;- accent major pe dezvoltarea dimensiunii <i>hard</i> a puterii UE, prezentată ca o condiție esențială pentru a menține și crește credibilitatea Europei;- dezvoltarea capacităților, în special a celor militare, aprofundarea integrării în materie de securitate și apărare constituie unul dintre firele roșii ale documentului;- integrarea și valorificarea conceptelor dezvoltate în materie de securitate: abordare cuprinzătoare, autonomie strategică, asistență mutuală și solidaritate etc.;- deschiderea către dezvoltarea misiunilor UE de management al crizelor și conflictelor;- rolul central acordat relațiilor cu actorii din regiunile învecinate, creșterea implicării UE în menținerea securității și stabilității acestora în funcție de specificul provocărilor cu care se confruntă fiecare dintre aceștia;- dezvoltarea parteneriatului UE cu actorii majori ai arenei internaționale: NATO, ONU, OSCE, Federația Rusă, China;
Iulie 2016	Declarația Comună NATO-UE ¹⁶	<p>Reafirmă necesitatea consolidării cooperării dintre cele două organizații în contextul provocărilor actuale de securitate.</p> <p>Stabilește 7 <i>obiective majore</i>:</p> <ul style="list-style-type: none">a) consolidarea capacității de a contracara amenințările hibride și a rezilienței;b) extinderea și adaptarea cooperării operaționale, inclusiv în domeniul maritim și în cel al migrației;c) extinderea cooperării în domeniul apărării și securității cibernetice, inclusiv în domeniul misiunilor, operațiilor, exercițiilor, educației și instrucției;d) dezvoltarea, la nivelul UE, al statelor membre și al aliaților NATO, a unor capacități de apărare coerente, complementare și interoperabile, precum și proiecte multilaterale;e) promovarea unei industrii de apărare mai puternice și a extinderii cercetării în domeniul apărării și a industriei de apărare în Europa și dincolo de Atlantic;f) intensificarea exercițiilor de coordonare, inclusiv în domeniul amenințărilor hibride, prin derularea, ca prim pas, a unor exerciții în paralel și coordonate în 2017 și 2018;g) dezvoltarea capacităților de apărare și securitate și stimularea rezilienței partenerilor din est și sud.

¹⁵ ***, Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for European Union's Foreign and Security Policy, Bruxelles, June 2016, URL: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf, accesat la 8 martie 2017.

¹⁶ ***, EU-NATO Joint Declaration, 8 July 2016, URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/08-eu-nato-joint-declaration/>, accesat la 11 martie 2017.

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Septembrie 2016	Summitul de la Bratislava: <i>Declarația de la Bratislava</i> ¹⁷ (<i>Bratislava Roadmap – Foia de parcurs de la Bratislava</i>)	Se stabilesc următoarele <i>priorități ale UE</i> : a) migrație și granițe externe; b) securitate internă și externă; c) dezvoltare economico-socială și tineret.
Septembrie 2016	Miniștrii apărării ai Franței și Germaniei propun un plan de relansare a apărării europene ¹⁸	- creșterea rapidității și eficacității misiunilor și operațiilor europene; - crearea unui comandament permanent al UE, o capacitate înrunită civilă și militară de planificare și conducere a operațiilor; - optimizarea Grupurilor de luptă ale UE – o forță de reacție rapidă a UE, creată în 2007, dar niciodată utilizată; - statele membre, care doresc și au capacitatea, să își poată împărtăși capacitățile de apărare în cadrul cooperării structurate permanente, fără ca statele care se opun să le poată împiedica să facă acest lucru; - crearea unui comandament medical care să pună în comun și să utilizeze în comun resursele; - crearea unui punct central european de transport și logistică; - crearea unui fond european al apărării care să poată finanța programele din domeniul industriei militare și să stimuleze cercetarea și inovarea în acest plan;
Noiembrie 2016	Planul de Implementare a Strategiei Globale asupra Politicii Externe și de Securitate a UE (<i>Implementation Plan on Security and Defence - IPSD</i>)	Set de acțiuni concrete pentru a permite UE să atingă nivelul de ambiție: a) să răspundă conflictelor externe; b) să dezvolte capacitățile partenerilor; c) să protejeze Uniunea și cetățenii săi.
Noiembrie 2016	Planul de Acțiuni privind Apărarea Europeană (<i>European Defence Action Plan – EDAP</i>) ¹⁹	Propunere a Comisiei Europene de a crea noi instrumente financiare pentru dezvoltarea capabilităților și cooperarea europeană în sprijinul industriei de apărare europene și a inovației tehnologice. Principale <i>propuneri</i> sunt: a) crearea unui Fond pentru Apărarea Europeană pentru a susține investițiile în cercetarea și dezvoltarea de echipament și tehnologii la nivel european; b) stimularea întreprinderilor mici și mijlocii din domeniul industriei de apărare; c) consolidarea pieței unice pentru apărare.
Decembrie 2016	Propuneri de implementare a declarației comune NATO-UE ²⁰	Set de propuneri pentru a implementa Declarația Comună NATO-UE (iulie 2016).
Martie 2017	Reuniune a Consiliului UE asupra securității și apărării: evaluare a progresului și acord de a crește sprijinul pentru operațiile militare ²¹	a) Stabilirea Capabilității de Planificare și Conducere Militară; b) Angajamentul pentru materializarea Cooperării Structurate Permanente (PESCO); c) Instituirea unei Evaluări Anuale Coordonate în Apărare (CARD); d) Consolidarea instrumentelor de reacție rapidă a UE, inclusiv Grupurile de Luptă ale UE și capabilitățile civile.

¹⁷ The Bratislava Declaration, 16 September 2016, URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/09/16-bratislava-declaration-and-roadmap/>, accesat la 11 martie 2017.

¹⁸ Alain Barluet, „Le feuille de route franco-allemande pour relancer l’Europe de la défense”, în Le Figaro, 11 Septembre 2016, URL: <http://www.lefigaro.fr/international/2016/09/11/01003-20160911ARTFIG00140-la-feuille-de-route-franco-allemande-pour-relancer-l-europe-de-la-defense.php>, accesat la 20 februarie 2017.

¹⁹ ***, Implementation Plan on Security and Defence, Council of the European Union, 14 November 2016, URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf, accesat la 12 martie 2017.

²⁰ ***, Statement on the implementation of the Joint Declaration signed by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization, 6 December 2016, URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_138829.htm, accesat la 21 martie 2017.

²¹ ***, Security and defence: Council reviews progress and agrees to improve support for military missions, URL: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/06-defence-security/>, accesat la 6 martie 2017.

Parcurgând agenda discuțiilor și conținutul documentelor elaborate, devine evidentă conturarea, la nivel politico-militar, a pașilor concreți către dezvoltarea dimensiunii *hard* a apărării europene. În acest context, considerăm relevante două aspecte aduse cu regularitate în prim-planul preocupărilor în acest domeniu: problema „armatei europene” și Cooperarea structurată permanentă (PESCO).

Chestiunea armatei europene și a creării unei comunități europene a apărării a constituit unul dintre subiectele constante aferente dimensiunii securității și apărării la nivel european. Tratatul care au stat la baza organizării și funcționării Uniunii au menținut constantă afirmația că statele membre își propun să *evolueze* către o apărare comună, concept care include însăși ideea existenței unei forțe armate la nivelul UE. Considerăm că, pe termen scurt și mediu, acesta va rămâne un deziderat utopic. Cadrul instituțional al UE, specificul interguvernamental al Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC), implicațiile creării acestei structuri în planul suveranității statelor au constituit pilonii principali ai argumentării că aceasta își va păstra, pentru un timp îndelungat, statutul de obiectiv pe termen lung²².

Subiectul a recăpătat o anumită popularitate deopotrivă în mass-media, în mediul academic, dar și în cel politic, odată cu votul pro-Brexit exprimat de cetățenii britanici. Unul dintre contextele în care ideea a fost afirmată la nivel oficial a fost constituit de propunerea de consolidare a cooperării în materie de apărare realizată de către reprezentanții Franței și Germaniei (septembrie 2016), când ministrul francez și german ai apărării au depus o propunere de relansare a apărării europene, readucând în dezbatere tema armatei europene. Inițiativa care constituia, în fapt, o propunere de consolidare a cooperării în domeniul apărării, la nivel operațional și industrial, între cele două state are, în primul rând, o valoare simbolică: „Faptul că

²² Pentru detalii, a se vedea Petre Duțu, Cristina Bogzeanu, *Reforma instituțională a UE din perspectiva Politicii de Securitate și Apărare Comune*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011, pp. 42-45.

pierdem un membru important nu este un motiv pentru a merge mai departe separați”²³.

La 6 martie 2017, Consiliul UE, reunind miniștrii de apărare și afaceri externe ai UE, ajunge la un acord în a crea un comandament pentru operații militare de instrucție: Capabilitatea de planificare și conducere militară (*Military Planning and Conduct Capability* – MPCC). MPCC a fost gândită astfel încât să nu dubleze funcțiile NATO. Mai mult, în cadrul conferinței de presă în care a fost anunțată această decizie, Înalțul Reprezentant al UE pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate, Frederica Mogherini, a subliniat că „nu este vorba despre o armată europeană, (...) ci despre un mod mai eficient de a gestiona activitatea în plan militar”²⁴.

MPCC ar urma să conducă operațiile militare non-executive. În prezent, UE are trei astfel de operații în derulare: în Republica Democrată Congo, în Somalia și în Mali. Astfel, deși am putea găsi o corelație între concluziile acestui Consiliu al UE, pe de o parte, și propunerea franco-germană în șase pagini privind apărarea europeană (septembrie 2016), obiectul comandamentului propus în martie 2017 diferă de viziunea conturată de reprezentanții Franței și ai Germaniei cu șase luni înainte. Documentul de atunci menționa că misiunile militare ale UE (e.g. operația Sophia, care vizează subminarea modului de acțiune al persoanelor care introduc ilegal migranți și al traficantilor de persoane în zona central-sudică a Mării Mediterane, sau misiunea contra pirateriei Atalanta) ar trebui conduse de un comandament militar întrunit și nu, în mod rotațional, de către statele membre. Or, în cadrul Consiliului UE din 6 martie a fost

²³ Alain Barluet, „Le feuille de route franco-allemande pour relancer l’Europe de la défense”, în *Le Figaro*, 11 Septembre 2016, URL: <http://www.lefigaro.fr/international/2016/09/11/01003-20160911ARTFIG00140-la-feuille-de-route-franco-allemande-pour-relancer-l-europe-de-la-defense.php>, accesat la 20 martie 2017 (traducerea noastră).

²⁴ James Kanter, „EU Moves to Create Military Training Headquarters”, în *The New York Times*, online edition, 6 March 2017, URL: https://www.nytimes.com/2017/03/06/world/europe/eu-military-headquarters.html?_r=2, accesat la 12 martie 2017.

agreată crearea acestui comandament, doar pentru misiunile militare de training ale UE.

MPCC urmează a fi creată în cadrul Statului Major al UE, va avea sediul la Bruxelles și va fi încadrată, inițial, cu un personal redus numeric (30) și este parte a eforturilor de a răspunde la scăderea nivelului de cooperare militară între statele membre ale UE, în ciuda promisiunilor și angajamentelor de a face mai mult împreună.

Concluziile Consiliului UE (martie 2017) indică, de asemenea, faptul că soluția pentru dezvoltarea apărării europene nu rezidă încă în crearea unei comunități europene a apărării sau a unei armate europene, ci în implementarea unei soluții stipulate încă din Tratatul de la Lisabona: Cooperarea Structurată Permanentă (PESCO). Totuși, având în vedere actualele curente politice și sociale descrise anterior (naționalism, populism, euroscepticism), cu greu am putea identifica un context mai puțin favorabil din această perspectivă.

PESCO este un concept care se definește sub semnul flexibilității politice și juridice a integrării europene, care se încadrează în categoria inițiativelor de integrare diferențiată, constituind, finalmente, o manifestare a „Europei cu mai multe viteze”, fiind prevăzută în tratate, dar niciodată utilizată. Articolul 42(6) din Tratatul de la Lisabona prevede faptul că „Statele membre, care întrunesc cele mai înalte capacități militare și care au subscris unor angajamente mai stricte în materie, în vederea realizării celor mai solicitante misiuni, stabilesc o cooperare structurată permanentă în cadrul Uniunii”²⁵.

De asemenea, Tratatul conține și un Protocol asupra PESCO, care menționează cinci angajamente generale pe care statele participante vor trebui să le respecte:

a) să cadă de acord asupra investițiilor în apărare;

b) să își uniformizeze, pe cât de mult posibil, mijloacele de apărare, prin armonizarea necesităților militare, prin punerea în comun și specializarea capacităților de apărare;

²⁵ ***, Versiune Consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2009, p. 39.

c) să adopte măsuri concrete pentru sporirea disponibilității, a interoperabilității, a flexibilității și a capacității de desfășurare a forțelor, în special prin identificarea unor obiective comune în materie de proiectare a forțelor, inclusiv prin reexaminarea eventuală a procedurilor de decizie naționale;

d) să adopte măsurile necesare pentru a acoperi capacitățile lipsă, inclusiv prin abordări multinaționale;

e) să participe la dezvoltarea de programe comune sau europene de echipamente majore în cadrul Agenției Europene de Apărare²⁶.

Inițiativele de PESCO urmează a fi coordonate de Agenția Europeană de Apărare (EDA), ceea ce înseamnă că ele vor viza, cu precădere, dezvoltarea capacităților militare. De asemenea, PESCO presupune o abordare modulară, bazată pe proiecte concrete, la care se vor angaja să participe anumite state membre. În acest sens, Mogherini anunță că se lucrează la criterii, angajamente și programe precise, care să constituie baza pe care statele membre vor lua decizii în această direcție²⁷.

Conceptul PESCO nu este unul nou doar din prisma existenței sale în paginile Tratatului de la Lisabona, ci și din cea a similitudinilor în raport cu inițiativa lansată în domeniul planificării apărării în contextul crizei economico-financiare mondiale: *pooling & sharing*. Inițiativa menționată implică decizia mai multor state de a contribui material, financiar la construirea sau achiziționarea unui anumit echipament militar („pooling”) care, ulterior, va fi utilizat de mai multe state („sharing”). Totuși, diferența constă în aceea că PESCO permite unui anumit grup de state să realizeze un grad crescut de integrare, fiind de presupus că celelalte le vor ajunge din urmă pe măsură ce își vor dezvolta capacitățile necesare, pe când „pooling and sharing” are o extindere europeană, presupunând că toate statele membre ale UE beneficiază de capacitățile

²⁶ *Ibidem*, pp. 276-277.

²⁷ James Kanter, „EU Moves to Create Military Training Headquarters”, în *The New York Times*, online edition, 6 March 2017, URL: https://www.nytimes.com/2017/03/06/world/europe/eu-military-headquarters.html?_r=2, accesat la 14 martie 2017.

dezvoltate în urma acestei inițiative, fiecare stat în parte participând la implementarea sa, în funcție de capacitățile pe care le deține deja, dar și de capacitatea de a participa la proiecte europene de acest gen și de interesele definite la nivel național și european.

Readucerea în centrul atenției a PESCO trebuie privită, după cum am sugerat anterior, în contextul general conturat la nivel european, având în vedere programul de guvernare al președintelui Trump, acțiunile Federației Ruse și Brexit. În mod particular, PESCO constituie, în opinia noastră, unul dintre instrumentele pentru implementarea EUGS. Principiul autonomiei strategice este strâns legat de dezvoltarea dimensiunii *hard* a puterii UE, niciunul dintre punctele nivelului de ambiție stabilit prin IPSD neputând fi atins în absența acestor capacități militare. De altfel, această direcție de evoluție a fost rezumată de către M. Barnier (consilier în domeniul securității și apărării în cadrul Comisiei Europene) la scurt timp după publicarea EUGS astfel: „nu putem vorbi despre prosperitate în absența securității, despre securitate strategică în absența apărării, despre apărare strategică în absența capacităților, despre capacități strategice fără o industrie europeană de apărare competitivă”²⁸.

Faptul că Franța și Germania s-au erijat drept cei mai vocali susținători ai acestui proiect se justifică prin statutul lor de state-lider la nivel european, în special după Brexit, dar și prin aceea că, în absența Marii Britanii, acestea rămân cele mai mari puteri militare la nivelul UE. De altfel, Berlinul își propune, chiar prin *Cartea Albă a Politicii de Securitate și viitorului Bundeswehr* (2016), „să facă tot posibilul să atingă obiectivul pe termen lung al creării Uniunii Securității și Apărării Europene”²⁹, iar PESCO este menționată ca parte a soluției în această direcție. Mai mult,

²⁸ Michael Barnier, „The European Global Strategy for Foreign and Security Policy and its implications on defence”, în *Impetus. Magazine of EU Military Staff*, European External Action Service, Brussels, Issue No. 21, Spring/Summer 2016, p. 21.

²⁹ ***, White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr, The Federal Government, 2016, p. 73, disponibilă on-line la URL: <https://www.bmvg.de/>, accesat la 10 martie 2017.

documentul identifică și principalele domenii ale PSAC în care este necesar să fie făcute progrese: a) consolidarea structurilor; b) integrarea capacităților militare și civile; c) consolidarea industriei europene de apărare.

În ceea ce privește angajamentul Franței față de inițiativele de acest tip în domeniul apărării, este necesar să luăm în considerare că, în ciuda consolidării curentului naționalist, Franța are una dintre cele mai extinse prezențe militare europene în lume³⁰. Acest tip de evoluții în planul securității și apărării europene va constitui un fundament pentru implicarea mai mare a actorilor europeni în crizele ce se petrec în diverse părți ale lumii. De altfel, chiar și invocarea clauzei asistenței mutuale în contextul atacului terorist din noiembrie 2015 a implicat solicitarea sprijinului celorlalte state membre ale UE în susținerea operațiilor Franței în Siria și Irak, precum și în sprijinul operațiilor Franței în alte regiuni ale lumii, astfel încât să permită Franței să disloce trupe acolo unde este necesar.

Concluzii

De ceva timp, „Europa cu mai multe viteze” a fost menționată fie ca soluție pentru depășirea perioadei de răscruce la care se află UE, în care provocările tind să fie din ce în ce mai multe, avându-și rădăcinile deopotrivă în interiorul și în exteriorul acesteia, fie ca o cale sigură către fragmentare.

În acest context, s-au dezvoltat două perspective complet diferite: „Europa cu mai multe viteze” este o soluție viabilă pentru continuarea proiectului integrării, respectiv măsură ce va duce, în timp, la o adâncire a distanțelor dintre statele membre, generând fie speranță, fie îngrijorare. În opinia noastră, pentru a înțelege cele două tendințe majore este necesar să le privim în contextul general, care conține

³⁰ Acest aspect a fost adus în discuție în contextul atacurilor teroriste de la finele anului 2015, când Paris a invocat, pentru prima oară în istoria UE, art. 42(7) din Tratatul de la Lisabona. Implicațiile acestuia au fost analizate în: Stan Anton, Cristina Bogzeanu, „Analiză comparativă a clauzei asistenței mutuale și a apărării colective”, în *Impact Strategic* nr. 4 [57]/2015, pp. 7-17.

condițiile pentru formarea acestora.

În fond, cele două perspective se potentează reciproc. Accentuarea fragmentării, recrudescența naționalismului fac ca printre puținele soluții viabile pentru continuarea proiectului european să se numere integrarea diferențiată, însă integrarea diferențiată este valorificată, în același timp, pentru a susține motivațiile fragmentării. Este elocvent faptul că „Europa cu mai multe viteze” a fost gândită ca o soluție pentru prezervarea construcției europene, a fost interpretată ca o cale sigură către fragmentare și marginalizare, determinând, în cele din urmă, indignarea anumitor state, ceea ce, constituie, de fapt, o reafirmare a dorinței de apartenență la UE.

Creșterea sentimentului de insecuritate la nivel european, pe fundalul crizelor multiple, a contribuit cu certitudine la formarea celor două viziuni antagonice asupra acestui subiect. O importanță majoră în acest sens ar trebui acordată faptului că „Europa cu mai multe viteze” presupune, într-adevăr, integrare diferențiată, dar nu diferită. Premisa păstrării Uniunii rămâne constantă.

În ceea ce privește dimensiunea securității și apărării, „Europa cu mai multe viteze” își găsește un corespondent în eforturile de a materializa procedura cooperării structurate permanente. Este un domeniu în care vocile care se opun proiectelor nu sunt atât de vehemente și este, de asemenea, unul dintre planurile în care Brexit este considerat a genera și efecte pozitive. Deși este cea mai mare putere militară a Europei, ieșirea Londrei din cadrul instituțional al Uniunii este asociată adesea și cu dispariția celui mai vehement oponent al dezvoltării dimensiunii de securitate și apărare la nivel european. Desigur, și în acest plan evoluțiile trebuie analizate în contextul abundenței provocărilor de securitate, la care se adaugă dinamica politicilor externe ale SUA și Rusiei, cu impact asupra securității europene.

Deși considerăm că este necesară păstrarea unei doze sănătoase de scepticism cu privire la dezvoltările din domeniul securității și apărării europene, per ansamblu, nivelul politico-militar

al UE pare a fi unul dintre cele mai active și dinamice, înscris pe o linie clară a dezvoltării. Este unul dintre planurile care relevă capacitatea de adaptare a UE chiar și după Brexit.

Totodată, am putea face o paralelă între frământările prezente ale Uniunii Europene și începuturile organizației. Deși ne aflăm într-un moment în care celebrăm 60 de ani de la crearea Comunității Economice Europene și a Comunității Europene a Energiei Atomice, ar fi, poate, util să ne amintim că prima comunitate europeană a fost cea a cărbunelui și oțelului (1951). Scopul acesteia era de a determina doi dintre cei mai mari inamici ai celui de-al Doilea Război Mondial să gestioneze împreună producția de cărbune și oțel, două resurse esențiale pentru producerea de armament. Ulterior, proiectul integrării a înregistrat progrese și în plan economic, fapt care, alături de rolul primordial al NATO în ecuația securității europene, a umbrit importanța cooperării în planul producției de armament.

Astăzi, nu avem de a face cu state europene combatante, ci cu state europene care arată o tendință din ce în ce mai clară de a se îndepărta unele de altele. Și din nou cooperarea în planul securității și apărării și, în particular, al industriei de apărare se erijează ca prioritate pe agenda principalelor preocupări ale Bruxelles.

Jean Monnet menționa, în memoriile sale, că Europa va fi creată în crize și va fi suma soluțiilor adoptate pentru acele crize. Așadar, întreaga evoluție a UE a fost însoțită constant de crize și, de fiecare dată, Uniunea a supraviețuit acestora. Principalul motiv pentru aceasta este că, în ciuda tuturor tensiunilor dintre statele membre, în ciuda tuturor criticilor aduse UE, interesul statelor care o alcătuiesc este de a prezerva această organizație.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Support for Multi-Speed Europe”, in *Deutschland.de*, 7 March 2017, URL: <https://www.deutschland.de/en/news/support-for-multi-speed-eu>.
2. ***, Consolidated Version of the Treaty on the European Union, Official Journal of the

European Union, URL: <https://www.math.uni-augsburg.de/emeriti/pukelsheim/bazi/OJ/2012C326p13.pdf>.

3. ***, State of the European Union: An „Existential Crisis”, Address by Jean-Claude Juncker, President of the European Commission delivered to European Parliament, Strasbourg, September 14, 2016, in *Vital Speeches of the Day*, Nov. 2016, Vol. 82, Issue 11.

4. ***, Treaty of Amsterdam amending the Treaty of European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, 2 October 1997, URL: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>.

5. ***, White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr, The Federal Government, 2016, URL: <https://www.bmvg.de>.

6. BARLUET, Alain, „Le feuille de route franco-allemande pour relancer l'Europe de la défense”, în *Le Figaro*, 11 Septembre 2016, URL: <http://www.lefigaro.fr/international/2016/09/11/01003-20160911ARTFIG00140-la-feuille-de-route-franco-allemande-pour-relancer-l-europe-de-la-defense.php>.

7. BARNIER, Michael, „The European Global Strategy for Foreign and Security Policy and its implications on defence”, in *Impetus. Magazine of EU Military Staff*, European External Action Service, Brussels, Issue No. 21, Spring/Summer 2016.

8. BISCOP, Sven, Differentiated Integration in Defence: A Plea for PESCO, Istituto affari Internazionali, Roma, 6 February 2017, URL: http://www.iai.it/sites/default/files/eu60_1.pdf.

9. BISCOP, Sven, Oratio Pro PESCO, Egmont Paper no. 91, Egmont Institute, Brussels, January 2017, URL: <http://www.egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2017/01/ep91.pdf>.

10. BLOCKMANS, Steven (ed.), *Differentiated Integration in the EU. From the Inside Looking Out*, Center for European Policy Studies, Brussels, 2014.

11. GRABBE, Heather; Lehne, Stefan, „Can EU Survive Populism?”, Carnegie Europe, 14 June 2016, URL: <http://carnegieeurope.eu/2016/06/14/can-eu-survive-populism-pub-63804>.

12. KANTER, James, „EU Moves to Create Military Training Headquarters”, în *The New York Times*, online edition, 6 March 2017, URL: https://www.nytimes.com/2017/03/06/world/europe/eu-military-headquarters.html?_r=2.

13. SARCINSCHI, Alexandra, „Criza Europeană a Refugiaților”, în *Evaluare Strategică 2016*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2017.

14. STOKES, Bruce; WIKE, Richard; POUSHTER, Jacob, „Europeans Face the World Divided. Many question national influence and obligation to allies, but share desire for greater EU role in Global affairs”, Pew Research Center, June 2016, URL: <http://www.pewglobal.org/2016/06/13/europeans-face-the-world-divided/>.

15. Pagina web oficială a Consiliului European, URL: <http://www.consilium.europa.eu/>.

16. Pagina web oficială a Comisiei Europene, URL: <https://ec.europa.eu>.

17. Pagina web oficială a NATO, URL: <http://www.nato.int/>.

18. Pagina web oficială a Serviciului European de Acțiune Externă, URL: <https://eeas.europa.eu/>.

19. Pagina web oficială a Uniunii Europene, URL: <http://europa.eu/>.

20. Pagina web oficială *EU Observer*, URL: <https://euobserver.com/>.

21. Pagina web oficială Eur-Lex. Access to European Union Law, URL: <http://eur-lex.europa.eu/>.

MULTIPLE PERSPECTIVE, O SINGURĂ REALITATE? CAZUL REFUGIAȚILOR DIN EUROPA

*Dr. Alexandra SARCINSCHI**

Subiectul acestui articol constituie tema unor dezbateri internaționale de importanță, corelate domeniului securității regionale, anume criza refugiaților din Europa. Abordarea acestui subiect nu este rezultatul testării unei ipoteze teoretice, ci, mai degrabă, un proces reactiv determinat de necesitatea înțelegerii rațiunii existenței unor multiple perspective asupra unei singure realități.

În acest context, autorul identifică o serie de așa-numite perspective asupra cazului refugiaților din Europa și o analizează pe fiecare dintre acestea, cu scopul de a descoperi atât caracteristicile lor comune, cât și pe cele distincte. Această abordare este completată de o prezentare clarificatoare a termenilor folosiți în acest domeniu și de cadrul teoretic referitor la construirea socială a realității.

Cuvinte-cheie: migrant, refugiat, solicitant de azil, Europa, percepție socială, construirea socială a realității.

Despre perspective¹

Migrant, refugiat sau solicitant de azil? Aceștia sunt termeni cu care mass-media și diverse persoane și personalități au jonglat în

¹ Această temă de cercetare a constituit subiectul prelegerii publice susținute de către autor în 15 martie 2017, la Cercul Militar Național (CMN), sub egida CSSAS și CMN.

prezentarea și analiza unui fenomen social ce a intrat în atenția tuturor de mai bine de doi ani, deși istoria lui este mult mai veche: este vorba despre valul de migranți/refugiați/solicitanți de azil care a intrat în țările Uniunii Europene începând cu finele anului 2014. Deși presiunea migrației la frontierele Uniunii a scăzut de la peste 1.800.000 de treceri ilegale în 2015 la aproximativ 500.000 în 2016², situația rămâne îngrijorătoare. Această caracteristică nu constituie exclusiv rezultatul numărului mare de persoane care solicită azil în țările Uniunii Europene, ci și al semnificației acordate acestui fenomen: de la un semnal de alarmă referitor la situația umanitară din țările africane și asiatice la o perspectivă conspiraționistă și sumbră pentru viitorul Europei.

Urmărind îndeaproape, pot fi identificate câteva perspective utile pentru o analiză detaliată: perspectiva statistică, clară și cu date „la rece”; perspectiva umanitară, cu accent pe interesele populației afectate de persecuții sau război; perspectiva „conspiraționistă”, ce aduce în prim-plan interesele ascunse ale anumitor actori de a destabiliza UE și ceea ce reprezintă aceasta; perspectiva populației din țara de destinație,

² Frontex, *Risk Analysis for 2017*, Risk Analysis Unit, Warsaw, 2017, http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf, accesat la 10.03.2017.

** Dr. Alexandra SARCINSCHI este cercetător științific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: sarcinschi.alexandra@unap.ro*

aflată în situația de a intra în contact cu o nouă cultură și un nou mod de viață; și, nu în ultimul rând, perspectiva populației din țara de origine, victime ale conflictelor.

Aceste perspective pot deriva dintr-o realitate statistică sau se pot induce și potența unele pe celelalte. Ordinea în care sunt prezentate este aleatorie, deoarece nu dorim să sugerăm că o perspectivă este mai importantă decât cealaltă sau că una decurge din cealaltă. Singura acțiune direcționată este introducerea în analiza fiecăreia dintre aceste perspective a unei componente statistice pentru a ne ajuta în identificarea unor repere cât mai apropiate de o realitate pe care încă nu o putem defini cu certitudine.

1. Precizări terminologice

Deși numărul imigranților dinspre țările non-UE către țările Uniunii a fost mai mic în anul 2016 față de cel anterior, vizibilitatea și expunerea media a acestui fenomen a fost semnificativ mai mare, mass-media speculând în special atitudinile negative față de refugiați, precum și existența unei presupuse legături între fluxul de persoane și atacurile teroriste din ultimii ani.

Un studiu realizat pentru UNHCR, în anul 2015, de către Școala de Jurnalism Cardiff, analizează modul în care presa scrisă din cinci țări (Spania, Italia, Germania, Marea Britanie și Suedia) prezintă criza europeană a refugiaților³. Cercetarea include articole publicate în perioada 2014-2015, din a căror analiză reiese existența unei diversități de abordări în termeni de surse jurnalistice, limbaj, motiv indicat pentru creșterea fluxului de refugiați și soluții sugerate, între cele cinci țări neexistând omogenitate în tratarea subiectului.

Astfel, autorii studiului identifică faptul că termenii „refugiat” și „solicitant de azil” sunt folosiți preponderent în Germania și Suedia, în timp ce „migrant” este folosit în Marea Britanie și Italia, iar „imigrant” în Spania. Presa suedeză

este identificată ca având cea mai pozitivă atitudine față de refugiați și migranți, în timp ce presa britanică are cea mai negativă și polarizată atitudine. De asemenea, temele umanitare au fost abordate mai frecvent în Italia decât în presa britanică, germană sau spaniolă, iar temele care corelează acest fenomen unor amenințări la adresa bunăstării sau culturii din țara de destinație au predominat tot în Italia, dar și în Spania și Marea Britanie⁴.

Așadar, dincolo de implicațiile umanitare devastatoare, cazul refugiaților din Europa, ca orice subiect de actualitate, polarizează opinia publică. Se nasc opinii pro și contra indiferent de gradul de cunoaștere a subiectului de către audiență, dar în strânsă corelație cu caracteristicile socioculturale și experiența de viață a fiecăruia. Cu toate acestea, terminologia este clară și considerăm că este necesară o trecere în revistă a acesteia cu scopul creării unor premise comune în abordarea acestui fenomen.

Importanța frecvenței de apariție a cuvintelor pentru ilustrarea reprezentării media asupra anumitor probleme sau grupuri din societate este recunoscută în lexicologie, deși nu toți specialiștii sunt încrezători în eficiența acestei tehnici⁵. Corelând acest instrument cu concluziile studiului referitor la ilustrarea în presă a problematicei migranților/refugiaților din Europa, putem contura elementele de bază ale imaginii pe care fenomenul analizat în acest articol o are în media de limbă engleză. Pentru a restrânge în mod semnificativ sfera de căutare, vom alătura termenilor identificați în analiza pentru UNHCR ca relevanți cuvintele-cheie „europeană”, pentru a defini regiunea analizată, și „criză”, pentru a delimita în timp fenomenul migrației care, de altfel, are origini în istoria omenirii.

La o simplă interogare a motorului de căutare Google cu sintagmele „European migration crisis” (criza europeană a migrației), „European immigration crisis” (criza europeană a imigrației), „European refugee crisis” (criza europeană a refugiaților) și „European asylum-seekers

³ Mike Berry; Inaki Garcia-Blanco; Kerry Moore (coord.), *Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: a content analysis of five European countries. Report prepared for the UNHCR*, Cardiff School of Journalism, December 2015

⁴ *Idem*, p. 8.

⁵ Dawn Archer (Ed.), *What's in a word-list? Investigating word frequency and keyword extraction*, ASHGATE, 2009, pp. 159-162.

crisis” (criza europeană a solicitanților de azil), observăm că diferența între ocurențele acestora este semnificativă: dacă primul termen apare, în forma precizată și la data efectuării operației (20.03.2017), de 30.500 de ori, cel de-al doilea de 25.200 de ori, cel de-al treilea de 277.000 de ori, iar cel de-al patrulea de doar șapte ori, în aceleași condiții de formă și perioadă de timp. Investigația nu include și tipul surselor identificate de motorul de căutare și nici corelațiile dintre ele, ci exclusiv ocurența celor patru termeni, cu scopul identificării celui mai uzitat dintre aceștia. Este evident că „European refugee crisis” (criza europeană a refugiaților) predomină.

Conform ONU, *refugiatul* este o persoană care a fost forțată să își părăsească țara din cauza persecuției, războiului sau a violențelor. În cele mai multe cazuri, nu se poate întoarce acasă sau îi este teamă să o facă, iar statutul său este reglementat prin: Convenția ONU referitoare la statutul refugiaților (1951), Protocolul Convenției (1967) și Statutul Oficiului UNHCR (1950)⁶.

Migrația este un fenomen mult mai cuprinzător, ce constă în deplasarea unor mulțimi de persoane dintr-o arie teritorială în alta, urmată de schimbarea domiciliului și/sau încadrarea într-o formă de activitate în zona de sosire. Orice act migratoriu este, în același timp, o *imigrație* (ansamblul intrărilor) și o *emigrație* (ansamblul ieșirilor)⁷. În cazul migrației, există și distincția între migrație legală, când procesul respectă legile referitoare la imigrație din țara de destinație, și migrație ilegală, atunci când aceste legi nu sunt respectate de către imigrantul care are intenția de a rămâne în acea țară. O problemă importantă este cea a distincției între migrantul ilegal și refugiat, deoarece stabilirea statutului respectivei persoane implică aplicarea unui anumit tip de măsuri. Dacă respectiva persoană este definită ca migrant ilegal, în cele mai multe țări de destinație legislația prevede reținerea și deportarea acestei persoane. Dacă este definită ca refugiat sau, în termeni legali, solicitant de azil,

⁶ UNHCR, *What is a refugee?*, <http://www.unrefugees.org/what-is-a-refugee/>, accesat la 05.03.2017.

⁷ Traian Rotariu, „Migrație” în *Dicționar de sociologie*, coord. C. Zamfir și L. Vlăsceanu, Ed. Babel, 1998, pp. 351-353.

autoritățile din țara de destinație sunt obligate să aplice prevederile Convenției ONU pentru refugiați, să o verifice, să-i proceseze cererea și, în cele mai multe cazuri, să o primească în țara respectivă. Practic, oricine are dreptul de a se prezenta la un punct de trecere a frontierei și de a cere protecția statului respectiv, însă migranții au o motivație socioeconomică, în timp ce refugiații fug de persecuții. De cele mai multe ori, migranții ilegali și refugiații folosesc aceleași rute pentru a ajunge într-o anumită țară și, dacă nu reușesc să pătrundă în mod legal, apelează la rețelele de traficanti.

Din cauza dificultății de definire a apărut termenul de *migrație mixtă*. Migrația poate fi mixtă din mai multe puncte de vedere: motivația poate fi mixtă, în sensul că se dorește, simultan, îmbunătățirea calității vieții și evadarea dintr-o societate represivă, sau mijloacele pot fi mixte, în sensul că imigranții și refugiații folosesc aceleași fluxuri migratorii etc.⁸

Sintagma „European asylum-seekers crisis” (criza europeană a solicitanților de azil) adună cele mai puține ocurențe în spațiul Google, deși solicitanții de azil sunt cel mai ușor de numărat și introdus în statistici, deoarece acest statut presupune ca respectiva persoană să fi formulat o cerere de azil. Așadar, *solicitantul de azil* este definit ca persoana care afirmă că este refugiat și caută protecție internațională din calea persecuției sau pericolelor grave din propria țară. Conform UNHCR, fiecare refugiat este inițial un solicitant de azil, dar nu fiecare solicitant de azil va fi recunoscut automat ca refugiat, însă, în timp ce așteaptă ca solicitarea lor să fie acceptată sau respinsă, aceste persoane se numesc solicitanți de azil⁹.

Pentru analiza noastră, este important și conceptul de *persoane deplasate intern* (*internally displaced people – IDP*), deoarece se

⁸ Nicholas Van Hear, „Mixed Migration: Policy Challenges”, în *The Migration Observatory*, University of Oxford, 21.03.2011, <http://www.migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/primers/mixed-migration-policy-challenges/>, accesat la 05.03.2017.

⁹ UNHCR Central Europe, *Solicitanți de azil*, <http://www.unhcr-centraleurope.org/ro/pe-cine-ajutam/solicitanți-de-azil.html>, accesat la 27.02.2017.

referă la acele persoane sau grupuri de persoane care au fost forțate să își părăsească locurile de rezidență, în special ca rezultat al unui conflict armat, al violențelor generalizate, al încălcării drepturilor omului sau al unui dezastru antropic, dar nu au traversat nicio graniță internațională. IDP rămân, din punct de vedere juridic, sub protecția propriului guvern, chiar dacă acel guvern poate fi cauza pentru care au fugit. În calitate de cetățeni, ei își păstrează toate drepturile și protecția ce decurg din dreptul internațional umanitar și al drepturilor omului¹⁰.

Așadar, care dintre aceste sintagme este cea „corectă”? Cea cu cele mai multe ocurențe, anume *criza europeană a refugiaților*? Cea care ilustrează un fenomen măsurabil, precum *criza europeană a solicitanților de azil*? Prima sintagmă este cea mai utilizată în spațiul internetului și, posibil, cea cu cel mai mare impact emoțional din cauza semnificației cuvântului *refugiat*, care trimite imediat la ideea de persoană forțată să fugă din comunitatea sa pentru a scăpa de persecuții sau de ororile războiului. În cazul țărilor UE, însă, impactul puternic în media este dat nu neapărat de cei care au primit statutul de refugiat în urma analizării solicitării lor de azil, ci de volumul întregii populații care intră legal sau nu în spațiul Uniunii. Un solicitant de azil căruia i-a fost respinsă cererea nu va fi considerat refugiat, ci va avea un statut similar celor care intră într-o țară cu o viză pe termen scurt, dar depășesc perioada legală de ședere. Situația este cu atât mai confuză cu cât agenții internaționale, precum Frontex, folosesc în statisticile publice sintagme precum „treceri ilegale de frontieră”, în care pot fi numărate mai multe treceri ale aceleiași persoane.

Cu toate acestea, dacă terminologia este preluată și reprodusă întocmai, informația va ajunge la public în formă mai puțin alterată, permițând acestuia formularea unei reprezentări asupra fenomenului cât mai apropiată de *realitate*.

¹⁰ UNHCR Central Europe, *Persoane deplasate intern*, <http://www.unhcr-centraleurope.org/ro/pe-cine-ajutam/persoane-deplasate-intern.html>, accesat la 27.02.2017.

2. Putem identifica „realitatea” din spatele multipler perspective?

Este evident faptul că *realitatea* este construită social¹¹ și se referă la „o calitate a fenomenelor pe care le recunoaștem ca independente de voința noastră (nu putem «să le facem să dispară»)”¹². Cu alte cuvinte, *realitatea* este în același timp și subiectivă, și obiectivă.

Dimensiunea obiectivă a „crizei europene a refugiaților” este reprezentată de *statisticile* publicate pe această temă de diverse organizații internaționale. De exemplu, Frontex, agenția europeană responsabilă cu supravegherea frontierelor externe ale Uniunii, publică periodic statistici referitoare la trecerile ilegale de frontieră în țările UE. Din aceste statistici se observă că, în ultimii doi ani, numărul trecerilor ilegale a scăzut simțitor (Figura nr. 1)¹³.

2017 (ian.-mar.)	2016	2015
19.554	511.371	1.822.177

Figura nr. 1: Treceri ilegale de frontieră în perioada 1 ianuarie 2015 - 3 martie 2017, conform Frontex¹³

De asemenea, Frontex oferă date și despre cele șapte rute principale de migrație către țările Uniunii Europene: ruta frontierelor estice, ruta est-mediteraneană, ruta vest-balcanică, ruta circulară Albania-Grecia, ruta central-mediteraneană (include o a opta rută, Apulia și

¹¹ Recomandăm lucrarea lui Peter L. Berger și Thomas Luckmann *Construirea socială a realității*, apărută în original în anul 1966 și publicată în limba română în anul 2008 la Editura Art. Lucrarea este considerată de către Asociația Sociologică Internațională ca fiind ce-a de-a cincea cea mai importantă carte de sociologie din secolul al XX-lea (<http://www.isa-sociology.org/en/about-isa/history-of-isa/books-of-the-xx-century/>).

¹² Peter L. Berger și Thomas Luckmann *Construirea socială a realității*, Editura Art, București, 2008, p. 9.

¹³ Frontex, *Risk Analysis for 2017*, Risk Analysis Unit, Warsaw, 2017, http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf, accesat la 10.03.2017.

	Ruta est-mediteraneană	Ruta vest-africană	Ruta vest-mediteraneană	Ruta central-mediteraneană	Ruta circulară din Albania către Grecia	Ruta vest-balcanică	Ruta frontierelor estice
2016	182.534	671	10.231	181.126	5.121	122.779	1.349
2015	885.386	874	7.164	153.946	8.932	764.038	1.920
2014	50.830	275	7.840	170.760	8.840	43.360	1.270
2013	24.800	250	6.800	40.000	8.700	19.950	1.300
2012	37.200	170	6.400	15.900	5.500	6.390	1.600
2011	57.000	340	8.450	64.300	5.300	4.650	1.050
2010	55.700	200	5.000	4.500	35.300	2.370	1.050
2009	40.000	2.250	6.650	11.000	40.000	3.090	1.050
2008	52.300	9.200	6.500	39.800	42.000	n.a.	1.335

Figura nr. 2: Principalele rute folosite de refugiați, conform Frontex¹⁴

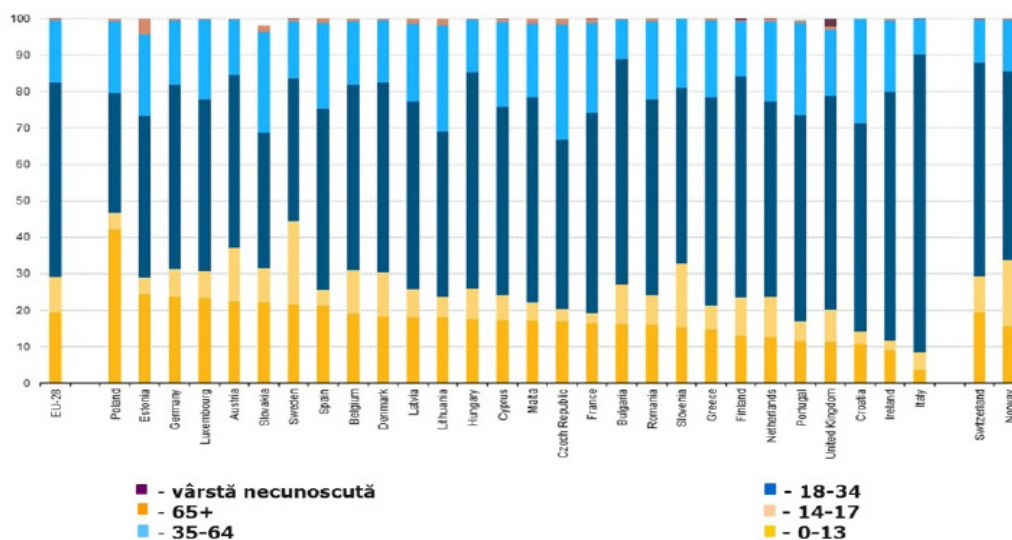

Figura nr. 3: Distribuția pe categorii de vârstă a populației de refugiați non-UE în țările UE și EFTA (2015), conform Eurostat¹⁵

Calabria), ruta vest-mediteraneană, ruta vest-africană. Dintre acestea, ruta est-mediteraneană, cea central-mediteraneană și cea a Balcanilor de Vest sunt cele mai utilizate.

Statisticile Frontex disponibile la începutul lui 2017 fac referire la anul 2016 și indică o scădere semnificativă a numărului de treceri ilegale a granițelor statelor UE, comparativ cu

¹⁴ Frontex, *Migratory Routes Map*, <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>, accesat la 10.03.2017.

¹⁵ Eurostat, *Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data (rounded)*, 13.03.2017, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_asyappctza&lang=en, accesat la 13.03.2017.

anul anterior, exceptând rutele vest-mediteraneană și central-mediteraneană, unde a fost înregistrat un număr mai mare de imigranți dinspre țările africane (Algeria, Guinea, Coasta de Fildeș, Nigeria, Eritreea etc.). În același timp, pe rutele est-mediteraneană și a Balcanilor de Vest, folosite preponderent de imigranți din țările asiatice (Afganistan, Siria, Irak etc.), numărul trecerilor ilegale detectate a scăzut semnificativ (Figura nr. 2).

Complementar, perspectiva statistică oferă și informații referitoare la structura de vârstă a populației de refugiați prin statisticile publicate de biroul de statistică al UE, Eurostat. La nivelul UE, predomină grupa de vârstă 18-39 ani, dar o pondere importantă o are și grupa 0-13 ani (Figura nr. 3).

Mergând în profunzime, observăm că, din numărul total al populației de refugiați, peste 50% sunt bărbați, iar procentul femeilor este

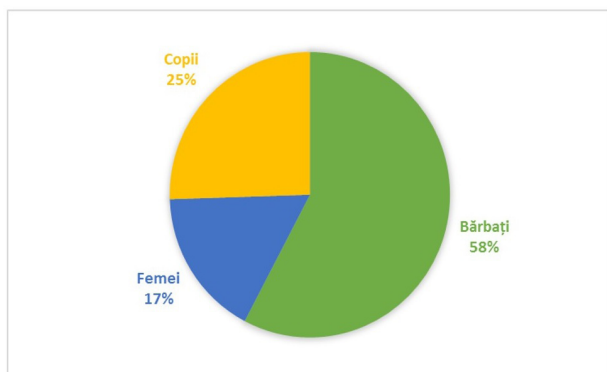

Figura nr. 4: Structura pe categorii de gen și vârstă a populației de refugiați (2016), conform Eurostat¹⁶

scăzut raportat la aceștia (Figura nr. 4).

Pentru o mai bună înțelegere a fenomenului, aceste date pot fi corelate celor referitoare la compoziția populației în țările de origine pe variabila independentă „gen”. În Figura nr. 5 este ilustrată compoziția populației de referință pe criteriul „țară de origine”, cu o completare referitoare la proporția masculin/feminin în populație, conform *CIA The World Factbook 2017*.

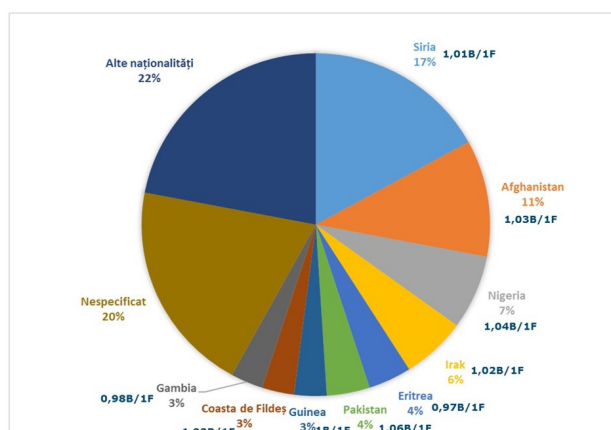

Figura nr. 5: Treceri ilegale de frontieră UE pe criteriul țară de origine (procent), în anul 2016 și raportul masculin/feminin în populația țării de origine (2017)¹⁷

Din aceste date, se observă că, începând cu anii 2000, în țările asiatice există o tendință de creștere a numărului populației masculine, contrară celei existente la nivelul întregii lumi. În timp ce raportul masculin/feminin în țările UE este favorabil femeilor, proporția băieților născuți în țările asiatice a început să crească, de fapt, începând cu anii '70, însă nu a fost identificată mai devreme din cauza lipsei datelor¹⁸.

Pornind de la *perspectiva statistică* și analizând datele prezentate, putem concluziona că omenirea se confruntă cu o criză umanitară. Pe lângă numărul mare de persoane de vârste, etnie, religie și naționalitate variate, avem corelat și un număr de pierderi de vieți omenești în această încercare dramatică de a scăpa de violențele și ororile războiului. De exemplu, doar pe rutele mediteraneene, deși numărul refugiaților a scăzut la o treime în anul 2016 față de 2015, numărul victimelor a crescut (Figura nr. 6).

¹⁷ Frontex, *Risk Analysis for 2017*, Risk Analysis Unit, Warsaw, 2017, http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf, accesat la 10.03.2017 și CIA, *World Factbook 2017*, 2017, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook>, accesat la 10.03.2017.

¹⁸ Christophe Z. Guilmoto, *Sex-ratio imbalance in Asia: Trends, consequences and policy responses*, LPED/IRD, Paris, 2007, p. 1.

¹⁶ *Idem*.

2017 (ian.-apr.)	2016	2015
826	5.096	3.771

Figura nr. 6: Decese și dispariții înregistrate în totalul populației de refugiați sosiți via Marea Mediterană, conform UNHCR¹⁹

Perspectiva umanitară este promovată de organizațiile internaționale (ONU, UE) și o serie de ONG-uri de mai mică anvergură, care propun politici și programe destinate gestionării acestui fenomen cu accent pe soluțiile de ajutorare a refugiaților. Interesant este faptul că nu toate țările membre ale acestor organizații sunt de acord cu soluțiile propuse (este cazul țărilor care se opun sistemului cotelor de relocare, precum Polonia și Ungaria, și al celor care îl aplică parțial, precum Bulgaria, Croația și Slovacia²⁰). În același timp, și organizațiile respective adoptă măsuri restrictive (un exemplu este constituit de revizuirea de la sfârșitul anului 2016 a Sistemului Informatic Schengen II, prin care sunt introduse controale sistematice la frontiere inclusiv pentru cetățenii acestui spațiu²¹).

În ansamblul său, problematica migrației preocupă formal UE încă din 2004 când a introdus *Setul de principii comune de bază pentru politica de integrare a imigranților*²² (Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy), prin

¹⁹ UNHCR, *Mediterranean: dead and missing at the sea*, 2016, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/53632> și <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>, accesate la 10.03.2017.

²⁰ European Commission, *Relocation and Resettlement: Steady progress made but more efforts needed to meet targets*, Brussels, 12.04.2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-908_en.htm, accesat la 12.04.2017.

²¹ EU, *The Revision of the Schengen Information System II*, 2016, <http://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-the-revision-of-the-schengen-information-system-ii>, accesat la 12.04.2017.

²² Council of the European Union, *Press Release 2681th Council Meeting*, Justice and Home Affairs, Brussels, 19 November 2004, pp. 15-25, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/82745.pdf, accesat la 12.04.2017.

care oferă statelor membre un cadru facultativ pentru formularea politicilor de integrare a imigranților. Treisprezece ani mai târziu, Agenția UE pentru Drepturi Fundamentale evaluează eficiența aplicării acestor principii într-o Uniune extinsă cu încă 13 state și cu o rată netă a migrației de 2,5²³, de la 1,5 în 2004²⁴. Raportul intitulat „Împreună în UE. Promovarea participării migranților și a descendenților lor” (Together in the EU. Promoting the participation of migrants and their descendants) se dorește a fi o replică la valul de ură și xenofobie ce s-a dezvoltat în Europa, favorizat de creșterea diversității culturale și religioase a populației, dar și de creșterea numărului atacurilor teroriste în țările UE²⁵.

O concluzie este că principiile din 2004 au fost parțial implementate, iar referirile la integrare ca proces bidirecțional, după cum era gândită acum 13 ani, sunt insuficiente. În plus, una dintre problemele identificate este aceea că, în cel puțin jumătate dintre țările membre, există o segregare școlară, ceea ce duce, alături de supraconcentrarea rezidențială a imigranților, la marginalizare și la crearea de spații sociale paralele: „în loc de a trăi împreună, ajungem să trăim separat”²⁶.

Implicațiile acestei stări au fost ilustrate recent la referendumul constituțional organizat în Turcia cu scopul desființării cabinetului prim-ministrului și schimbării sistemului parlamentar existent cu un sistem în care președintele este atât șeful statului, cât și al guvernului. Astfel, 63,07% dintre imigranții turci din Germania (rezultate parțiale la o zi de la desfășurarea scrutinului)²⁷ au votat în favoarea acestor modificări constituționale care,

²³ CIA, *The World Factbook 2017*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html>, accesat la 10.03.2017.

²⁴ CIA, *The World Factbook 2004*, <https://www.cia.gov/library/publications/download/download-2004/index.html>, accesat la 10.03.2017.

²⁵ European Union Agency for Fundamental Rights, *Together in the EU. Promoting the participation of migrants and their descendants*, Vienna, 2017, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-together-in-the-eu_en.pdf, accesat la 10.03.2017.

²⁶ *Idem*, p. 63.

²⁷ F.A., *Referendum 2017/Overseas*, <http://secim.aa.com.tr/>, accesat la 18.04.2017.

în viziunea oficialilor Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Venetia), configurează riscul degenerării într-un sistem prezidențial autoritar, deși fiecare stat are dreptul de a-și stabili propriul sistem politic²⁸. Procente peste 60% în favoarea modificării constituționale au fost înregistrate în alte țări occidentale în care comunitatea turcă include și generația a treia de imigranți: Belgia – 74,98%, Austria – 73,23%, Olanda – 70,94% și Franța – 64,85%²⁹.

Punând în balanță pozițiile la nivel internațional care pun sub semnul întrebării parcursul democratic al Turciei, în condițiile implementării schimbărilor propuse la referendum, și votul imigranților turci care trăiesc în țări cu democrație consolidată³⁰, vom observa că este posibil ca politicile de integrare să nu fi dat rezultatele scontate la nivel european. Totuși, factorii care au contribuit la configurarea acestui rezultat în diaspora turcă sunt multipli (unii ar putea fi constituiți de disputa diplomatică generată de refuzul anumitor administrații occidentale de a organiza campanii electorale în favoarea referendumului pe teritoriul țărilor lor sau de amânarea momentului aderării Turciei la UE) și completează eșecul parțial al politicilor de integrare.

Opus perspectivei umanitare, este cea pe care am putea să o numim *conspiraționistă*. Conform acesteia, mass-media promovează ipoteze de tipul: producerea acestui val de refugiați a fost facilitată de o mare putere, anume Rusia³¹, sau

²⁸ Venice Commission, *110th PLENARY - Turkey - Proposed constitutional amendments „dangerous step backwards” for democracy*, 10.03.2017, <http://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=2369/>, accesat la 18.04.2017.

²⁹ F.A., *Referendum 2017/Overseas*, <http://secim.aa.com.tr/>, accesat la 18.04.2017.

³⁰ Conform publicației britanice *The Economist*, Austria, Germania și Olanda sunt țări cu democrație consolidată (full democracy), Belgia și Franța sunt democrații defectuoase (flawed democracy), iar Turcia este un regim hibrid (hybrid regime). A se vedea *The Economist Intelligence Unit's Democracy Index*, 25.01.2017, <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/01/daily-chart-20/>, accesat la 17.03.2017.

³¹ Lizzie Dearden, „Russia and Syria ‘weaponising’ refugee crisis to destabilise Europe, NATO commander claims”, în *The Independent*, 03.03.2016, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/russia-and-syria-weaponising-refugee-crisis-to-destabilise-europe-nato-commander->

un important actor, anume miliardarul George Soros³², cu scopul destabilizării UE; Stat Islamic folosește acest val pentru a infiltra un număr mare de teroriști în țările UE³³ etc. Bineînțeles, aici pot fi aduse în discuție teme precum *știrile false*, politicile *post truth* sau *războiul informațional*, dar nu ne-am propus acest lucru. Una dintre sursele primei ipoteze este însuși generalul Breedlove, fostul SACEUR și fost comandant EUCOM, care, într-o declarație din martie 2016, afirmă că anumite tipuri de armament folosit de Rusia și Siria nu au „valoare militară pentru a lovi ținte precise, ci, în schimb, folosesc la terorizarea celor care trăiesc în teritoriile deținute de rebeli”, ca parte a unei strategii de „a-i porni la drum” și de „a-i transforma într-o problemă pentru alții” și, mai mult, „împreună, Rusia și regimul Assad folosesc migrația pe post de armă într-o încercare de a copleși structurile europene și de a sfârâma hotărârea europeană”³⁴. În același timp, Rusia acuză UE că este incapabilă să gestioneze această criză³⁵. În ceea ce privește implicarea miliardarului Soros, este posibil ca sursa speculațiilor să se afle în fondurile oferite de acesta (500 milioane USD), printr-unul dintre ONG-urile sale, pentru a sprijini migrații și refugiații din Europa³⁶.

claims-a6909241.html/, accesat la 12.03.2017.

³² F.A., „George Soros wants to take over the world using the ‘refugee crisis’ – and Obama and Hillary Clinton are his biggest cheerleaders”, în *Freedom News*, 16.08.2016, <http://www.freedom.news/2016-08-16-george-soros-wants-to-take-over-the-world-using-the-refugee-crisis-and-obama-and-hillary-clinton-are-his-biggest-cheerleaders.html/>, accesat la 12.03.2017.

³³ Nick Gutteridge, *Rise of EUROPEAN jihadis: EU admits ISIS is exploiting refugee crisis to infiltrate Europe*, *The Express*, 06.04.2016, <http://www.express.co.uk/news/world/658508/EU-migrant-crisis-Islamic-State-ISIS-refugees-Syria-Greece-Italy-terror-Paris-attacks/>.

³⁴ Lizzie Dearden, *art. cit.*, 2016.

³⁵ Howard Amos, „Russia refuses to help Syrian refugees”, în *The Telegraph*, 10.09.2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11856922/Russia-refuses-to-help-Syrian-refugees.html/>, accesat la 12.03.2017.

³⁶ Keren Blankfeld, „Billionaire George Soros Earmarks \$500 Million For Migrants And Refugees”, în *The Forbes*, 20.09.2016, <https://www.forbes.com/sites/kerenblankfeld/2016/09/20/billionaire-george-soros-earmarks-500-million-for-migrants-and-refugees/>, accesat la 12.03.2017.

Referitor la cea de-a treia ipoteză, un raport recent al EUROPOL, citat de o parte a presei internaționale ca justificare a teoriei conspiraționiste promovate, concluzionează, de fapt că:

- celulele teroriste Stat Islamic (SI) care operează în UE sunt majoritar cu bază internă;
- procesul lung de radicalizare este înlocuit cu recrutarea rapidă;
- în stabilirea țintelor, SI pare a avea o preferință pentru țintele facile, deoarece sunt mai eficiente decât atacurile asupra infrastructurii critice sau țintelor militare și polițienești, provocând mai multă teamă în rândul populației;
- natura și structura instruirii în cadrul SI permit agenților săi (inclusiv persoanelor care se întorc) să efectueze atacurile teroriste într-un mod de detașare emoțională;
- nu există dovezi concrete că teroriștii călătoresc către țările UE în valurile de refugiați (excepție, două persoane dintre cele șapte care au

Reinoud Leenders, profesor asociat specialist în relații internaționale și Orientul Mijlociu la King's College din Londra, nu consideră că SI s-ar implica „într-o schemă atât de complicată pentru a realiza atacuri sau a fi o amenințare în Occident”: „Stat Islamic are un rezervor uriaș de simpatizanți care au cu toții pașaport occidental ori european sau chiar au crescut aici”, iar argumentul facilitării intrării teroriștilor în UE a fost folosit de grupurile de interese care doresc limitarea numărului de refugiați din Orientul Mijlociu³⁸.

Analizând imaginea refugiaților în țările UE, extragem din diferite sondaje de opinie realizate de instituții și institute faimoase, *reperele în percepția și reprezentarea psihosocială a refugiaților*. Deși percepția psihosocială majoritară este că va crește riscul terorist în țările UE (Figura nr. 7), analizele de specialitate concluzionează că, în ciuda amplitudinii luate de mesajele transmise de politicienii de dreapta, statisticile arată că

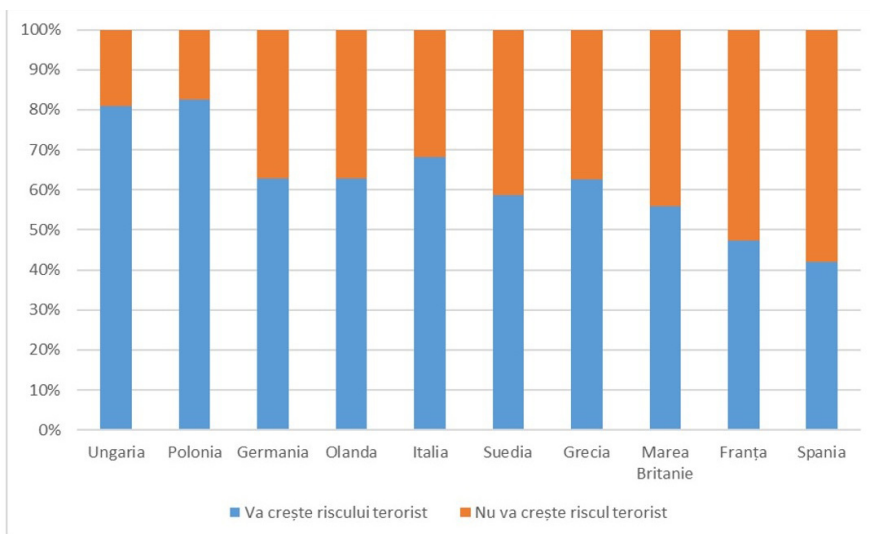

Figura nr. 7: Efectele percepute ale valului de imigranți în țările UE, conform PEW Research³⁹

efectuat atacul din Paris din 13 noiembrie 2015, dintr-un total de 211 atacuri nereușite, dejucate sau finalizate la nivelul țărilor UE în 2015);

- două treimi dintre cei arestați (63%) pentru activități teroriste sunt cetățeni UE, iar peste jumătate dintre aceștia sunt născuți în țări UE (58%)³⁷.

³⁷ EUROPOL, *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2016*, 2017, [https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-](https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2016)

[terrorism-situation-and-trend-report-2016](https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2016), accesat la 12.04.2017.

³⁸ Christina Boyle, „Are terrorists posing as refugees to reach Europe? Probably not”, în *Los Angeles Times*, 13.09.2015, <http://www.latimes.com/world/europe/la-fg-europe-refugees-security-20150913-story.html>, accesat la 10.04.2017.

³⁹ PEW Research Center, *Spring 2016 Global Attitudes Survey*, 2017, <http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/2/2016/07/14095942/Pew-Research-Center-EU-Refugees-and-National-Identity-Report-FINAL-July-11-2016.pdf>, accesat la 12.03.2017.

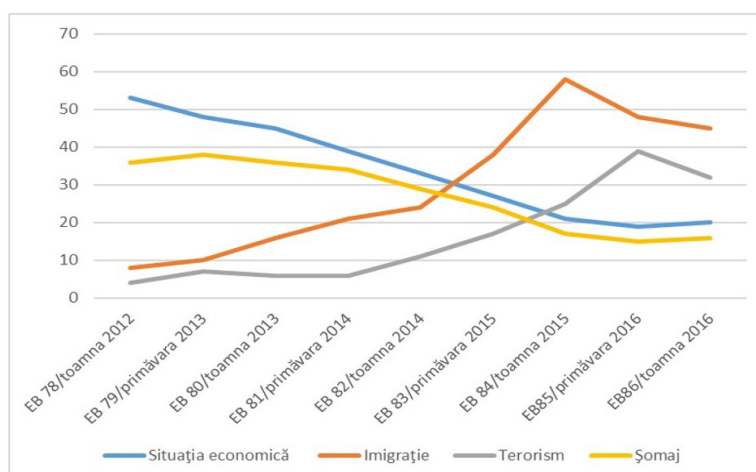

Figura nr. 8: „Care credeți că sunt cele mai importante două probleme cu care se confruntă UE în acest moment?” (QA5), conform seriei Standard Eurobarometer 78/2012 – 86/2016⁴⁰

refugiații sunt mai puțin dispuși să se implice în activități criminale față de nativii societăților din țările de destinație. Acest fenomen a fost studiat în detaliu în Germania, principala țară de destinație din UE, cu accent pe refugiații din Siria, Irak și Afganistan. Concluzia a fost nu doar că germanii sunt mai predispuși la comportamente criminale decât refugiații, ci și că refugiații se tem mai mult decât gazdele lor deoarece, începând cu sfârșitul lui 2014, numărul atacurilor împotriva adăposturilor pentru refugiați s-a triplat⁴¹.

Se observă că percepția riscului terorist în țările cu un mare număr de refugiați și solicitanți de azil (Germania, Franța, Suedia⁴²) este mai redusă decât în țările în care numărul acestora este semnificativ mai mic (Ungaria și Polonia⁴³). De fapt, terorismul și imigrația, corelate ca principale două probleme cu care se confruntă UE, sunt în scădere începând cu sfârșitul lui 2015, respectiv

începutul lui 2016 (Figura nr. 8), în creștere fiind preocuparea pentru problemele socioeconomice, după cum arată și seria sondajelor de opinie realizate de Comisia Europeană sub denumirea *Eurobarometer*.

O tendință de orientare spre problemele de natură socioeconomică se observă și în cazul reprezentării problemelor cu care se confruntă țara respondenților, reprezentarea imigrației ca problemă fiind în scădere de la sfârșitul anului 2015, în timp ce reprezentarea terorismului ca problemă este fluctuantă în ultimul an (Figura nr. 9).

La fel de importantă pentru a înțelege ceea ce se întâmplă în jurul nostru este și *perspectiva populației din țara de origine*. Statisticile arată că, din doar trei țări asiatice, numărul persoanelor forțate să își părăsească locuințele din cauza unor factori externi depășește 10% din populația țărilor UE (Figura nr. 10). Aceste trei țări constituie principalele țări-sursă pentru actualul val de refugiați, deși și multe țări africane se confruntă cu aceeași dramă a războiului.

Dat fiind faptul că fiecare dintre statisticile

⁴⁰ European Commission, *Standard Eurobarometer 78/2012-86/2016*, http://ec.europa.eu/comm_frontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD&yearFrom=1974&yearTo=2017/, accesat la 09.03.2017.

⁴¹ Kenneth E. Miller, „5 Myths About Refugees”, în *Psychology Today*, 23.01.2017, <https://www.psychologytoday.com/blog/the-refugee-experience/201701/5-myths-about-refugees/>, accesat la 07.03.2017.

⁴² UNHCR, UNHCR Statistics. *The World in Numbers*, 2015, <http://popstats.unhcr.org/en/overview/>, accesat la 07.03.2017.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Acest tabel include date preluate din următoarele statistici accesate în perioada 01.03.2017-15.04.2017: CIA, *The World Factbook 2017*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>; UNHCR, *Figures at a glance*, <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>; UNOCHA/ReliefWeb, *Afghanistan, Iraq, Syria*, <http://reliefweb.int/countries>; UCDP, *Uppsala Conflict Data Program*, <http://ucdp.uu.se>.

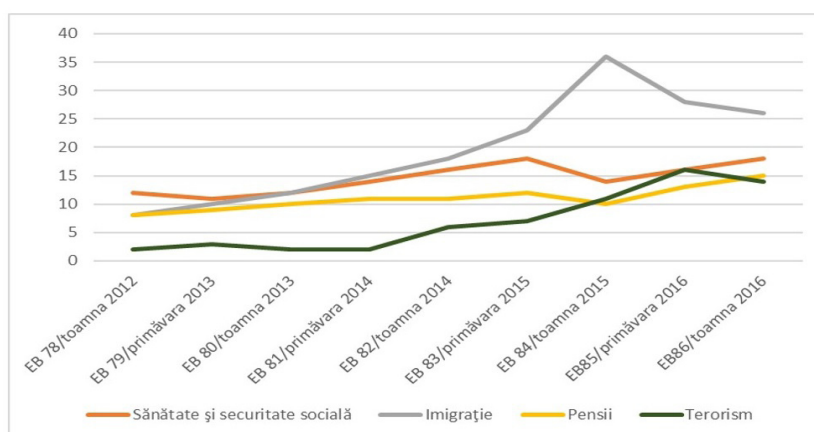

Figura nr. 9: „Care credeți că sunt cele mai importante două probleme cu care se confruntă țara dumneavoastră în acest moment?” (QA3a), conform seriei Standard Eurobarometer 78/2012 – 86/2016⁴⁴

Estimări decembrie 2016 - februarie 2017	Siria	Irak	Afganistan
Persoane care necesită asistență umanitară	13.500.000	11.000.000	3.200.000
Persoane deplasate intern	6.300.000	3.000.000	26.000
Persoane care au părăsit țara	5.000.000	260.000	2.700.000
Morți și răniți	400.000	251.000-1.000.000	11.400
Populația totală	33.332.025	38.146.025	17.185.170

Figura nr. 10: Populația forțată să își părăsească locuințele din cauza conflictelor armate în Siria, Irak și Afganistan, conform statisticilor CIA, UNHCR, UNOCHA, UCDP⁴⁵

invocate în această analiză are în plan secundar o realitate formată din vieți umane, principala întrebare ce poate fi sintetizată este ce determină o persoană să își părăsească locurile de origine?

Un studiu psihologic realizat în Germania asupra populației de imigranți sirieni⁴⁶ dezvăluie că peste 70% dintre solicitanții de azil au fost martorii unor violențe, iar 50% au fost ei înșiși victime ale violențelor. Peste jumătate din populația de referință suferă de stres post-traumatic și depresie, iar peste 40% dintre adulți au coșmaruri și flashback-uri ale unor evenimente

⁴⁶ F.A., „Half of refugees traumatised: German psychotherapists”, în *Medical Express*, 16.09.2015, <https://medicalxpress.com/news/2015-09-refugees-traumatised-german-psychotherapists.html>, accesat la 08.03.2017.

traumatice legate de războiul din țara de origine. 40% dintre copiii evaluați au fost martori ale violențelor și 26% au văzut cum le sunt atacate familiile, astfel că 1 din 5 copii sirieni suferă de o afecțiune psihologică drept rezultat al unei traume. Mai mult, studiul german arată că aceste persoane sunt supuse la trei experiențe traumatizante: războiul din Siria, statutul de refugiat și statutul de străin într-o altă țară. Alte luări de poziție în problema crizei europene afirmă că refugiații caută oportunități de muncă și să profite de pe urma serviciilor sociale și a altor beneficii ce li se oferă. În realitate, studiile de psihologie arată că rareori doresc să își părăsească locurile de

origine, deoarece își pierd căminele, posesiunile, comunitățile și vecinătățile, sentimentul apartenenței și chiar identitatea⁴⁷.

3. În loc de concluzii: putem decela realitatea din spatele perspectivelor expuse?

Analizând fiecare dintre perspectivele prezentate anterior, putem remarca faptul că fiecare are un public determinat pentru care corelația dintre ele nu este evidentă și nici nu prezintă interes decât în cazul în care o altă perspectivă anume, precum cea statistică, poate furniza o bază justificativă pentru propriile opinii. În realitate, conținutul opiniei publice depinde în foarte mare măsură de valorile acceptate sau respinse de colectivitățile respective. Astfel, se poate observa cu ușurință din retorica mass-media a ultimilor doi ani, precum și din retorica anumitor lideri europeni (Marine LePen, Franța; Geert Wilders, Olanda; Matteo Salvini, Italia etc.) că există un curent populist extremist ce își face simțită prezența din ce în ce mai pregnant și care speculează temerile publicului acestui tip de ideologie politică, precum și față de sporirea diversității etnice, culturale și religioase a societății occidentale determinată și favorizată de fluxul migratoriu masiv din ultimii ani, fiind astfel conturată perspectiva conspiraționistă.

Din analiza perspectivelor identificate, se observă că fiecare dintre ele face apel la acea statistică pentru justificarea opiniilor exprimate, în special cea umanitară și cea conspiraționistă. De asemenea, perspectiva populației din țara de destinație, dar și din țara de origine, pot fi împărțite pe baza sondajelor de opinie publică în perspective corelate celei umanitare sau conspiraționiste, după caz. Există, așadar, o strânsă intercorelare între aceste perspective, în care cea statistică se află la baza explicațiilor.

În acest context, putem fi tentați să considerăm că statistica este „unica realitate” din spatele acestui fenomen, însă vom cădea într-o

capcană a exacerbarii „obiectivității”. Considerăm că nu perspectiva statistică în exclusivitate este cea „reală”, ci și opiniile și atitudinile născute din interpretarea datelor statistice, deși acestui tip de raportare la „realitate” îi lipsește componenta obiectivă, opiniile neavând la bază receptarea critică a respectivei situații/stări, iar atitudinile fiind puternic subiective și personalizate. Cu toate acestea, raportarea subiectivă determină „realitatea” prin consecințele sale, conform teoremei soților Thomas (William I. Thomas și Dorothy Swaine Thomas, 1928), care enunță că o situație definită ca reală devine reală prin consecințele sale.

În consecință, nu există o „realitate” obiectivă în spatele acestor perspective în afara celei statistice, dar efectele sale asupra socialului nu pot fi înțelese fără corelarea la un tip subiectiv de perspectivă care, în final, va determina acțiuni, strategii, politici și programe în sprijinul perspectivei majoritare definită ca fiind unica „realitate” a fenomenului analizat. Din păcate, o caracteristică din ce în ce mai pregnantă a realității este că lumea continuă să fie extrem de conflictuală, ceea ce generează, spontan sau prin stimuli externi, persecuții și violențe ce mișcă mari mase de populație. Aici intervin organizațiile internaționale care, în opinia noastră, ar trebui să constituie inhibitorul perspectivelor cu potențial extremist și potențatorul valorilor general umane care trebuie să ne ghideze în orice situație de criză, indiferent de amploarea pe care o capătă.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „George Soros wants to take over the world using the ‘refugee crisis’ – and Obama and Hillary Clinton are his biggest cheerleaders”, în *Freedom News*, 16.08.2016, <http://www.freedom.news/2016-08-16-george-soros-wants-to-take-over-the-world-using-the-refugee-crisis-and-obama-and-hillary-clinton-are-his-biggest-cheerleaders.html>.

2. ***, „Half of refugees traumatised: German psychotherapists”, în *Medical Express*, 16.09.2015, <https://medicalxpress.com/news/2015-09-refugees-traumatised-german-psychotherapists.html>.

⁴⁷ Kenneth E. Miller, „5 Myths About Refugees”, în *Psychology Today*, 23.01.2017, <https://www.psychologytoday.com/blog/the-refugee-experience/201701/5-myths-about-refugees>, accesat la 08.03.2017.

3. AMOS, Howard, „Russia refuses to help Syrian refugees”, în *The Telegraph*, 10.09.2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11856922/Russia-refuses-to-help-Syrian-refugees.html>.
4. ARCHER, Dawn (coord.), *What's in a word-list? Investigating word frequency and keyword extraction*, ASHGATE, 2009.
5. BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas, *Construirea socială a realității*, Editura Art, București, 2008.
6. BERRY, Mike; GARCIA-BLANCO, Inaki; MOORE, Kerry (coord.), *Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: a content analysis of five European countries. Report prepared for the UNHCR*, Cardiff School of Journalism, December 2015.
7. BLANKFELD, Keren, *Billionaire George Soros Earmarks \$500 Million For Migrants And Refugees*, Forbes, 20.09.2016, <https://www.forbes.com/sites/kerenblankfeld/2016/09/20/billionaire-george-soros-earmarks-500-million-for-migrants-and-refugees>.
8. BOYLE, Christina, „Are terrorists posing as refugees to reach Europe? Probably not”, în *Los Angeles Times*, 13.09.2015, <http://www.latimes.com/world/europe/la-fg-europe-refugees-security-20150913-story.html>.
9. DEARDEN, Lizzie, „Russia and Syria ‘weaponising’ refugee crisis to destabilise Europe, Nato commander claims”, in *The Independent*, 03.03.2016, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/russia-and-syria-weaponising-refugee-crisis-to-destabilise-europe-nato-commander-claims-a6909241.html>.
10. GUILMOTO, Christophe Z., *Sex-ratio imbalance in Asia: Trends, consequences and policy responses*, LPED/IRD, Paris, 2007.
11. GUTTERIDGE, Nick, „Rise of European jihadis: EU admits ISIS is exploiting refugee crisis to infiltrate Europe”, în *The Express*, 06.04.2016, <http://www.express.co.uk/news/world/658508/EU-migrant-crisis-Islamic-State-ISIS-refugees-Syria-Greece-Italy-terror-Paris-attacks/>.
12. Van HEAR, Nicholas, „Mixed Migration: Policy Challenges”, în *The Migration Observatory*, University of Oxford, 21.03.2011, <http://www.migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/primers/mixed-migration-policy-challenges/>.
13. MILLER, Kenneth E., „5 Myths About Refugees”, în *Psychology Today*, 23.01.2017, <https://www.psychologytoday.com/blog/the-refugee-experience/201701/5-myths-about-refugees>.
14. ZAMFIR, Cătălin și Lazăr VLĂSCĂNEANU (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, Bucharest, 1998.
15. Website-ul CIA, <https://www.cia.gov>.
16. Website-ul Consiliului Uniunii Europene, <http://www.consilium.europa>.
17. Website-ul Comisiei Europene, <http://europa.eu>.
18. Website-ul Parlamentului European, <http://www.europarl.europa.eu>.
19. Website-ul Agenției Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale, <https://fra.europa.eu>.
20. Website-ul Europol, <https://www.europol.europa.eu>.
21. Website-ul Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>.
22. Website-ul Frontex, <http://frontex.europa.eu>.
23. Website-ul PEW Research Center, <http://assets.pewresearch.org>.
24. Website-ul UNHCR, <http://www.unrefugees.org>.
25. Website-ul Comisiei de la Veneția, <http://www.venice.coe.int>.

CREȘTEREA ACTIVITĂȚII MILITARE ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE CA AMENINȚARE LA ADRESA SECURITĂȚII

*Dr. Natalia BEKIAROVA**

Situația actuală din Regiunea Mării Negre este extrem de complexă din cauza crizei profunde din Ucraina, incendiilor continue din Donbass, rolului Rusiei în „conflictele înghețate”, intensificării militarizării Crimeei și a întregii regiuni. Rusia a folosit adesea forțe armate în afara granițelor sale ca instrument al presiunii sale de politică externă. Crearea unor zone teritoriale tampon în Regiunea Mării Negre devine un element al comportamentului Kremlinului. Cursa armelor dintre Rusia și NATO a intrat într-o spirală neobișnuită a cărei finalitate nu este vizibilă. Toate acestea reprezintă un risc serios pentru securitatea regiunii, având un impact destabilizator asupra relațiilor dintre NATO și Rusia și nu contribuie la reducerea tensiunilor de la granițele sud-estice ale Alianței.

Cuvinte-cheie: militarizare, instabilitate, conflicte înghețate, factori de putere, separatism.

Introducere

În prezent, există două crize regionale care creează tensiuni periculoase atât la frontierele Europei, cât și la flancul sud-estic al NATO. Una este războiul din Siria și criza de refugiați atașată. Cealaltă, criza regională rămâne cea din

Regiunea Mării Negre. După anexarea Crimeei de către Rusia și creșterea militarizării peninsulei, importanța strategică a regiunii s-a amplificat semnificativ, odată cu creșterea instabilității.

Această imagine este complicată și de incertitudinea strategică privind viitorul UE după Brexit și, în special, după victoria lui Donald Trump în cursa prezidențială din SUA. În politica NATO au loc schimbări și se anticipează o anumită incertitudine cu privire la viitorul relațiilor transatlantice.¹ Starea actuală complexă a Regiunii Mării Negre este puternic subordonată unui număr de factori-cheie, pe care îi vom descoperi în prezenta lucrare.

1. Colapsul economic din Ucraina

În prezent, situația din Ucraina este foarte complicată din cauza conflictului aflat în desfășurare în Donbass. Izolarea țării și colapsul economic actual se conturează din ce în ce mai clar. În ultimele luni ale anului 2016, țara a înregistrat un record al ratei șomajului și a scăderii veniturilor. Potrivit Agenției Centrale de Informații, produsul intern brut (PIB) în 2015 a

¹ Declarația președintelui Donald Tusk privind rezultatul alegerilor prezidențiale din Statele Unite, în Consiliul European, disponibilă la <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/11/09-tusk-statement-outcome-us-elections/>, accesat la data de 15.11.2016.

** Doctor Natalia BEKIAROVA, profesor universitar, este Șeful Departmentului de Securitate Națională și Internațională din cadrul Colegiului Național de Apărare „Rakovski”, Sofia, Bulgaria. E-mail: nataliab@abv.bg*

scăzut cu 9,9%.²

Producția industrială a scăzut cu peste 13,4% față de sfârșitul anului 2015. Venitul cetățenilor a scăzut drastic și, din cauza inflației ridicate de peste 40%, puterea de cumpărare a populației a scăzut cu aproape 150%. În țară, s-a înregistrat o creștere fără precedent a tarifelor, ca urmare a faptului că gazul pentru consumul intern a crescut cu o medie de 300%.³ În prezent, aproape 40% din ucraineni spun că este imposibil să-și reducă în continuare nivelul de trai.⁴ Practic, cooperarea cu UE nu aduce beneficii societății, iar exportul către Europa a fost redus cu aproape 25% în 2015.⁵ Investițiile străine au scăzut cu peste 13%. Oamenii duc un trai greu și rău.⁶

Problemele care îi privesc pe ucrainenii obișnuiți sunt, în principal, războiul din Donbass, care este cel mai important subiect pentru 71,6% dintre cetățeni. Următoarea problemă este nivelul de trai, afirmă peste 60,5% din respondenți, și situația economică din țară, care afectează 45,9% dintre cetățeni.⁷ Există multe motive pentru situația complicată, dar primul este războiul în curs de desfășurare în estul Ucrainei. Potrivit

² Ukraine. Economy – overview, in *World Factbook*, disponibil la <https://cia.gov/2016/11/12/the-world-factbook/geos/up/>, accesat la data de 16.11.2016.

³ Mehreen S. Khan, „Inflation hits 44pc in Ukraine amid economic collapse”, in *The telegraph*, disponibil la <http://thetelegraph.com/2015/12/29/Inflation-hits-44pc-in-Ukraine-amid-economic-collapse/>, accesat la data de 12.12.2016.

⁴ Public Opinion Survey Residents of Ukraine May 28–June 14, 2016, disponibil la http://www.iri.org/2016/07/08/ukraine_poll_shows_skepticism_glimmer_of_hope.pdf, accesat la data de 13.12.2016.

⁵ Export of Ukrainian goods and services to EU down by 25% in 2015, disponibil la https://www.unian.info/03/30/2016_https://economics/1304596-export-of-ukrainian-goods-and-services-to-eu-down-by-25-in-2015.html/, accesat la data de 12.12.2016.

⁶ Public Opinion Survey Residents of Ukraine May 28–June 14, 2016, disponibil la http://www.iri.org/2016/07/08/ukraine_poll_shows_skepticism_glimmer_of_hope.pdf, accesat la data de 13.12.2016.

⁷ European Commission, Support Group for Ukraine, Activity Report The first 18 months, Data collected up to June 2016, published October 2016, disponibil la <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/neighbourhood/pdf/key-documents/ukraine/20161028-report-sgua.pdf>, accesat la data de 9.12.2016.

ministrului finanțelor Natalie Yaresko, războiul costă Ucraina aproximativ 7 milioane de dolari pe zi, sau aproximativ 2,52 miliarde de dolari pe an.⁸

După începutul crizei, afacerile ucrainene externe retrag o mare parte din capitalul lor din țară. Acest lucru a determinat companiile locale să facă același lucru, dorind din ce în ce mai mult să investească în străinătate, deoarece nu văd perspective serioase pentru dezvoltarea pieței interne. În septembrie 2015, Ucraina a declarat „faliment tehnic”, încetând să-și plătească datoriile, ceea ce a afectat, în principal, Rusia. Indiferent de afirmațiile potrivit cărora țara nu va intra în faliment, aceasta își pierde din ce în ce mai mult statutul de partener de încredere și nu se poate baza pe sprijinul financiar generos oferit de donatorii externi. Una dintre cele mai profunde probleme ale Ucrainei o reprezintă nivelurile foarte ridicate ale corupției și acest lucru a fost recunoscut atât de UE, cât și de SUA.

Într-o analiză detaliată, ediția germană *Deutsche Wirtschafts Nachrichten* afirmă că „în ciuda eforturilor mari ale Fondului Monetar Internațional de a reabilita Ucraina în ochii lumii, amenințarea hiperinflației în economia ucraineană este păstrată și țara ajunge rapid la insolvabilitate”.⁹

Un confort moral important pentru cetățenii Ucrainei este Rezoluția Adunării Generale a ONU din 15 iunie 2016 privind drepturile omului în Peninsula Crimeei. Potrivit documentului, Rusia a ocupat ilegal teritoriul Ucrainei. Rezoluția este susținută de 73 de țări, printre care și Bulgaria. În plus, Curtea Penală Internațională de la Haga a recunoscut că Rusia este parte într-un „conflict armat internațional din Crimeea”. Potrivit raportului, situația din Crimeea este echivalentul unui conflict armat dintre Ucraina și Rusia, început la sfârșitul lunii februarie 2014, când

⁸ Devin Ackles, „This Is Why Ukraine’s Bailout Is a Very Risky Business” disponibil la http://ru.hromadske.ua/2015/07/17/This_is_Why_Ukraine_Bailout_is_a_Very_Risky_Business/, accesat la data de 9.12.2016.

⁹ 44 Prozent Wertverlust: Ukraine auf dem Weg in die Hyperinflation, în *Deutsche Wirtschafts Nachrichten*, disponibil la <https://deutsche-wirtschafts-nachrichten.de/2015/12/29/44-prozent-wertverlust-ukraine-auf-dem-weg-in-die-hyper-inflation/>, accesat la data de 9.12.2016.

Rusia a activat „compoziția personală a forțelor lor armate pentru a obține controlul asupra unei părți a teritoriului Ucrainei fără consimțământul guvernului ucrainean”.¹⁰

2. Nici pace nici război în Donbass

Situația din Donbass este, de asemenea, complicată. Economia republicilor separatiste Lugansk și Donetsk este total dependentă de Rusia. Clădirile și infrastructura sunt complet distruse sau deteriorate ca urmare a operațiunilor militare. Majoritatea cetățenilor de aici duc un trai greu și rău. Oamenii sunt confuzați și frustrați de viitorul lor vag. Aceste bombardări dintre forțele progubernamentale și cele separatiste din Donetsk și Lugansk au crescut, în vara anului 2016, cu aproape o treime.¹¹ Potrivit experților, nu este vorba despre desfășurarea unei cantități mari de forțe militare de către guvernul ucrainean, ci mai ales de provocări care au fost făcute de diverse batalioane voluntare proucrainene.¹² Ei trag inclusiv cu arme grele.

Deci, fără a se ține cont de Acordurile de la Minsk, luptele din Donbass nu au încetat pe deplin pentru niciun moment și un război la scară mare poate să izbucnească în orice moment. Lipsa satisfacției de ambele părți este indicată ca fiind principalul motiv pentru aceasta. Fiecare dintre părți are ambiții să câștige mai mult teritoriu din așa-numita „zonă neutră”.¹³ Opinia generală a cetățenilor este că în regiune există un „război tăcut”, care este avantajos pentru combatanți. „Partea ucraineană folosește situația din regiunile sud-estice pentru a primi granturi de la Occident,

iar separatiștii se bazează în întregime pe sprijinul Rusiei.” Alți analiști descriu situația ca fiind în „echilibru delicat”, deoarece forțele ucrainene nu organizează ofensiva, temându-se de intervenția Rusiei. Pe de altă parte, separatiștii pro-ruși nu dispun de capacitatea și capabilitatea pentru ofensivă fără sprijinul armatei ruse.¹⁴

Aceste evenimente confirmă cuvintele experților Institutului Brookings și ale fostului ambasador al SUA la Kiev, Steven Pifer. Potrivit acestuia, interesul Moscovei ar fi ca acest conflict din Donbass să rămână la o intensitate scăzută sau chiar să ducă la „înghețarea” sa.¹⁵ Aceasta ar fi cea mai bună opțiune pentru presiunea asupra guvernului ucrainean. Scopul Kremlinului nu este de a cuceri Donbass. Cea mai importantă este capacitatea de a acționa asupra politicii de la Kiev și de a preveni integrarea europeană și euroatlantică a Ucrainei.

În opinia mea, constelația „nici pace, nici război” nu răspunde intereselor niciuneia dintre părțile implicate. Conflictul se va activa periodic, fără a se soluționa. Principala tactică a Kievului în confruntarea cu Rusia a fost procrastinarea, atunci când s-a confruntat cu un acord dezavantajos la Minsk, în 2015, impus cu arme rusești. Parlamentul de la Kiev nu se grăbește să adopte o lege care să asigure statutul special al republicilor separatiste. Rusia, care este implicată în conflictul din Siria, nu a prezentat, de asemenea, nicio activitate. Pentru Moscova sunt importante schimbările posibile în politica externă a Statelor Unite ca rezultat al politicii noului președinte, Donald Trump.

3. Activitatea Rusiei în zona conflictelor „înghețate”

Între 2 și 5 aprilie 2016, conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan privind Nagorno-

¹⁰ UN committee adopts resolution recognizing Russia as occupying power in Crimea, disponibil la <http://euromaidanpress.com/2016/11/16/un-resolution-russia-occupying-power-in-crimea-mejlis-crimean-tatars-human-rights/>, accesat la data de 9.12.2016.

¹¹ *Ukraine: The Line*, International Crisis Group, disponibil la <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/isolation-post-soviet-conflict-regions-narrows-road-peace>, accesat la data de 11.12.2016.

¹² Tikhata voina, Rusiya vdiga zalozite v Ukraina. Tselta ne e razpalvane na konfliktka, a zasilvane na pozitsiyata v pregovorite, disponibil la http://capital.bg/2016/08/26/2817915_tihata_voina/, accesat la data de 12.12.2016.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Luke Johnson, „Does Anyone Want Ukraine’s Donbass?”, disponibil la <http://imrussia.org/2015/09/10/2406-does-anyone-want-ukraines-donbass/>, accesat la data de 13.12.2016.

¹⁵ Pifer, St., „Russia, Ukraine, and the West: A Geopolitical Tug of War”, in *Chicago Council on Global Affairs*, disponibil la <https://thechicagocouncil.org/2015/01/28/russia-ukraine-and-west-geopolitical-tug-war/>, accesat la data de 9.12.2016.

Karabah a fost „dezghețat”. Intervenția decisivă a Moscovei a dus la o nouă „înghețare”. La acest conflict ar trebui să adăugăm conflictele din Transnistria, o entitate separatistă în Republica Moldova, și Abhazia și Osetia de Sud, entități separatiste din Georgia. Fiecare dintre ele are specificul său, dar ceea ce le unește este rolul Rusiei. În funcție de interesele sale, Rusia are o politică specifică pentru fiecare dintre aceste conflicte. De exemplu, Moscova susține în mod activ cetățenii regiunilor separatiste din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud, oferindu-le cetățenie rusă și pașapoarte rusești încă din anii '90, și sprijină regimurile separatiste cu arme, resurse materiale și financiare.

Politica rusă privind conflictele înghețate se „înrautățește” decisiv după conflictul dintre Georgia și Rusia din august 2008. Moscova își declară în mod clar intenția de a restabili Federația Rusă ca unul dintre principalele centre ale lumii multipolare. Au fost implementate mai multe etape pentru integrarea politică, economică și militară a țărilor postsovietice din cadrul Uniunii Eurasiatice cu centrul la Moscova. Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC) se dezvoltă într-un ritm accelerat și devine din ce în ce mai mult o uniune militaro-politică cu putere militară reală.

În noua Strategie de Securitate Națională a Rusiei se exprimă o preocupare serioasă cu privire la faptul că, în relațiile internaționale, rolul factorilor de putere crește și se subliniază în mod special capacitatea militară în creștere a NATO, și faptul că organizația preia din ce în ce multe funcții globale. Se exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că NATO se extinde spre est, iar infrastructura sa militară se apropie de granițele Rusiei. O altă preocupare puternică o are și rolul din ce în ce mai important al NATO în zona baltică și în Regiunea Mării Negre. Aceasta este calificată drept o amenințare la adresa securității țării. Kremlinul acuză SUA și NATO că au adoptat practica de a renunța la regimurile politice legitime.¹⁶ De aceea, o parte importantă a

¹⁶ Russian National Security Strategy, disponibil la <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>, accesat la data de 13.12.2016.

politicii de securitate a Rusiei o reprezintă oprirea extinderii proiectelor de integrare occidentală și, în special, a celor ale NATO și ale Uniunii Europene în zona intereselor rusești directe. Acest lucru este valabil mai ales pentru spațiul post-sovietic.

Pentru a-și îndeplini obiectivele politice, Rusia folosește o gamă largă de mijloace tactice, care includ toate metodele hibride cunoscute de a impune influență și control. Acestea variază de la acordarea de preferințe speciale, stimulente, credite favorabile și împrumuturi până la amenințări și utilizarea forței militare directe.¹⁷ Această politică rusă este pusă în aplicare în numele controlului Moscovei asupra orientării politice și politicii de securitate ale țărilor din fosta Uniune Sovietică.

Destabilizând state postsovietice individuale, Rusia încearcă să le îndepărteze de la aderarea la NATO, deoarece lipsa stabilității politice și a controlului asupra teritoriilor țărilor candidate este probabil să întârzie sau să interfereze cu aderarea lor la Alianță. Astfel, reglementarea conflictelor înghețate este un instrument important pentru impunerea influenței geopolitice rusești.

Rusia își stabilește și își menține contingentele militare în regiunile separatiste. Pe teritoriul Republicii Moldovenești nerecunoscute, din Transnistria, sivesc circa 1200 de pacificatori ruși. Din 2010, Moscova își construiește cele două baze militare în republicile separatiste Abhazia și Osetia de Sud. Aceasta este a patra bază rusească din Osetia de Sud și cea de-a 7-a bază militară din Abhazia, cu sediul în orașul Gudauta. Un punct de bază naval rusesc este construit lângă orașul de coastă Ochamchir, iar navele rusești se află în apropiere de Abhazia. La 17 martie 2015, Rusia și Osetia de Sud semnează un acord privind cooperarea globală.¹⁸ În 24 noiembrie 2014, Rusia și Abhazia au semnat un acord de parteneriat strategic, în cadrul căruia ambele țări au format

¹⁷ Janusz, Bugaiski, „Russia's foreign policy under Putin”, in *Diplomacy*, Diplomatic institute, no. 14/2015, Sofia, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Bulgaria.

¹⁸ Monica Moyo, „Russia Signs Integration Treaty with South Ossetia” in *American Society of International Law*, disponibil la asil.org/2015/03/20/russia-signs-integration-treaty-south-ossetia/, accesat la data de 11.12.2016.

un spațiu comun de apărare și securitate și sunt obligate să înființeze forțe militare comune.¹⁹ Pe teritoriul Armeniei, Rusia își stabilește cea de-a 102-a bază rusă, în Gyumri.

4. Spirala militarizării

Rusia desfășoară activități ample de militarizare a Crimeei. Peninsula are o importanță strategică pentru apărarea țării. Acest lucru permite Moscovei să își exercite controlul asupra Mării Negre și strâmtorilor spre Marea Mediterană.

La începutul crizei ucrainene, superioritatea militară a Turciei în regiunea Mării Negre depășește de 2 până la 3 ori Rusia, iar potrivit experților ruși, superioritatea Turciei în flota Mării Negre față de syndicatele din Ucraina și Rusia de 4,7 ori.²⁰

Situația după anexarea Peninsulei Crimeea se schimbă. Pe de o parte, este inițiată o modernizare accelerată a forțelor navale ruse existente. Pe de altă parte, se realizează rapid o actualizare cu nave și arme moderne. O a doua bază navală din Novorossiysk este în curs de construire. O stație de radar din apropierea orașului Sevastopol este restaurată. Schimbarea complexelor de rachete, care sunt nave de război echipate, are o semnificație deosebită. Este actualizată și infrastructura aeroportului pentru nevoile aviației navale. Potrivit surselor rusești, până la sfârșitul anului 2015, personalul flotei ruse din Marea Neagră a crescut la aproape 25 mii de persoane.²¹

Potrivit șefului Marinei Rusești la Marea

¹⁹ Thomas Barrabi, „Russia Abkhazia Treaty: Russian Parliament Approves Military, Economic Agreement With Georgian Province” in *International business time*, disponibil la <http://ibtimes.com>, 2015/03/01/ russia-abkhazia-treaty-russian-parliament-approves-military-economic-agreement/, accesat la data de 12.12.2016.

²⁰ Deniz Kuvvetleri, „Turkish Naval Forces” in *Global security*, disponibil la <http://www.globalsecurity.org>/2016/globalsecurity.org/military/world/europe/tu-navy/, accesat la data de 14.12.2016.

²¹ Igor Delanoë, „Military Balance in the Black Sea Region”, in *Russian international affairs council*, disponibil la <http://russiancouncil.ru>/2016/blackseamilitary/, accesat la data de 12.12.2016.

Neagră, amiralul Vitko, în 2015, Marina Mării Negre a primit mai mult de 200 de noi unități de echipament militar și diferite tipuri de nave. Flota este completată cu 4 (din 6 planificate) noi submarine diesel-electrice de clasa „Varshavyanka.”²² Două lansatoare de rachete și două submarine sunt echipate cu cele mai moderne rachete de croazieră Caliber-NK. Ca armament, au fost introduse complexele de rachete de coastă Bal. Flota crește și cu două nave cu rachete mici, cu 10 bărci militare cu motor și 20 nave auxiliare. Mai mult, pentru Marina Mării Negre sunt furnizate peste 30 de avioane, printre care avioane de luptă multifuncționale moderne Su-30SM. Forțele de coastă sunt echipate cu 140 de unități de echipament panzer.²³

În 2016, Flota Mării Negre primește două fregate de nouă generație. Aceasta este nava Amiral Grigorovich 745, care este primul bunker de nave de război pe care Flota Mării Negre l-a primit în ultimii 35 de ani. A doua navă de patrulare este fregata Amiral Essen. Se așteaptă să li se alătore și frigatele Admiral Makarov.

Militarizarea accelerată a Crimeei este prezentată ca fiind, în primul rând, cu „caracter de înlocuire”. Se subliniază faptul că, în trecut, din cauza numeroaselor restricții impuse de Ucraina nu a existat o modernizare a navelor și a submarinelor. Este recunoscut faptul că există încă o forță militară puternică în Marea Neagră, care este Turcia. Este posibil ca, în viitorul apropiat, acest echilibru să fie schimbat.

Procesul de militarizare a Rusiei nu se referă numai la zona Mării Negre. Moscova a anunțat că va consolida forțele sale armate „de la frontierele de vest până la Insulele Kuril.”²⁴ Ministrul Apărării, generalul Serghei Shoigu, spune că acest lucru se face ca răspuns la desfășurarea

²² *Ibidem*.

²³ Dmitry Gorenburg, „Black Sea Fleet projects power westwards” in *Russian Military Reform*, available at <https://russiamil.wordpress.com>/2016/07/20/black-sea-fleet-projects-power-westwards/, accesat la data de 12.15.2016.

²⁴ Thomas Grove, „Russia Says It Is Creating Three New Divisions to Counter NATO Moves” in *The wall street journal*, available at <https://wsj.com>/2016/05/04/ russia-says-it-is-creating-three-new-divisions-to-counter-nato-moves/, accesat la data de 14.12.2016.

forțelor NATO aflate lângă granițele rusești. În acest sens, la începutul anului 2016, Ministerul Apărării al Rusiei a anunțat formarea a trei divizii noi și a unei Armate Panzer în zona de vest.²⁵ Se așteaptă ca numai în această zonă să fie furnizate 1100 de sisteme noi de arme, precum și aeronave, elicoptere militare, echipamente panzer și altele. Trupele de coastă ale Federației Ruse sunt întărite de complexe anti-aeriene S-400. Producția în serie a avioanelor de luptă de generația a cincea T-50, care în 2017 vor fi în componența forțelor armate ruse, a început. Cele mai avansate arme hipersonice sunt în curs de testare. Întregul complex militar-industrial din Rusia lucrează din greu.

Dacă ne uităm la analiza situației politice din regiunea Mării Negre, putem observa o imagine tulburătoare. Odată cu o creștere sistematică și masivă a puterii militare în zona Mării Negre, Rusia a folosit adesea forțe armate în afara granițelor sale ca un instrument-cheie al presiunii sale de politică externă.

Sprijinul militar al separatiștilor din Ucraina de Est și intervenția militară directă din partea separatiștilor din apropiere de Ilovaisk și Debaltseve, în primăvara și vara anului 2014, nu au fost acte sporadice. Acțiunile militare provocatoare ale avioanelor și navelor rusești față de cele ale NATO și a altor țări și intervenția militară în Siria sugerează cu tărie că folosirea forțelor armate este făcută de Moscova în primul rând pentru a atinge anumite obiective politice.

Mai mult, activitatea militară a Rusiei în regiunea Mării Negre nu este doar o demonstrație a puterii militare ci, mai ales, o politică de constrângere prin mijloace militare pentru procesul de negociere și concesiuni specifice în interesul Moscovei. De regulă, nu există nicio putere militară totală aplicată, care nu are intenția de a distruge inamicul, ci de a-l forța să stea la masa de negocieri și să accepte împărțirea favorabilă cu Rusia. Această neclaritate dintre război și pace, creând „zone gri” de instabilitate

²⁵ Russia to deploy new divisions on Western flank, form nuclear regiments, disponibil la <http://reuters.com/2016/01/12/us-russia-army-idUSKCN0UQ0YA20160112/>, accesat la data de 13.12.2016

și lipsa persistentă de reglementare politică a conflictului reprezintă o potențială amenințare.

Crearea zonelor teritoriale tampon în regiunea Mării Negre devine un element-cheie în comportamentul Rusiei, care reprezintă o amenințare pentru adversarii săi politici. În opinia mea, există zone nesecurizate de-a lungul granițelor sudice ale Rusiei, cum ar fi republicile nerecunoscute din Osetia de Sud și Abhazia; de asemenea, Rusia participă la un conflict activ aflat în desfășurare în Dombas.

Militarizarea accelerată și numeroasele exerciții militare absorb fonduri uriașe și acest lucru se reflectă dramatic în plățile sociale și în scăderea nivelului de trai al cetățenilor. Situația economică complicată și inflația uriașă determină o scădere drastică a PIB-ului. Conform PIB-ului Băncii Mondiale pe cap de locuitor în 2014, acesta a fost de 15.390 dolari, iar un an mai târziu, a fost de 8.181 dolari.²⁶

Situația economică complexă din Rusia ridică îngrijorări serioase. Există probleme structurale profunde ale economiei ruse orientate spre resurse, prețurile petrolului mai scăzute pe piața mondială, iar sancțiunile economice impuse țării afectează în mod semnificativ calitatea vieții. A devenit cunoscut faptul că președintele Trump va prelungi sancțiunile împotriva Rusiei până când aceasta va reda Ucrainei controlul asupra Crimeei.

Acest lucru va complica și mai mult situația socio-economică din Rusia. Nivelul de trai al marilor grupuri sociale din Rusia este foarte scăzut. Produsul intern brut pentru anul 2015 a scăzut cu 3,7%, iar în 2016 până la 0,8%.²⁷ Între timp, produsul intern brut pe cap de locuitor a scăzut dramatic, iar rubla este foarte afectată. Inflația ridicată duce la o scădere a veniturilor reale cu mai mult de 10%, iar consumul – cu 10,1%. În 2015, săracii au crescut cu 3,1 milioane

²⁶ Russia Economic Outlook in „*Economic Forecasts from the World's Leading Economists*”, disponibil la <http://focus-economics.com/2017/01/10/country-indicator/russia/>, accesat la data de 07.02.2017; The Russian Economy Inches Forward: Will That Suffice to Turn the Tide?, in *World Bank*, disponibil la <http://worldbank.org/2016/11/09/country/russia/publication/ter/>, accesat la data de 07.02.2017.

²⁷ *Ibidem*.

de persoane, ajungând la un total de 19,2 milioane într-o țară de 144 milioane de locuitori. În 2016, sărăcia a atins niveluri mai ridicate decât înainte. În prima jumătate a anului 2016, 21,4 milioane de persoane, adică 14,6% din populație, aveau venituri sub pragul sărăciei naționale.²⁸ O astfel de situație ar putea duce la probleme politice interne neprevăzute. Puterea socială a săracilor neutralizată în cea mai mare parte de mantră victimelor, a statului și a populației, care ar trebui să se facă în numele securității naționale. Adesea, atenția este deviată de un alt conflict.

În acest sens, unele dintre cele mai grave amenințări la adresa securității în regiunea Mării Negre sunt tensiunile sociale și chiar etnice, care prezintă un potențial serios. Politicile Moscovei de a devia puterea publică printr-un alt „mic conflict” și următoarea zonă tampon, pe care Kremlinul o creează lângă granițele sale, lucrează acum cu succes. Trecutul apropiat arată că naționalismul tradițional rus, combinat cu autoritarismul și ideile de „protecție a securității naționale”, poate fi epuizat. Este probabil ca Rusia să încerce să stabilească un control geopolitic asupra altor zone din „vecinătatea apropiată” din jurul Mării Negre.

5. NATO în Regiunea Mării Negre

După evenimentele din Crimeea, pentru SUA și NATO, regiunea Baltică și a Mării Negre dobândesc importanță strategică. Prima este „izolarea” expansiunii rusești și, eventual, „scoaterea” Rusiei din regiune. Este importantă apropierea Mării Negre de zonele de conflict din Orientul Mijlociu. Prezența militară a SUA și a NATO în Marea Neagră ar trebui să asigure siguranța țărilor partenere din regiune, precum și fiabilitatea fluxurilor de energie din Asia Centrală către Europa.

Ca răspuns la politica agresivă a Rusiei, SUA și-au mărit prezența militară de-a lungul granițelor cu Rusia în Regiunea Baltică și în Marea Neagră. Prin urmare, apare o impresie de

²⁸ The Russian Economy Inches Forward: Will That Suffice to Turn the Tide?, in *World Bank*, disponibil la <http://worldbank.org/2016/11/09/country/russia/publication/>, accesat la data de 07.02.2017.

reconstrucție a „cortinei de fier” din Barents și Marea Baltică în nord până la Marea Neagră, în sud. La summitul NATO din Țara Galilor (2014) s-a observat necesitatea consolidării poziției alianței în partea de est. O bază pentru apărarea antirachetă funcționează în România, lângă Deveselu, de la sfârșitul anului 2015. Numărul soldaților americani și al componentelor Forțelor Aeriene în baze din România și Bulgaria crește.²⁹ Infrastructura militară terestră se amplifică, de asemenea. În regiunea Burgas funcționează un punct focal pentru securitatea frontierelor maritime. Se așteaptă ca NATO să declanșeze o parte a forțelor expediționare și mai ales a celui de-al doilea grup naval tactic operațional. Împreună cu cele patru batalioane internaționale ale NATO, în Polonia, Lituania, Estonia și Letonia, este prevăzută formarea unei brigăzi multinaționale în România, care va avea personal de până la 5 mii de persoane.³⁰

Prezența navală sporită a NATO este menținută în mod consecvent și principala bază aflându-se în România. În acest sens, Bucureștiul oferă o flotă la Marea Neagră la nivel regional, unind forțele Turciei, României și Bulgariei. Din partea bulgară, propunerea nu a fost susținută. Poziția Sofiei este de a participa doar la inițiativa din cadrul NATO.³¹

Acum provocarea pentru NATO în Regiunea Mării Negre este asociată cu lipsa unei arhitecturi de securitate stabilită în mod clar. Dintre statele membre ale NATO, marea și puternica din punct de vedere militar Turcie este implicată în conflictul militar din Siria, iar pentru Ankara regiunea nu este o prioritate. Celelalte două țări – România și Bulgaria, nu dispun de capacitățile militare

²⁹ Megan Eckstein, „Marines Adding Tanks, Artillery to Black Sea Rotational Force to Reassure Against Russian Threat” in *U.S. Naval Institute*, available at <https://usni.org/2015/08/17/marines-adding-tanks-artillery-to-black-sea-rotational-force-to-reassure-against-russian-threat/>, accesat la data de 7.12.2016.

³⁰ Irina Popescu, „NATO Secretary General: We’ll turn a Romanian brigade into a multinational force”, available at <http://romania-insider.com/2016/07/08/romanian-brigade-multinational-force-nato/>, accesat la data de 7.12.2016.

³¹ Margarita Assenova, „Bulgaria’s Black Sea dilemma”, disponibil la <http://cepa.org/2016/07/20/Bulgaria-Black-Sea-dilemma/>, accesat la data de 7.12.2016.

necesare. Acestea au o marină puțin numeroasă. Alarmantă este problema lipsei de finanțare și a bugetelor limitate de apărarea ambelor țări. Țările partenere Ucraina și Georgia, de asemenea, nu au o capacitate adecvată.

O problemă juridică gravă este creată de Convenția de la Montreux (1936), care nu permite accesul navelor de război ale țărilor neregionale în zona Mării Negre mai mult de 21 de zile. Este interzisă trecerea prin Bosfor și Dardanele a transportatorilor de aeronave și a submarinelor către țările care nu se mărginesc cu Marea Neagră. Există și restricții în ceea ce privește tonajul navelor maritime. Poate că acest lucru se va schimba odată cu săparea canalului din Istanbul până în 2023, deoarece Convenția nu se aplică pe căile maritime artificiale.

Există o creștere fără precedent a numărului de antrenamente, patrulile navale și aeriene atât ale Rusiei, cât și ale NATO în Marea Neagră. Cursa militară a intrat într-o spirală neobișnuită a cărei finalitate nu este vizibilă. În timpul acestei activități există riscuri reale de erori, creșterea necontrolabilă a tensiunilor și a conflictelor militare directe. Aceste riscuri cresc cu fiecare pas. Activitatea similară are un efect destabilizant vizibil în relația dintre NATO și Rusia și nu contribuie la reducerea extinderii frontierei cu Rusia.

6. Poziția Bulgariei

În Bulgaria, ideea demilitarizării Mării Negre a câștigat popularitate.³² Aceasta este o idee bună, dar este nesustenabilă și nerealistă din cauza situației din regiune. Un alt aspect relevant îl constituie alegerea noului președinte bulgar Rumen Radev, susținut de către stânga și, în special, de Partidul Socialist Bulgar (BSP). Acest lucru se datorează faptului că se știe că el simpatizează cu Rusia. Această alegere nu are nicio legătură cu politica BSP sau cu atitudinea cetățenilor bulgari. În opinia mea, este rezultatul dezamăgirii majorității cetățenilor în politica

³² Bulgaria wants to play a two-sided game with Russia and NATO, disponibil la <http://katehon.com/2016/07/13/bulgaria-wants-play-two-sided-game-russia-and-nato/>, accesat la data de 9.12.2016.

UE, în lupta împotriva migrației ilegale și a refugiaților, a nivelului scăzut al vieții, a ritmului lent al dezvoltării economice și a lipsei de reforme.

În ceea ce privește Bulgaria, îndeplinirea conștiincioasă a obligațiilor aliate în cadrul NATO nu are altă alternativă. Pentru a-și îndeplini angajamentele, țara ar trebui, în primul rând, să-și consolideze și să-și modernizeze forțele sale militare, în special forțele navale. Este logic ca guvernul țării să planifice restaurarea flotei subacvatice. Bulgaria s-a angajat să contribuie cu un batalion de până la 400 de persoane în brigada multinațională din România.

Pentru început, primul lucru ar fi creșterea bugetului militar. Până în 2024, acesta ar trebui să crească de la 1,34 cât este în prezent, la 2% din PIB. Este de așteptat ca până la 20% din fonduri să fie utilizate pentru achiziționarea de noi echipamente și arme. 1,4 miliarde de dolari sunt planificați pentru modernizarea pe termen scurt.³³ Se așteaptă să fie achiziționate noi tipuri de Corvette Lightning, precum și repararea și modernizarea celor 18 nave ale Marinei. Urmează achiziționarea de avioane de luptă fiabile multifuncționale pentru aviația de luptă. Acesta este modul cel mai realist pentru ca Bulgaria să-și îndeplinească obligațiile de membru cu drepturi depline al NATO.

Concluzii

O scurtă trecere în revistă a principalelor probleme de securitate din Marea Neagră nu lasă niciun motiv de optimism. Tendința activității militare arată o imagine clară a confruntării directe și a lipsei de destindere în relațiile politice dintre Rusia și NATO. Deocamdată, nu trebuie să ne așteptăm la nicio reducere a activității militare din partea Rusiei și a NATO.

Nu cred că este posibil ca Rusia să înapoieze Ucrainei în mod pașnic Crimeea anexată. După părerea mea, militarizarea Crimeei și activitatea

³³ David Adesnik, „NATO’s European Members Should Increase Defense Spending. The target is 2 percent of GDP” in *National review*, disponibil la <http://nationalreview.com/2016/07/08/nato-members-defense-spending-must-meet-target/>, accesat la data de 9.12.2016.

militară intensă din zona Mării Negre reprezintă o amenințare reală la adresa viabilității pe termen lung a securității în regiune. Chiar acum nu există amenințări directe pentru România și Bulgaria, însă nu ar trebui să fie trecute cu vederea cele potențiale.

Problemele de securitate din regiunea Mării Negre sunt mult dincolo de activitățile militare și de echilibrul puterii. Acestea au un impact direct asupra securității europene și mondiale. Din acest motiv, atitudinile față de evenimente și evaluările lor au o importanță deosebită. Intensificarea cursei înarmărilor din zona Mării Negre nu poate continua la nesfârșit. Părțile ar trebui să caute un nivel rezonabil de toleranță, adică un echilibru, și să facă concesii și compromisuri reciproce. Aceasta este singura modalitate de a evita confruntarea și, de asemenea, de a proteja interesele țărilor, pacea și stabilitatea în regiune. Este nevoie de un dialog politic și de inițiative pentru a opri intensificarea armamentului și demonstrarea forței sub forma unor exerciții militare. Aceasta nu este o poziție anti-NATO și pro-rusă. Astfel de inițiative ar proteja integritatea națională și ar promova interesele economice ale tuturor țărilor din regiunea Mării Negre. Acest lucru necesită voință politică și un proces de negociere pentru a adopta un pachet de măsuri pentru diminuarea tensiunii. Printre aceștia ar trebui să se găsească un loc pentru măsuri de limitare a activității militare în Marea Neagră, și anume introducerea unui regim restrictiv acceptabil al forțelor și armelor militare între NATO și Rusia, solicitarea evitării accidentelor, consolidarea rolului Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa și multe altele.

O astfel de politică nu contravine dorinței țărilor din regiunea Mării Negre de a-și dezvolta propriul potențial militar și de a-și moderniza flotele. Acest lucru este valabil mai ales pentru țările membre NATO. Consolidarea potențialului militar al Bulgariei și al României va contribui la îndeplinirea angajamentelor față de NATO și la consolidarea puterii sale. Securitatea națională este o funcție directă de cooperare eficientă în cadrul țărilor NATO.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, European Union, *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*, Brussels, June 2016. <http://europa.eu/globalstrategy/en>.
2. ***, Global Trends: Paradox of Progress, in *National Intelligence Council*, http://globalsecurity.org/2017/01/10/global-trends-paradox-of-progress_full_20170109.pdf.
3. ***, Russia and the Separatists in the Eastern Ukraine, in *International Crisis Group*, Europe and Central Asia Briefing no. 79 Kyiv/Brussels, 5 February 2016 <https://crisisgroup.org/2016/02/15/russia-and-separatists-eastern-ukraine/>.
4. BAEV, Pavel K., „Russia's Little War in Ukraine Does Not Help Kremlin to Befriend Trump”, in *Eurasia Daily Monitor*, <https://jamestown.org/2017/02/06/russias-little-war-ukraine-not-help-kremlin-befriend-trump/>.
5. BLANK, Stephen, „Russia's Push to the South - A Net Assessment of the Geopolitical Developments in the Black Sea Region Since the Start of 2014” in *Jamestown Foundation*, <https://jamestown.org/2014/10/16/russias-push-to-the-south-a-net-assessment-of-the-geopolitical-developments-in-the-black-sea-region-since-the-start-of-2014/>.
6. COLBY, Elbridge; SOLOMON, Jonatan, „Facing Russia: Conventional Defence and Deterrence in Europe” in *Survival: Global Politics and Strategy*, <https://iiss.org/2015/11/10/survival--global-politics-and-strategy-december-2015-january-2016-522a/57-6-03-colby-and-solomon-ae7f>.
7. CONLEY, Heather A.; MINA, James; STEFANOV, Ruslan, VLADIMIROV, Martin, „The Kremlin Playbook. Understanding Russian influence in Central and Eastern Europe”, Rowman & Littlefield Publishers/Center for Strategic & International Studies, Washington, 2016.
8. DUBOVYK, Volodymyr, „The Implications of the Crimean Annexation for Black

Sea Security”, in *New Approaches to Research and Security in Eurasia (PONARS Eurasia)*,

9. <http://ponarseurasia.org/2016/05/31/implications-crimean-annexation-black-sea-security/>.

10. SOCOR, Vladimir, „NATO’s Summit Takes Half-Way Measures on the Black Sea Region. (Part One), in *Jamestown Foundation*, <https://jamestown.org/2016/07/15/natos-summit-takes-half-way-measures-on-the-black-sea-region-part-one/>.

11. SOCOR, Vladimir, „NATO’s Summit Takes Half-Way Measures on the Black Sea Region (Part Two)”, in *Jamestown Foundation*, [https://jamestown.org/2016/07/15/natos-summit-takes-half-way-measures-on-the-black-](https://jamestown.org/2016/07/15/natos-summit-takes-half-way-measures-on-the-black-sea-region-part-two/)

[sea-region-part-two/](http://jamestown.org/2016/07/15/natos-summit-takes-half-way-measures-on-the-black-sea-region-part-two/).

12. THIELE, Ralph, D. „Hybrid Threats – And how to counter them” in *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security*, http://ispsw.com/2016/09/wp-content/uploads/2016/09/448_Thiele_Oslo.pdf/.

13. VALLET, Paul, „History politicised: Russia, Ukraine and the West”, in *Geneva Centre for Security Policy (GCSP). Strategic Security Analysis*, no.6/2016, Geneva, Geneva Centre for Security Policy.

14. SHIRREFF, Richard A., *2017 War with Russia: An urgent warning from senior military command*, Hodder & Stoughton Ltd, London, 2016.

Traducere din limba engleză: Alina Albu.

TERMINOLOGIA RĂZBOIULUI – CLARIFICARE, CONFUZIE, NECESITATE

*Dr. Marius POTÎRNICHE**

Scopul acestui articol este de a aduce în dezbatere tendința de a defini și clasifica conflictul armat, în contradicție cu aspectul practic, planificarea și desfășurarea acestuia. De ce avem nevoie să clasificăm fiecare conflict? Își schimbă conflictul armat esența sa? Dacă răspunsul este negativ, atunci de ce este așa important să definim fiecare tip de conflict? Cum ne ajută o anumită clasificare a conflictului armat din punct de vedere al planificării operaționale? De ce nu găsim în regulamentele militare etape și proceduri pentru fiecare tip de conflict pe care analiștii militari îl aduc în atenție? Conflictul armat este o modalitate de a lămuri o dilemă politică sau geostrategică. Este oare acest lucru de ajuns? Principiile care caracterizează noile conflicte armate și tipologia acestora sunt rezultatul legilor moderne de ducere a războiului și ale problemelor prezente și viitoare ale societății în care trăim, iar acestea aduc în atenție elemente care sunt într-o continuă evoluție, schimbările ce le produc fiind greu de definit.

Cuvinte-cheie: război, război hibrid, război modern, conflict asimetric, război proxy, a patra generație de conflict, războiul bazat pe rețea.

1. Tipuri de războaie

Acest articol este o încercare de a atrage atenția asupra unui fenomen, și anume, tendința

de a clasifica războiul. Atât militarii, cât și, în special, analiștii politico-militari reușesc să găsească denumiri atotcuprinzătoare pentru anumite tipuri de acțiuni militare și este de crezut că acest lucru se întâmplă doar pentru a clarifica și a înțelege mai bine fenomenul. Concluzia va fi că acest lucru nu ajută personalul militar ci, mai mult, poate crea confuzie, atâta timp cât anumite caracteristici, așa cum sunt ele analizate de către militari, sunt comune, altele sunt cuprinse în totalitate într-un anumit tip, dar poartă denumiri diferite.

Să analizăm câteva tipuri de conflicte și să începem cu *războiul hibrid*. La un eveniment finanțat de către NATO și organizat de către Consiliul Atlanticului de Nord, participanților li s-a spus că „nu există o definiție agreată cu privire la războiul hibrid. [...] În acest caz, cum se așteaptă liderii NATO să elaboreze o strategie militară eficientă atunci când nu se poate defini ceea ce este considerat a fi amenințarea zilelor noastre?”¹ Un ofițer de stat major nu folosește astfel de definiții atunci când planifică acțiunile militare.

Conform unei definiții, *războiul hibrid* este o combinație de război simetric și asimetric în care agresorul desfășoară acțiuni militare

1 ***, „Hybrid war – does it even exist?”, *NATO Review*, <http://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/>, accesat pe 17.03.2017.

* Dr. Marius POTIRNICHE este CS III la Centrul de studii de strategice de apărare și securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București. E-mail: potirniche.marius@unap.ro

convenționale împotriva forțelor și țintelor inamice în timp ce, simultan – și în mod decisiv – încearcă să obțină controlul zonei de operații în care este populația indigenă, prin securizarea și stabilizarea acesteia (operații de stabilitate)”². Această definiție diferă foarte mult de ceea ce reprezintă în viziunea armatei ruse acest tip de conflict „tactica de a desfășura o agresiune sub formă mascată”³. Definiția dată de ruși este foarte bine legată de un concept ce va fi abordat în acest articol. O altă definiție a *războiul hibrid* face ca înțelegerea fenomenului să fie și mai grea: „acțiunea împotriva oricărui adversar care implică, simultan, o combinație de armament convențional, tactică neregulată, terorism și comportament criminal pe câmpul de luptă, pentru a îndeplini obiectivele politice.”⁴

Deși nu există o definiție acceptată, ceea ce înseamnă că sunt elemente ale acestui concept care nu sunt în totalitate agreeate, se discută cu mult aplomb și se scriu o mulțime de articole pe acest subiect de către oameni mai mult sau mai puțin familiarizați cu subiectul sau implicați direct în fenomenul militar, dar, pentru că este la „modă”, atunci trebuie insistat. De ce această combinație de elemente pentru acest tip de conflict este bine să fie denumită *război hibrid*? Care este elementul atât de specific pentru acest tip de conflict când definițiile diferă atât de mult? Dacă în complexitatea câmpului de luptă apare un nou element, atunci conflictul nu mai este hibrid? Pentru a aduce și mai multă confuzie acestei probleme, motivul probabil pentru care nu este agreeată nicio definiție ar putea fi acela că se vorbește în termeni asemănători despre „operații militare convenționale” sau, mai recent, „obiective politice” ale operațiilor militare. Aș menționa că

² John J. McCuen, „Hybrid Wars”, *Military Review*, March-April 2008, United States Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas, pp. 107-108.

³ Max Boot, „How to Wage Hybrid War on the Kremlin”, *Foreign Policy*, December 13, 2016 <http://foreignpolicy.com/2016/12/13/how-to-wage-hybrid-war-on-the-kremlin/>, accesat la data de 20.03.2017.

⁴ Frank Hoffman, „On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats”, *War on the Rocks (blog)*, July 28, 2014, <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>, accesat la data de 21.03.2017.

aceste exemple din urmă caracterizează de fapt „războiul modern”.

Conceptul de *război modern* folosește elemente, metode și tehnologie militară care au intrat în uz pe timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial. Aceste elemente și metode au o formă mult mai complexă, ca urmare a antecedentelor din secolele al XIX-lea și al XX-lea și, în mare parte, ca urmare a răspândirii pe scară largă a folosirii tehnologiei avansate, iar combatanții au fost nevoiți să se modernizeze constant pentru a-și păstra capacitatea de luptă.⁵ De ce nu vrem să acceptăm faptul, evident, că odată cu evoluția societății umane, totul a devenit nou pentru o anumită perioadă? A fost modern când a fost descoperit praful de pușcă și, de asemenea, a fost modern când a fost inventat primul avion de luptă. Este interesant că etapa modernismului militar începe după cel de-al Doilea Război Mondial. Ce ar spune Bruce A. Elleman, autorul cărții „Războiul modern în China, 1795-1989”? Că poporul chinez duce un război modern de mai mult de 200 de ani, în timp ce în alte părți ale globului acest lucru de întâmplă doar de 60 de ani. Mai mult, unii analiști militari spun că totul a început cu invazia rusească în Crimeea. Dacă un concept este nou nu înseamnă, implicit, că și conflictul este modern.

Un alt concept este cel de *război asimetric*. Acest concept a fost introdus de către Andrew J. R. Mick în 1975, în articolul său „De ce națiunile mari pierd războaiele în fața națiunilor mici publicat în *World Politics*, în care el a analizat o serie de conflicte pe care le-a considerat a fi conflicte între doi actori care au în mod evident diferențe în ce privește puterea economică și cea militară. Pentru o lungă perioadă de timp, analiza sa a fost ignorată, ca apoi, în anul 2001, armata SUA să înceapă să o ia în considerare. Acest concept implică un actor non-stat, activitatea politică și aspectul moral al conflictului. De la conceptul de stat națiune (concept din secolul al XVII-lea) *războiul asimetric* a reprezentat o excepție și nu o regulă. În ultimele decenii, o dată ce conflictele inter-state și intra-state s-au

⁵ Martin Van Creveld, „Technology and War I: To 1945”, in Charles Townshend, *The Oxford History of Modern War*, New York, USA, Oxford University Press, 2000, p. 206.

intensificat, iar armamentul a devenit din ce în ce mai sofisticat și mai scump, accentul s-a pus pe asimetrie.

Problema care trebuie analizată este de ce guvernele sunt atât de mult implicate și obțin rezultate atât de proaste în conflictele asimetrice. Având acest cadru pentru războiul asimetric, putem aduce în dezbatere problema competenței militare și/sau politice în asemenea conflicte. Dezbaterea pe acest subiect devine complicată, pe măsură ce analiștii militari și unii comandanți încep să asocieze acest concept cu războiul de gherilă, de insurgență, terorismul, contrainsurgență sau contraterorismul.

Unii analiști militari încearcă să se concentreze pe a explica două elemente cheie ale conflictului asimetric. Primul, dacă „puterea” determină victoria în conflict, atunci de ce actorul mai slab decide să lupte împotriva actorului mai puternic?

Câteva explicații ar fi: actorul mai slab ar putea avea arme secrete; actorul mai slab ar putea avea aliați puternici⁶; actorul mai puternic nu este capabil să facă amenințarea credibilă; solicitările actorului mai puternic sunt extreme în viziunea actorului mai slab⁷; actorul mai slab trebuie să țină cont de rivalii săi regionali când decide să răspundă amenințărilor actorului mai puternic⁸.

În al doilea rând, dacă „puterea”, așa cum este înțeleasă în mod tradițional, conduce spre victorie, atunci cum se explică victoria actorului „slab” asupra celui mai „puternic”? Explicații cheie ar putea include: interacțiunea strategică; dorința celui mai slab de a suferi mai mult și de a accepta costuri mai mari; sprijinul exterior primit de actorul mai slab; reținerea din partea actorului mai puternic de a amplifica conflictul; dinamica

grupărilor interne⁹; obiectivele ambițioase stabilite de actorul mai puternic; evoluția în timp a atitudinii rivalilor asimetrice¹⁰. Din 1950, actorii mai slabi au câștigat majoritatea conflictelor asimetrice.¹¹ O explicație populară care circulă este următoarea: combatanții asimetrice sunt fie cu probleme mentale, ori lipsiți de orice morală sau o combinație între cele două.¹²

Războiul din a patra generație este un concept folosit să descrie natura centralizată a războiului modern. Definiția simplă dată acestei forme de război este aceea că el implică cel puțin un actor non statal.¹³ Seamănă cu conflictul asimetric.

Caracteristicile *războiului din a patra generație* sunt o combinație de război politic, combatanți civili, conflict – pace, reconstrucție, etc. Conceptul poate fi înțeles ca fiind foarte apropiat de războiul antiterorist sau asimetric, implică complexitate, atac direct asupra culturii inamicului, atacuri psihologice sofisticate cu ajutorul manipulării media, presiune politică, economică, socială și militară, exploatarea slăbiciunilor inamicului, și multe alte elemente, în funcție de analiștii pe care îi citim. Acest tip de război implică actori din toate rețelele, dilema fiind reprezentată de non-comatanți.

Specific *războiului din a patra generație* este faptul că folosește tactica insurgentă și de gherilă. Văzut în contextul istoriei militare, războiul din a patra generație este pe deplin neregulat. Operațiunile asimetrice în care există un mare amestec între resurse și filozofia combatanților

⁹ Zhao et al., „Anomalously Slow Attrition Times for Asymmetric Populations with Internal Group Dynamics”. *Physical Review Letters*, APS, 103 (14), 2 October 2009.

¹⁰ Uri Resnick, *Dynamics of Asymmetric Territorial Conflict: the evolution of patience*. Basingstoke, UK: Palgrave-Macmillan, 2013, p. 287.

¹¹ Ivan Arreguin-Toft, „How the weak win wars - A theory of asymmetric conflict”, *International Security*, Vol. 26, no.1, pp. 93-128, <https://web.stanford.edu/class/polisci211z/2.2/Arreguin-Toft%20IS%202001.pdf>, accesat pe 20.03.2017.

¹² Clark R. McCauley, *The Psychology of Terrorism, Social Science Research Council/After September 11 Essays*. <http://essays.ssrc.org/sept11/essays/mccauley.htm> accesat la data de 20.03.2017.

¹³ Michael Sebastian, „What is Fourth-Generation Warfare (4WG?)”, July 28, 2016, <http://www.returnofkings.com/91743/what-is-fourth-generation-warfare-4gw> accesat la data de 03.03.2017.

⁶ Thazha Varkey Paul, „Asymmetric conflicts: war initiation by weaker powers”, New York, Cambridge University Press, 1994.

⁷ Michael A. Allen, Benjamin O. Fordham, „From Melos to Baghdad: Explaining Resistance to Militarized Challenges from More Powerful States”, *International Studies Quarterly*, 4 (55), 2011.

⁸ Michael A. Allen, Sam R. Bell, K. Chad Clay, „Deadly Triangles: The Implications of Regional Competition on Interactions in Asymmetric Dyads”, *Foreign Policy Analysis*, 2016.

și în care accentul este pus pe ocolirea forțelor adverse și lovirea directă a țintelor culturale, politice sau a populației – sunt caracteristici definitorii ale războiului din a patra generație. Unii analiști militari au scris despre tipul de inamici cu care se confruntă în războiul din a patra generație. De obicei, ei prezintă câteva ținte vulnerabile importante atacului convențional, și simpatizanții lor sunt mult mai doritori să lupte și moară pentru cauza lor. Rareori aceștia poartă uniformă și poate fi dificil de distins de restul populației (acestea sunt elemente de război hibrid). De departe, acestea sunt îngreunate de convenții și este cel mai probabil ca să vedem noi mijloace inovative pentru a duce la îndeplinire obiectivele lor. Toate aceste caracteristici sunt foarte familiare războiului hibrid.

Diferența dintre războaiele din a patra generație și războaiele din antichitate este aceea că războaiele din a patra generație folosesc la maximum tehnologia modernă.¹⁴

Pentru a face discuția despre război și mai provocatoare, folosim și conceptul de *război bazat pe rețea*, care este cel mai bun termen elaborat până acum pentru a descrie modul în care ne organizăm și luptăm în era informației¹⁵. *Războiul bazat pe rețea* este un concept constituit la cel mai înalt nivel pentru a pregăti răspunsul militar la provocările erei informației.¹⁶ Dacă dorim să caracterizăm acest concept, trebuie să luăm în calcul că el conține toate elementele necesare pentru a conduce războiul. Scopul de bază este acela de a spori viteza de a comanda prin transmiterea informației corecte la luptător, la momentul potrivit și în locul potrivit. Pentru că sistemul de comandă este acela care unifică eforturile pe câmpul de luptă și procesează datele într-un fel care să fie de ajutor luptătorului și sistemului, *războiul bazat pe rețea* pare să fie conceptul pregătit să integreze toate celelalte

concepte menționate mai sus. *Războiul bazat pe rețea* schimbă modul de planificare și ducerea acțiunilor militare în mod radical, indiferent de spectru și oferă o nouă viziune asupra tuturor componentelor sistemului de conducere unui stat participant la război și al forțelor dislocate în teatrul de operații.¹⁷

Deși nu este nou, dar nu așa de mult aflat în atenția analiștilor de când a apărut în terminologia militară conceptul de război hibrid, *războiul Proxy* este un concept care descrie conflictul dintre două state sau doi actori nonstatali în care niciuna dintre entități nu este angajată direct cu cealaltă. Elementul esențial al conceptului se referă la două puteri separate ce folosesc conflictul armat pentru a ataca într-un anumit fel interesele sau teritoriul celeilalte. În mod frecvent, acest lucru face ca ambele state să lupte cu aliații oponentului și să sprijine aliații, fapt ce conduce la practica de a înarma forțele insurgente, așa cum s-a procedat cu sprijinul mujahedinilor pe timpul războiului sovieto-afgan.¹⁸ Un exemplu recent al acestui tip de război este cel din Siria, unde SUA sprijină rebelii sirieni (opозиția) care sunt proxy pentru ei, în timp ce Rusia sprijină guvernul sirian condus de Bashar al-Assad, care este proxy pentru Rusia.

2. Noua generație de război

Vorbind despre viitorul conflictelor armate, fostul secretar de stat al SUA, Aston Carter, a folosit într-un interviu termenul de „Cyber Com”, o armă testată împotriva ISIS pentru prima dată, fiind foarte optimist privind rezultatele și viitorul acestei arme (în principal, se referea la drone)¹⁹. Mulți experți nu mai ezită să folosească fraze ca

¹⁷ Petrisor Jalba, „Network Centric Warfare and some particular aspects of logistics based on networking”, *JoDRM* Volume 6, Issue no. 1 (10), April 2015.

¹⁸ ***, „Soviet Invasion of Afghanistan”, *Encyclopædia Britannica*, n.d., <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1499983/Soviet-invasion-of-Afghanistan>, accesat la data de 03.03.2017.

¹⁹ Nicholas Thompson, „The former secretary of defence outlines the future of warfare”, *Security* (online), 19.02.2017, <https://www.wired.com/2017/02/former-secretary-defense-outlines-future-warfare/>, accesat la data de 23.03.2017.

¹⁴ Ibidem, p. 13.

¹⁵ David S. Alberts, John J. Garstka, Frederick P. Stein, *Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority*, 2nd Edition, p. 2, CCRP Publication Series.

¹⁶ Vice Admiral (Ret.) Arthur K. Cebrowski, Director, Office of Transformation, interview with Frank Swofford, *Defence AT&L*, March-April 2004.

“al doilea Război Rece²⁰, care înseamnă conflict inter-statal. Noile forme de conflict vor rezulta din ceea ce numim „tensiuni emergente”.

Toate aceste tensiuni emergente încep să pregătească terenul pentru viitoarele scenarii de război și este important, în primul rând, să recunoaștem câteva teme polarizante care, în mod cert, vor face parte din viitoarele conflicte. Acestea includ folosirea unui număr mare de date și inteligența artificială pentru scopuri cum ar fi supravegherea și planificarea, tehnologia dronelor, folosirea spațiului cosmic, a mecanismelor nanotehnologiei și a războiului cibernetic. “Cu alte cuvinte, este mai mult decât posibil ca, în general, conflictul să aibă toate aceste caracteristici, indiferent de tip, dimensiune sau dinamică”.²¹ Este nevoie să acționăm nu numai împotriva oamenilor dar și împotriva mijloacelor, care sunt impasibile în evaluarea faptelor și nu percep reacția ca ființe.²²

În timp ce Occidentul este implicat în a face terminologia militară a războiului cât mai interesantă, Rusia aplică ceea ce a dezvoltat cu multă străduință începând cu anii '60, și anume *controlul reflexiv*. Un doctor în științe pedagogice rus, membru al Academiei Militare de Științe, argumentează că operațiunea din Siria este un exemplu clasic al modului în care Rusia folosește teoria *controlului reflexiv*, menționând că această operațiune a luat Occidentul prin surpriză.

Controlul reflexiv este o metodă de influențare într-un anumit mod a gândirii și comportamentului oponentului în vederea atingerii obiectivelor strategice de către inițiator. Se crede că folosirea de către Rusia a controlului reflexiv este în aparență o lipsă de prevedere din partea Occidentului în ce privește surpriza în folosirea puterii militare cu

care s-a decis sprijinul regimului de la Damasc. Kremlinul a dorit ca Occidentul să vadă acest lucru într-un fel în care rezultatul ar fi de fapt nefavorabil guvernului de la Damasc. De aceea, experimentele conduse pe timpul operațiunii din Siria ajută statul major general rusesc să perfecționeze introducerea unor capacități bazate pe rețea și un test real pentru numeroasele mijloace soft și hard pe care le folosește în această operațiune.²³ În timp ce Occidentul era ocupat să înțeleagă cum a fost posibil să se întâmple evenimentele din Ucraina și să străduia să definească războiul hibrid, Rusia deja trecuse într-o nouă etapă a *controlului reflexiv* în Siria.

Trei acțiuni surprinzătoare, toate trei rezultatul teoriei *controlului reflexiv* – Georgia, Ucraina, Siria – acțiuni ce trebuie analizate pentru a clarifica cărui concept aparțin. A învățat Occidentul din aceste acțiuni? Este constituit vreun grup de analiză sau a fost inițiată vreă operațiune care să anticipeze următoarea mișcare din punct de vedere militar a armatei ruse ca rezultat al aplicării acestei teorii? Pentru ruși, “cea mai periculoasă manifestare este aceea de a se baza în totalitate pe puterea militară, de unde nevoia de a folosi mai mult impactul *controlului reflexiv* asupra adversarului, prin dezvoltarea acestei teorii și practica războiului informațional decât folosirea directă a mijloacelor de luptă armată.”²⁴ Conceptul teoriei *controlului reflexiv* este apropiat de conceptul de management al percepției și mai puțin de operațiile informaționale folosit de către NATO. Ce se întâmplă în sistemul militar legat de managementul percepției? Sunt câteva întrebări retorice care ar putea constitui punctul de plecare spre o analiză mai aprofundată a capacităților armatei ruse, dintr-un alt unghi decât cel al efectivelor militare și echipamentelor tehnice din dotare.

²⁰ Evan Osnos, David Remnick and Joshua Yaffa, „Trump, Putin, and the New Cold War”, *The New Yorker, Annals of Diplomacy*, March 6, 2017 Issue, <http://www.newyorker.com/magazine/2017/03/06/trump-putin-and-the-new-cold-war>, accesat la data de 23.03.2017.

²¹ Dr Randolph Kent, „The future of warfare: Are we ready?”, *International Review of the Red Cross. The evolution of warfare*, p. 13.

²² Timothy L. Thomas, „Russia’s Reflexive Control Theory and the Military”, *Journal of Slavic Military Studies*, 2004.

²³ Roger McDermott, „Russia’s Network-Centric Warfare Experiment” in *Syria Publication: Eurasia Daily Monitor*, Volume: 13 Issue: 76.

²⁴ A.A. Prokhozhev and N.I. Turko, ‘Osnovi informatsionnoi voini (The Basics of Information Warfare),’ report at a conference on „Systems Analysis on the Threshold of the 21st Century: Theory and Practice”, Moscow, februarie 1996, p. 251.

Concluzii

În concluzie, pentru care dintre conflicte trebuie pregătită armata? Care dintre conceptele prezentate până acum este cel mai probabil să fie aplicat? Aceste concepte trebuie văzute din perspectiva ofițerului de stat major, cel care evaluează situația pe baza datelor primite pentru îndeplinirea misiunii. Un căpitan sau un maior din grupa de planificare a unui batalion sau unei brigăzi este mai puțin preocupat să știe în ce fel de război este implicată unitatea din care face parte. Conflictul militar, fie că este asimetric sau modern, hibrid sau nu, este mereu complex și cu greu poate fi cuprins într-un singur adjectiv.

Orice strategie, pentru a fi eficientă, trebuie să țină cont de complexitatea mediului de securitate și să găsească modalități pentru a putea rezolva anumite situații fără a simplifica. Devine, astfel, evident că orice armată poate îmbrățișa orice categorie de conflict pe care o dorește, dar uneori, conceptualizarea este foarte greu de înțeles mai ales atunci când sunt puține legături cu planificarea operațională, sau când nu există nicio legătură cu misiunile ofițerului de stat major sau ale unui luptător ce trebuie să-și îndeplinească sarcinile. Nu există niciun set de proceduri operaționale pe care să ne bazăm atunci când conflictul este hibrid, asimetric, proxy sau neregulat. Pentru toate aceste concepte, planificatorii folosesc aceleași proceduri standard. De exemplu, câteva elemente trebuie să fie luate în calcul de către planificatorii militari când analizează problemele transnaționale în ce privește situația globală geopolitică, iar acestea pot fi: amenințările sau acțiunile de atac armat sau agresiune; proliferarea și distribuția armamentului de distrugere în masă; terorismul sau extremismul internațional; instabilitatea creată de statele cu probleme interne; dezastrele naturale și umanitare; securitatea resurselor vitale; crima organizată sau transnațională, traficul de ființe umane sau droguri; activități informaționale ostile sau propaganda; amenințările cibernetice²⁵. Ofițerul

²⁵ Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive COPD Interim V2.0 04 October 2013, <https://www.cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=9>, accesat la data de 05.03.2017.

de stat major este mai puțin interesat de categoria războiului sau de denumirea lui.

Toate aceste concepte sunt interconectate, având elemente comune care fac greu să spunem ce tip de conflict este sau din ce categorie face parte. Simplul fapt că se folosesc termeni diferiți pentru fiecare conflict nu face în niciun fel acțiunea militară mai ușoară, nu certifică nici obiectivele stabilite pentru operație, de asemenea nu este nici costul justificat în vreun fel. Aducând în discuție concepte care mai de care mai interesante, planificatorii militari și comandanții nu sunt deloc ajutați în demersul acestora de a îndeplini misiunea de luptă. Creșterea nivelului de securitate publică este un obiectiv al politicienilor și, uneori, pare că este exprimat prin concepte noi pentru a justifica cheltuielile militare.

Este recomandabil să concentrăm viitoarele analize asupra teoriei controlului reflexiv, o teorie care prea ușor este definită ca război informațional, pentru că Rusia pare că se bazează foarte mult pe acest concept și ne poate ajuta să înțelegem modul cum acest actor își urmărește interesele. Următorul conflict nu va fi nici hibrid, nici asimetric sau din a patra generație și este greu de prezis. Poate fi un război proxy sau un nou concept poate să apară. Este mult mai folositor să se analizeze ce va fi și ce urmează să se întâmple, cu elemente ale sistemului militar, și mă refer la procedurile operaționale, în loc să căutăm un nou termen care va fi gol în conținut și greu de definit.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „Hybrid war – does it even exist?”, *NATO Review*, <http://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/>.
2. ***, „Soviet Invasion of Afghanistan”, *Encyclopædia Britannica*, n.d., <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1499983/Soviet-invasion-of-Afghanistan>.
3. ***, Allied Command Operations Comprehensive Operations Planning Directive COPD Interim V2.0 04 October 2013, <https://www.cmdrcoe.org/download.cgf.php?id=9>.

4. ***, Associated Press, „4th Generation Warfare Helps to Explain the Rise of Donald Trump” http://www.salon.com/2016/07/05/how_4th_generation_warfare_helps_to_explain_the_rise_of_donald_trump/.
5. ALLEN, A. Michael; BELL, R. Bell, CLAY K. Chad, „Deadly Triangles: The Implications of Regional Competition on Interactions in Asymmetric Dyads”, *Foreign Policy Analysis*, 2016.
6. ALLEN, A. Michael; FORDHAM O. Benjamin, „From Melos to Baghdad: Explaining Resistance to Militarized Challenges from More Powerful States”, *International Studies Quarterly*, 4 (55), 2011.
7. ARREGUIN-TOFT, Ivan, „How the weak win wars – A theory of asymmetric conflict”, *International Security*, Vol. 26, no. 1, pp. 93-128, <https://web.stanford.edu/class/polisci211z/2.2/Arreguin-Toft%20IS%202001.pdf>
8. BOOT Max, „How to Wage Hybrid War on the Kremlin”, *Foreign Policy*, December 13, 2016 <http://foreignpolicy.com/2016/12/13/how-to-wage-hybrid-war-on-the-kremlin/>.
9. CEBROWSKI, K. Arthur, Director, Office of Transformation, Interview with Frank Swofford, *Defence AT&L*, March-April 2004.
10. CREVELD, Van Martin, „Technology and War I: To 1945”, in Charles Townshend, *The Oxford History of Modern War*, New York, USA: Oxford University Press, 2000.
11. DAVID, S. Alberts; GARSTKA, J. John, STEIN, P. Frederick, *Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority*, 2nd Edition, p. 2, CCRP Publication Series.
12. HOFFMAN, Frank, „On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats”, *War on the Rocks* (blog), July 28, 2014, <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>.
13. JALBA, Petrisor, „Network Centric Warfare and some particular aspects of logistics based on networking”, *JoDRM*, Volume 6, Issue no. 1 (10), April 2015.
14. KENT, Randolph, „The future of warfare: Are we ready?”, *International Review of the Red Cross. The evolution of warfare*.
15. McCAULEY, R. Clark, „The Psychology of Terrorism”, in *Social Science Research Council/After September 11 Essays*.
16. McCUEN, J. John, „USA, Hybrid Wars”, *Military Review*, March-April 2008, United States Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas.
17. McDERMOT, Roger, „Russia’s Network-Centric Warfare Experiment” in *Syria Publication: Eurasia Daily Monitor*, Volume: 13 Issue: 76.
18. PROKHOZHEV, A.; TURKO, N. I., ‘Osnovi informatsionnoi voini (The Basics of Information Warfare), Report at a conference on „Systems Analysis on the Threshold of the 21st Century: Theory and Practice”, Moscow, February 1996.
19. RESNICK, Uri, *Dynamics of Asymmetric Territorial Conflict: the evolution of patience*. Basingstoke, UK: Palgrave-Macmillan, 2013.
20. SEBASTIAN, Michael, „What is Fourth-Generation Warfare (4WG?)”, July 28, 2016, <http://www.returnofkings.com/91743/what-is-fourth-generation-warfare-4gw>.
21. THAZHA, Varkey Paul, „Asymmetric conflicts: war initiation by weaker powers”, New York, NY: Cambridge University Press, 1994.
22. TIMOTHY, L. Thomas, „Russia’s Reflexive Control Theory and the Military”, *Journal of Slavic Military Studies*, 2004.
23. ZHAO et al., „Anomalously Slow Attrition Times for Asymmetric Populations with Internal Group Dynamics”, *Physical Review Letters*, APS, 103, 2 October 2009.

DIPLOMAȚIA APĂRĂRII NU ESTE ÎNTOTDEAUNA DIPLOMAȚIE: O ANALIZĂ A UNEI CORELAȚII CONCEPTUALE PARȚIAL ERONATE

*Dr. Alexandru LUCINESCU**

Presupoziția că diplomația apărării este o formă de diplomație pare să rezulte în mod firesc din structura compusă a acestui termen, însă această lucrare pune sub semnul întrebării corectitudinea unei astfel de ipoteze și dezvoltă un argument împotriva ei, prin punerea în contrast a conceptului de diplomație cu conceptul de diplomație a apărării.

În acest scop, sensul termenului diplomație este analizat pe baza distincției dintre două perspective asupra acestuia, ce se fundamentează pe criteriul apelului la puterea militară ca factor coercitiv. Această analiză face posibilă identificarea legăturilor dintre diplomație și negocierile pentru stabilirea și menținerea unei alianțe militare și oferă o justificare pentru introducerea instrumentelor duale ca o nouă categorie de instrumente ale politicii externe.

Sensul termenului diplomație a apărării este, apoi, analizat în relație cu obiectivele activităților pe care acesta le desemnează și care pot urma o logică de tip realpolitik sau dimpotrivă, se pot situa în afara ei; existența celor două dimensiuni ale diplomației apărării

este utilizată pentru definirea diplomației apărării ca purtare a unor negocieri cu privire la probleme de natură militară ce fac obiectul unor acorduri internaționale.

Ca rezultat al unei comparații realizate la nivel conceptual între diplomație și diplomația apărării, lucrarea concluzionează că diplomația apărării este diplomație numai dacă aceasta din urmă este definită ca incluzând apelul la puterea militară ca factor coercitiv și că diplomația apărării nu este preponderent diplomație, ci un instrument dual al politicii externe, atunci când diplomația este definită ca excluzând apelul la puterea militară în calitate de factor coercitiv.

Cuvinte-cheie: *diplomația apărării, diplomație, negocieri internaționale, alianțe militare, instrumente ale politicii externe.*

Introducere

Pentru a elabora o definiție a termenului diplomația apărării, se poate porni de la presupoziția că, dată fiind structura sa compusă, acesta desemnează diplomația atunci când este

** Dr. Alexandru LUCINESCU este lector la Facultatea de Securitate și Apărare din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București. E-mail: lucinescu.alexandru@gmail.com*

aplicată problemelor din sfera apărării și că, prin urmare, acest termen se referă pur și simplu la un aspect particular al diplomației. Această înțelegere a diplomației apărării pare suficient de convingătoare pentru a face inutilă orice investigație cu privire la definirea sa.

Cu toate acestea, cuvintele se dovedesc uneori a fi înșelătoare, așa cum se întâmplă în cazul anumitor substantive, precum *untdelemn*, al căror înțeles nu este obținut prin însumarea înțelesurilor cuvintelor din care sunt compuse.

Posibilitatea ca *diplomația apărării* să fie un cuvânt înșelător în acest sens, deși aparent foarte improbabilă, este luată în considerare în această lucrare, care urmărește să analizeze separat sensul termenului *diplomație* și sensul termenului *diplomația apărării*, în vederea realizării unei comparații între acestea. Dar o astfel de investigație pare însă a fi compromisă chiar înainte de a începe, deoarece, așa cum se va arăta în prima secțiune, este dificil să se indice cu precizie ce este diplomația.

1. Ambiguitățile conceptului de diplomație

Cineva dornic să descopere rapid sensul termenului *diplomație* va fi dezorientat de afirmația lui Sir Peter Marshall că un asemenea demers este o sursă de ironie, deoarece există o contradicție între importanța deosebită atribuită preciziei în domeniul diplomației și faptul că sensul termenului *diplomație* este el însuși „monstruos de imprecis”.¹

Cu mult înaintea lui Marshall, în perioada interbelică, un alt diplomat britanic, Sir Harold Nicolson, a remarcat confuzia ce caracteriza utilizarea termenului *diplomație* de către publicul larg din Marea Britanie și a explicat-o prin tradiționala lipsă de interes a acestuia pentru domeniul afacerilor internaționale². Nicolson

¹Peter Marshall, *Positive Diplomacy*, New York, Palgrave Macmillan, 1997, p. 7.

² Potrivit lui Nicolson, publicul larg din Marea Britanie a devenit constant preocupat de evenimentele din domeniul afacerilor internaționale numai după Primul Război Mondial, atunci când s-a înțeles faptul că, urmând o anumită direcție în politica externă, un stat își poate asuma în raport cu alte state obligații extrem de constrângătoare și, de asemenea, a fost conștientizat faptul că suferința și distrugerile produse de războiul modern îi afectează, în egală măsură,

identifica cinci sensuri atribuite în mod obișnuit diplomației: politică externă, negociere, procese și mecanisme necesare desfășurării negocierilor internaționale, ramură a ministerului însărcinat cu gestionarea afacerilor externe și capacitate de a conduce negocierile internaționale cu pricepere sau cu viclenie³.

Approape cincizeci de ani mai târziu, diplomatul portughez José Calvet De Magalhães a pus în evidență atât persistența la nivelul cunoașterii oamenilor obișnuiți a neclarităților cu privire la sensul termenului diplomație, cât și faptul că acest termen genera confuzie chiar și în rândul specialiștilor din domeniul relațiilor internaționale⁴. El menționa patru sensuri atribuite diplomației de către specialiști reputați: politica externă (ex. Hans J. Morgenthau), singurul instrument al politicii externe (ex. Jacques Chazelle, Kalevi J. Holsti), negocierile internaționale (ex. Charles de Martens, Ernest Satow, Raymond Aron, Harold Nicolson) și activitatea diplomaților (ex. Morton Kaplan)⁵. De Magalhães a analizat, de asemenea, maniera incoerentă în care diverși autori consacrați au folosit sensul pe care ei înșiși l-au atribuit termenului diplomație; astfel, sunt menționați Raymond Aron și Harold Nicolson care, în opinia diplomatului portughez, au echivalat uneori diplomația cu politica externă, deși au respins în mod explicit această identificare⁶.

Se consideră că ambiguitatea care afectează conceptul de diplomație este o consecință a nivelului scăzut de teoretizare existent în domeniul diplomației care, la rândul său, este responsabil pentru statutul marginal pe care îl are diplomația în cadrul teoriei relațiilor internaționale⁷. Dintre explicațiile oferite pentru ceea ce se poate numi

pe membrii forțelor armate și pe cetățenii obișnuiți (Harold Nicolson, *Diplomacy*, London, Oxford University Press, 1950, p. 11).

³ Harold Nicolson, *op.cit.*, pp. 13-14.

⁴ José Calvet De Magalhães, *The Pure Concept of Diplomacy*, New York, Greenwood Press, 1988, p. 1.

⁵ *Ibidem*, pp. 49-52.

⁶ *Ibidem*, pp. 2- 4.

⁷ A se vedea, spre exemplu, Christer Jönsson, Martin Hall, *Essence of Diplomacy*, New York, Palgrave Macmillan, 2005 pp. 1-4, 12-19 și José Calvet De Magalhães, *op.cit.*, pp. 6-8.

subteoretizarea domeniului diplomației, le menționăm pe următoarele:

- majoritatea celor care scriu despre diplomație sunt practicieni sau istorici, astfel încât ei nu sunt preocupați de construirea unor teorii⁸;

- dezvoltarea în profunzime a teoriei relațiilor internaționale a avut loc în timpul Războiului Rece, o perioadă în care diplomația a fost privită ca un instrument mai puțin important al politicii externe⁹;

- caracterizarea diplomației ca reprezentând o instituție pe care rapiditatea progresului tehnologic o face inutilă în lumea de azi¹⁰.

Sensul neclar al termenului diplomație face dificilă încercarea de a preciza raportul logic existent între acest termen și termenul diplomația apărării, astfel încât următoarea secțiune este rezervată unei ample analize critice a sensului termenului diplomație.

2. Diplomația – în căutarea unei clarificări conceptuale

În funcție de modul în care este concepută relația dintre diplomație și puterea militară ca factor coercitiv, diversele definiții date diplomației ar putea fi clasificate în următoarele două categorii:

1. definiții care exclud din sfera diplomație orice apel la puterea militară ca factor de coerciție și

2. definiții care includ în domeniul diplomației apelul la puterea militară ca factor de coerciție.

În general, se consideră că definițiile care fac parte din prima categorie prezintă diplomația ca pe o activitate exclusiv pașnică, în timp ce definițiile incluse în a doua categorie o descriu ca fiind o activitate atât violentă, cât și pașnică. Așa cum se va explica mai târziu, o astfel de caracterizare a acestor definiții nu este într-un total exactă, dar ar putea fi utilizată pentru a oferi o orientare generală în cadrul perspectivelor teoretice asupra

diplomației. Existența acestor două categorii de definiții ale diplomației reprezintă o sursă de controverse în cadrul teoriei diplomației care se adaugă factorilor deja menționați ca fiind generatori de confuzie în plan definițional¹¹. Pentru a nu crea o nouă sursă de neclaritate, trebuie precizat că apelul la puterea militară ca factor coercitiv include, așa cum se va detalia ulterior, o gamă largă de acțiuni, recurgerea la forța armată împotriva unui stat fiind numai una dintre acestea.

2.1. Diplomația ca o activitate ce exclude apelul la puterea militară ca factor coercitiv

Ideea potrivit căreia diplomația nu este altceva decât o activitate pașnică (adică o activitate care nu implică apelul în scop coercitiv la puterea militară) este considerată a fi predominantă în rândul generațiilor anterioare de cercetători ai problematicii diplomației și chiar în rândul cercetătorilor de azi ai acesteia, așa cum au remarcat Corneliu Bjola și Markus Kornprobst: „o temă recurentă în literatura dedicată diplomației este aceea că diplomația se referă la comunicarea și dialogul pașnic” între actorii internaționali ce sunt realizate prin intermediul diplomaților¹².

Ca exemple de autori care susțin această idee pot fi menționați Harold Nicolson, José Calvet De Magalhães, Keith Hamilton, Richard Langhorne, Martin Griffiths, Terry O'Callaghan, Geoff. R. Berridge, Alan James, Geoff. R. Berridge, Maurice Keens-Soper și Thomas. G. Otte.

Harold Nicolson a avansat următoarea definiție a diplomației: „gestionarea relațiilor internaționale prin negociere; metoda prin care aceste relații sunt ajustate și gestionate de către ambasadori și alți agenți diplomatici; știința sau arta diplomatului”¹³. Într-o definiție mai concisă,

¹¹ Christer Jönsson, „Theorising Diplomacy” în Brian. J.C. McKercer (ed.) *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, London, New York, Routledge, 2012, pp. 15-16.

¹² Corneliu Bjola, Markus Kornprobst, *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*, London, New York, Routledge, 2013, p. 4.

¹³ Harold Nicolson, *op. cit.*, p. 15. Nicolson menționează că această definiție nu îi aparține, ci este preluată din Oxford English Dictionary.

⁸ Christer Jönsson, Martin Hall, *op.cit.*, p. 1.

⁹ *Ibidem*, p. 1.

¹⁰ *Ibidem*, p. 2.

Nicholson desemnează diplomația ca fiind pur și simplu „arta negocierii”¹⁴. Pentru a face mai explicit punctul de vedere susținut de Nicholson, trebuie să precizăm că, în accepțiunea sa, relațiile internaționale se referă la relațiile dintre statele independente¹⁵, iar metoda reprezintă atât mecanismul utilizat în cadrul procesului de negociere, cât și teoria pe care se fundamentează acest mecanism¹⁶. Deși Nicholson nu compară în mod explicit această definiție cu cele cinci sensuri care, în opinia sa, erau atribuite diplomației de către publicul larg din Marea Britanie, se poate observa că se regăsesc în definiția pe care o propune cel de-al doilea, cel de-al treilea și ultimul dintre aceste sensuri.

Keith Hamilton și Richard Langhorne susțin că diplomația este o activitate total pașnică, ce constă într-un dialog organizat, care se desfășoară între entități politice prin intermediul agenților diplomatici acreditați¹⁷. Martin Griffiths și Terry O’Callaghan argumentează că diplomația reprezintă un instrument pașnic al politicii externe, ce este utilizat cu jutorul agenților diplomatici cărora le este încredințat rolul de a se implica în diferite forme de comunicare, una dintre acestea fiind negocierile¹⁸. De asemenea, Geoff. R. Berridge și Alan James caracterizează diplomația ca reprezentând un instrument pașnic al politicii externe, ce este gestionat de către agenții diplomatici și prin care se urmărește realizarea comunicării între state¹⁹.

Geoff. R. Berridge, Maurice Keens-Soper și Thomas. G. Otte susțin că diplomația se opune violenței și reprezintă o formă de comunicare între state, care este realizată prin mijlocirea

diplomaților și care constă, în principal, în purtarea negocierilor. Aceștia indică, de asemenea, că diplomația poate exista chiar și în timp de război, părțile implicate în conflict utilizând-o, în acest caz, pentru a reduce nivelul violenței și pentru a încheia o pace acceptabilă pentru părțile beligerante. Rezultă că, potrivit autorilor menționați, diplomația nu poate fi folosită în contextul unui război pentru a sprijini efortul de război și, astfel, pentru a contribui la obținerea victoriei pe câmpul de luptă, un punct de vedere ce corespunde naturii pașnice pe care aceștia o atribuie diplomației²⁰.

Definiția diplomației avansată de De Magalhães este una dintre cele mai elaborate din această categorie de definiții, iar demersul său științific a fost considerat de către reputatul diplomat american George Kennan ca reprezentând o contribuție esențială la dezvoltarea teoriei diplomației²¹. Prin urmare, o analiză critică și detaliată a concepției sale despre diplomație este necesară pentru o mai bună înțelegere a definirii diplomației ca fiind o activitate exclusiv pașnică.

2.2. Definiția diplomației formulată de către José Calvet De Magalhães – o analiză critică

Viziunea lui José Calvet De Magalhães asupra diplomației se bazează pe o dublă distincție, și anume cea între instrumentele pașnice și cele violente ale politicii externe și cea între diferitele tipuri de negocieri. În ceea ce privește prima distincție, De Magalhães consideră că politica externă desemnează toate activitățile unui stat întreprinse dincolo de frontierele sale și care vizează îndeplinirea obiectivelor urmărite în relație cu alte state; politicile externe ale tuturor statelor compun ceea ce De Magalhães consideră a fi politica internațională²².

¹⁴ Harold Nicolson, *The Evolution of Diplomatic Method*, Leicester, Diplomatic Studies Programme, Centre for the Study of Diplomacy, University of Leicester, 2001, p. 2.

¹⁵ Harold Nicolson, *Diplomacy*, p. 80.

¹⁶ Harold Nicolson, *The Evolution of Diplomatic Method*, p. 2

¹⁷ Keith Hamilton, Richard Langhorne, *The Practice of Diplomacy. Its Evolution, Theory and Administration*, London, New York, Routledge, 2011, p. 1.

¹⁸ Martin Griffiths, Terry O’Callaghan, *International Relations: the Key Concepts*, London, New York, Routledge, 2002, pp.79-81.

¹⁹ Geoff. R. Berridge, Alan James, *A Dictionary of Diplomacy*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2003, pp. 69-70.

²⁰ Geoff. R. Berridge, Maurice Keens-Soper and Thomas. G. Otte, „Introduction” în Geoff. R. Berridge, Maurice Keens-Soper, Thomas. G. Otte, *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, Basingstoke, Palgrave, 2001, p. 1.

²¹ José Calvet De Magalhães, *A Diplomacia Pura*, Venda Nova, Bertrand Editora, 1996, 2ª edição, pp. 10-11.

²² José Calvet De Magalhães, *The Pure Concept of Diplomacy*, pp. 6-7.

De Magalhães precizează că un instrument de politică externă reprezintă o instituție care este folosită pentru a realiza activitățile incluse în sfera politicii externe și, de asemenea, el consideră că apelul în scop coercitiv la puterea militară este criteriul pe baza căruia se poate diferenția în mod clar între instrumentele pașnice și cele violente ale politicii externe, primele excluzând orice astfel de apel, iar ultimele bazându-se în întregime pe acest tip de apel la puterea militară. În mod sintetic, De Magalhães susține că toate mijloacele pașnice ale politicii externe au rolul de a convinge un stat, în timp ce toate mijloacele violente ale politicii externe sunt menite să constrângă un stat²³.

Instrumentele pașnice sunt descrise de De Magalhães ca fiind forme de contact pașnic ce pot reuni două sau mai multe state – prin intermediul agenților diplomatici sau prin intermediul politicianilor – sau pot pune în relație un stat cu populația unui alt stat; în primul caz, contactul este un dialog, dat fiind faptul că acesta are o formă bilaterală/multilaterală, în timp ce, în ultimul caz, contactul are o formă unilaterală în care partea activă este reprezentată doar de către stat, motiv pentru care sugerez că acest tip de contact poate fi numi un monolog²⁴.

De Magalhães utilizează sensul cel mai larg al termenului de negociere²⁵ pentru a desemna orice tip de dialog între state întreprins de către agenții lor diplomatici sau de către politicienii acestora și identifică trei tipuri de astfel de negocieri:

- negocieri directe – implicând doar politicieni;
- diplomație – implicând numai agenți diplomatici ce sunt acreditați și care, în această calitate, nu dispun de putere politică;
- mediere – implicând politicieni și/sau agenți diplomatici ai unui anumit stat care acționează ca intermediari între alte state²⁶.

²³ *Ibidem*, p. 8.

²⁴ *Ibidem*, p. 11.

²⁵ Pentru De Magalhães, sensul restrâns al conceptului de negociere se referă la demersul întreprins de două sau mai multe state pentru a aplatiza disensiunile dintre ele în vederea ajungerii la un acord, în mod obișnuit consemnat în scris, asupra unei probleme de interes comun (José Calvet De Magalhães, *The Pure Concept of Diplomacy*, pp. 2, 51).

²⁶ José Calvet De Magalhães, *The Pure Concept of*

Pentru a distinge în mod clar între diferitele sensuri conferite termenului diplomație și sensul specific pe care el îl atribuie acestui termen, De Magalhães asociază doar termenului de *diplomație pură* acest sens specific²⁷.

De Magalhães menționează că, în contextul diplomației pure, conceptul de negociere trebuie înțeles, în principal, în sensul său restrâns și, de asemenea, că diplomația pură vizează numai construirea și dezvoltarea relațiilor de prietenie între state și soluționarea pașnică a dezacordurilor ce pot apărea între ele; ca exemple de probleme ce fac obiectul acestor negocieri, De Magalhães menționează înființarea alianțelor politice, înființarea alianțelor militare și stabilirea de relații comerciale²⁸.

În consecință, De Magalhães susține că diplomația pură, având ca scop încurajarea cooperării internaționale și a unității internaționale, precum și promovarea respectului între state, exclude grosolănia, confruntarea ideologică, crearea și menținerea tensiunilor și rivalităților internaționale și este incompatibilă cu orice demers vizând dezintegrarea structurilor internaționale; prin abandonarea acestor obiective specifice în favoarea promovării unor obiective opuse, diplomația pură degenerază în ceea ce De Magalhães numește diplomația de confruntare (combat diplomacy), un instrument pe care îl asociază în principal cu diplomația practică de Imperiul Bizantin, de Imperiul Rus și de către URSS²⁹.

În ceea ce privește contactul pașnic de tip unilateral, desemnat anterior ca monolog, De Magalhães distinge următoarele forme ale sale: propaganda (acțiunea unui stat de difuzare în rândul populației altui stat a ideilor care îi promovează politica externă), spionajul (colectarea ilegală de informații de la un stat de către agenții secreți ai altui stat), intervenția economică (folosirea de către un stat a mijloacelor economice pentru a influența evenimentele dintr-un alt stat) și intervenția politică (influența exercitată de către un stat asupra unui alt stat cu

Diplomacy, p. 11.

²⁷ *Ibidem*, p. 59.

²⁸ *Ibidem*, p. 9.

²⁹ *Ibidem*, pp. 84-86.

ajutorul unor mijloace politice ascunse)³⁰.

În ceea ce privește mijloacele violente ale politicii externe, caracterizate anterior ca tipuri de contacte violente între state, De Magalhães distinge între următoarele cinci moduri în care un stat, în relație cu un alt stat, poate face apel în scop coercitiv la puterea sa militară:

- descurajarea (capacitatea unui stat de a transforma simpla existență a capabilităților sale militare într-un mijloc de a împiedica un alt stat să acționeze împotriva intereselor sale);

- amenințarea (amenințarea explicită a unui stat cu folosirea forței armate împotriva sa);

- război economic (instituirea unor sancțiuni economice a căror implementare poate fi asigurată, dacă este necesar, prin intermediul forței armate);

- presiunea militară (acțiuni precum mobilizarea generală, manevrele militare și gruparea forțelor armate în zonele de frontieră, cu scopul de a exercita o influență asupra acțiunilor unui alt stat);

- războiul (utilizarea forței armate pentru a ataca un stat)³¹.

Trebuie remarcat faptul că războiul economic și presiunea militară sunt, de fapt, amenințări implicite cu utilizarea forței armate. În cazul războiului economic, statele amenințate implicit sunt cele vizate de sancțiuni economice și cele care doresc să acorde acestora sprijin economic, în timp ce, în cazul presiunii militare, statele amenințate implicit sunt cele cu care statul care exercită aceste presiuni are o dispută gravă (ex. statul în apropierea granițelor căruia sunt organizate manevre militare de către un stat vecin în contextul unei dispute grave între cele două state).

Potrivit lui De Magalhães, în cadrul negocierilor desfășurate ca parte a diplomației pure, se poate recurge uneori la diverse forme de amenințare, dar niciuna dintre acestea nu are în vedere recurgerea la forța armată³². O a doua caracteristică a acestor amenințări nonmilitare rezultă din concepția lui De Magalhães despre

diplomație: ele nu ar trebui să împiedice dezvoltarea relațiilor de prietenie între state sau să afecteze cooperarea și unitatea internațională.

Separarea clară pe care De Magalhães o stabilește între mijloacele pașnice și cele violente ale politicii externe îl determină să conteste posibilitatea existenței diplomației coercitive ce presupune utilizarea amenințării cu recurgerea la forța armată ca mijloc de exercitare a presiunii asupra unui stat în timpul procesului de negociere cu acesta³³. Așa cum am menționat deja, negocierile reprezintă pentru De Magalhães un instrument absolut pașnic și, prin urmare, acesta încetează să existe de îndată ce orice referire la utilizarea violenței este adusă ca argument pentru a obține anumite concesi; prin urmare, se poate spune că, pentru De Magalhães, diplomația coercitivă este, de fapt, un instrument violent al politicii externe, și anume amenințarea.

Astfel cum am amintit, De Magalhães include în domeniul diplomației pure și negocierile pentru crearea alianțelor militare. Argumentul său implicit este acela că o alianță militară reunește state între care există relații de prietenie și are rolul de a consolida bunele relații dintre acestea. Chiar dacă negocierile, care trebuie înțelese în sensul restrâns al termenului, se referă la utilizarea forței armate împotriva anumitor state, ele nu presupun folosirea forței armate pentru a determina un stat angajat în negocieri să devină parte a alianței, dat fiind faptul că, într-o astfel de situație, diplomația pură s-ar transforma în diplomație coercitivă. Prin urmare, se presupune că toate părțile participă de bunăvoie la aceste negocieri, că soluția la care se ajunge este convenită de comun acord și este una reciproc avantajoasă și că negocierile se desfășoară într-o atmosferă de respect ce este incompatibilă cu grosolănia.

Rezultă că negocierile pentru înființarea unei alianțe militare au caracteristicile pe care De Magalhães le atribuie diplomației pure doar în situația în care acestea sunt privite din punctul de vedere al părților implicate în aceste negocieri. Însă, din punctul de vedere al modului în care părțile la aceste negocieri se raportează la statele împotriva cărora alianța este explicit constituită

³⁰ *Ibidem*, pp. 11-12.

³¹ *Ibidem*, p. 12.

³² *Ibidem*, p. 4.

³³ *Ibidem*, pp. 3-4.

sau la alte state potențial rivale pe care alianța le vizează în mod indirect, precum și din punctul de vedere al acestor două tipuri de state pe care le au în vedere statele participante la negocieri, negocierile pentru înființarea unei alianțe militare sunt privite ca fiind un instrument violent al politicii externe, ca urmare a faptului că acestea sporesc puterea militară ca factor coercitiv de care pot dispune statele aliate și, astfel, susțin rivalitățile și tensiunile internaționale, promovând, totodată, și relații de adversitate.

După înființarea alianței, agenții diplomatici ce reprezintă statele participante continuă să negocieze pentru a permite alianței să funcționeze în mod corespunzător, iar în cadrul acestor negocieri sunt discutate și aspecte din domeniul asistenței militare și al cooperării militare, al căror scop este asigurarea consolidării puterii militare a membrilor alianței. Pentru aceleași motive ca și în cazul negocierilor pentru înființarea unei alianțe militare, negocierile pentru menținerea unei astfel de alianțe au caracteristicile atribuite de diplomatul portughez diplomație pure atunci când sunt privite din punctul de vedere al statelor aliate; aceste negocieri au însă și caracteristicile pe care De Magalhães le atribuie instrumentelor violente ale politicii externe atunci când sunt privite din punctul de vedere al statelor ce sunt rivale sau potențial rivale ale statele aliate, precum și din punctul de vedere pe care statele aliate îl au asupra statelor care le sunt rivale sau le pot deveni rivale.

În concluzie, negocierile pentru înființarea și menținerea unei alianțe militare sunt concepute de către statele participante la negocieri atât ca un instrument pașnic (diplomație pură), cât și ca un instrument violent al politicii externe, în timp ce aceleași negocieri sunt percepute de către statele vizate direct sau indirect de către alianța militară în formare sau deja constituită ca fiind exclusiv un instrument violent al politicii externe a statelor implicate în negocieri. Desigur, această dublă interpretare este posibilă numai dacă se presupune că perspectiva teoretică elaborată de De Magalhães este împărtășită de toate statele afectate de aceste negocieri și că această perspectivă determină modul în care ele percep

aceste negocieri.

Negocierile pentru înființarea unei alianțe militare și cele desfășurate în cadrul unei astfel de alianțe se pot derula în perioade de pace, dar și în contextul unui război în curs de desfășurare în care sunt implicate toate sau doar unele dintre statele participante la aceste negocieri. În fiecare dintre aceste situații, negocierile sunt percepute ca diplomație pură de către statele care participă la negocieri și ca un instrument violent de către statele direct sau indirect vizate de respectiva alianță militară.

În acord cu logica lui De Magalhães, astfel de negocieri desfășurate în perioade de pace, atunci când sunt concepute ca un instrument violent al politicii externe, pot fi clasificate ca descurajare sau ca amenințare. Prin negocierile vizând înființarea unei alianțe militare, statele implicate încearcă să sporească potențialul militar pe care se pot baza și, prin urmare, ele se angajează într-un efort de descurajare a statelor împotriva cărora alianța nu este îndreptată în mod explicit. Pentru acele state pe care alianța le vizează în mod explicit, negocierile au ca scop să permită părților implicate să-și folosească împreună forțele armate împotriva lor atunci când acest lucru ar fi necesar și, în acest fel, aceste state interpretează negocierile ca reprezentând o amenințare la adresa lor.

În anumite circumstanțe, negocierile s-ar putea referi la rolul alianței în aplicarea sancțiunilor economice împotriva unui anumit stat sau la activitățile menite să sporească capacitățile militare ale alianței în contextul unui conflict internațional grav; în ambele cazuri, statele vizate vor interpreta aceste negocieri ca fiind o amenințare implicită cu folosirea forței armate, și anume războiul economic, respectiv, presiunea militară.

Atunci când alianța deja formată este angajată în război, semnificația violentă a negocierilor desfășurate în cadrul ei sunt percepute de către statele inamice ca parte a efortului de război și, prin urmare, aceste state le interpretează ca aparținând instrumentului violent al războiului.

Având în vedere că, în funcție de perspectiva din care sunt interpretate, negocierile pentru

înființarea unei alianțe militare au o dublă natură (instrument pașnic și instrument violent al politicii externe), rezultă, în mod clar, că acestea nu pot fi cu adevărat diplomație pură, ci un alt tip de instrument al politicii externe care nu figurează însă în clasificarea realizată de către De Magalhães. O a treia categorie de instrumente ale politicii externe trebuie așadar introdusă pentru a completa categoriile deja existente și consider că această nouă categorie ar putea fi denumită în mod adecvat instrumente duale ale politicii externe. Trebuie menționat că agenții diplomatici care conduc toate aceste negocieri pot fi civili, dar și membri ai forțelor armate.

Faptul că, în viziunea lui De Magalhães, negocierile în vederea înființării unei alianțe militare sunt incluse în întregime în categoria diplomației pure dovedește că, pentru clasificarea instrumentelor de politică externă, diplomatul portughez ia în considerare doar perspectiva statelor care utilizează aceste instrumente, ignorând astfel perspectiva statelor vizate de aceste instrumente. Opinia lui De Magalhães cu privire la negocierile menționate evidențiază, de asemenea, faptul că maniera sa unilaterală de a se raporta la instrumentele politicii externe este chiar și mai îngustă, deoarece este luat în considerare numai modul în care statele participante percep acest instrument în relațiile dintre ele, dar este trecut cu vederea felul în care statele acestea îl percep atunci când se raportează la el din perspectiva scopului pe care îl urmăresc în raport cu statele împotriva cărora instrumentul menționat este utilizat.

Trebuie amintit faptul că perspectiva asupra diplomației propusă de Berridge, Keens-Soper și Otte, anterior prezentată, implică faptul că, în contextul unui război, diplomația nu poate fi folosită ca un instrument pentru obținerea victoriei pe câmpul de luptă, ceea ce înseamnă că este în acord cu ideile acestor autori, conform cărora negocierile desfășurate în timpul războiului în legătură cu o alianță militară nu trebuie considerate ca fiind un exemplu de diplomație, ci ca reprezentând un instrument violent al politicii externe. Dacă De Magalhães înțelege astfel de negocieri ca fiind diplomație pură și ignoră

dimensiunea lor violentă, Berridge, Keens-Soper și Otte le interpretează ca reprezentând un instrument violent al politicii externe, dar ignoră aspectul lor pașnic, ceea ce înseamnă că ambele perspective sunt incomplete și nu permit sesizarea naturii duale a acestor negocieri.

Negocierile pentru înființarea și menținerea unei alianțe militare și diplomația pură nu pot fi utilizate simultan în relație cu statul (statele) pe care alianța le vizează în mod direct sau indirect, iar incompatibilitatea dintre aceste două instrumente rezultă din caracteristicile lor distincte. Dezvoltarea relațiilor de prietenie cu un anumit stat, realizată prin diplomația pură, este subminată atunci când relațiile de rivalitate cu același stat sunt promovate ca urmare a utilizării instrumentelor violente. Pentru ca acest efect distructiv să nu aibă loc, ar trebui să se presupună că cele două tipuri de instrumente sunt perfect separate, însă o astfel de înțelegere a relației dintre ele este inadecvată, deoarece presupune că statul nu este un actor internațional unitar și, în consecință, că, în mod deliberat, acesta își diminuează eficiența politicii sale externe prin realizarea unor acțiuni contradictorii.

2.3. Diplomația ca o activitate ce implică apelul la puterea militară ca factor coercitiv

Un contemporan al lui Harold Nicholson, diplomatul britanic Ernest Satow, a dezvoltat o perspectivă asupra diplomației care este compatibilă cu apelul în scop coercitiv la puterea militară. Satow definește diplomația ca fiind o artă de a convinge prin intermediul negocierilor și argumentează că există o diferență esențială între diplomația practică între statele civilizate și diplomația practică de statele civilizate în relație cu statele necivilizate³⁴. În primul caz, este vorba despre diplomația marilor puteri, care își folosesc diplomația pentru a soluționa dezacordurile dintre ele prin intermediul negocierilor desfășurate într-o manieră civilizată, negocieri care se rezumă la încercarea de a se convinge reciproc doar cu ajutorul artei oratorice. În ceea ce

³⁴ Thomas. G. Otte, „Satow” în Geoff. R. Berridge, Maurice Keens-Soper and Thomas. G. Otte, *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, Basingstoke, Palgrave, 2001, pp. 141-143.

privește diplomația pe care statele civilizate o practică în raport cu statele necivilizate, aceasta constă în negocieri care, atunci când este necesar, trec dincolo de arta oratorică pentru a include amenințarea cu folosirea forței armate; Satow susține că negocierile purtate de marile puteri cu state precum China și Japonia nu pot să progreseze decât dacă marile puteri sunt dispuse să folosească forța militară în sprijinul poziției lor.

Presupoziția pe care se bazează concepția lui Satow despre diplomație este aceea că utilizarea efectivă a forței militare (războiul) este ceea ce diferențiază mijloacele violente ale politicii externe de cele pașnice. Trebuie remarcat faptul că diplomația practică între marile puteri corespunde diplomației pe care De Magalhães o denumesc diplomație pură, în timp ce diplomația practică de marile puteri în relație cu state considerate de Satow ca fiind necivilizate are un echivalent în ceea ce diplomatul portughez numește diplomație coercitivă.

Diplomația coercitivă a fost analizată și de Alexander L. George, care este considerat drept unul dintre cei mai importanți teoreticieni ai acesteia. Potrivit lui George, atunci când una dintre părțile implicate într-o negociere recurge la diplomația coercitivă, aceasta folosește mijloace pașnice (stimulente pozitive pentru a determina îndeplinirea unei solicitări), dar, atunci când consideră util, ea poate face apel și la mijloace violente care au în vedere forța armată (amenințarea cu războiul sau utilizarea limitată a forței armate pentru demonstrarea seriozității amenințării cu declanșarea unui război) pentru a determina partenerul de negociere să oprească sau să anuleze o acțiune care încalcă drepturile unui alt stat într-un mod care pune în pericol pacea internațională sau care reprezintă deja o agresiune împotriva aceluși stat³⁵. Pentru George, diplomația coercitivă, în ciuda recurgerii la mijloace militare în scop coercitiv, este totuși un instrument pașnic al politicii externe și, astfel, acest tip de diplomație reprezintă o formă de persuasiune pe care George o numește, fără

a crea un oximoron, persuasiune coercitivă³⁶. Rezultă că, pentru George, singurul instrument violent al politicii externe este războiul și că, în viziunea sa, orice alt mijloc militar, deși are rolul de a intimida, este totuși un mijloc pașnic.

Modul în care George și Satow concep diplomația dovedește inadecvarea excluderii din categoria activităților pașnice a acelor definiții ale diplomației care o descriu ca incluzând apelul în scop coercitiv la puterea militară.

În conformitate cu perspectiva lui Satow asupra diplomației, negocierile pentru înființarea și asigurarea bunei funcționari a unei alianțe militare nu reprezintă un instrument dual al politicii externe atunci când au loc pe timp de pace deoarece, atât statele implicate în negocieri, cât și statele vizate direct sau indirect de alianța militară la care se referă aceste negocieri (fie acestea state civilizate sau necivilizate) le interpretează ca fiind un instrument pașnic; această interpretare este valabilă, cu toate că statele vizate percep aceste negocieri drept descurajare sau amenințare, și aceasta deoarece ambele mijloace fac parte din sfera diplomației și nu din cea a instrumentelor violente ale politicii externe. Din aceleași motive, negocierile menționate au statutul de instrument pașnic al politicii externe și în concepția asupra diplomației dezvoltată de Alexander George.

În ceea ce privește negocierile privind o alianță militară ce se desfășoară în timpul unui război, s-ar putea argumenta, în concordanță cu viziunea lui Satow și cu cea a lui George despre diplomație, că acestea sunt înțelese în mod diferit de către părțile implicate în negocieri și de către acele state pe care alianța le vizează în mod direct sau indirect. Astfel, pentru statele vizate în mod direct sau indirect de către alianța militară, ca și pentru statele participante la negocierile privind o astfel de alianță, atunci când acestea sunt analizate din perspectiva modului în care se raportează la statele vizate de alianță, negocierile menționate fac parte din efortul de război și, prin urmare, reprezintă un instrument violent al politicii externe.

Dar, din perspectiva statelor implicate în negocieri, atunci când acestea sunt privite

³⁵ Alexander L. George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, pp. 4-6.

³⁶ *Ibidem*, p. 4.

din punctul de vedere al relațiilor dintre ele, negocierile devin parte a diplomației lor și, prin urmare, reprezintă un instrument pașnic al politicii lor externe. Negocierile menționate se situează între război și diplomație și, astfel, nu pot fi încadrate în clasificarea instrumentelor de politică externă corespunzătoare perspectivelor teoretice avansate de Satow și George; apare, astfel, ca evidentă necesitatea existenței clasei instrumentelor duale ale politicii externe în care aceste negocieri să poată fi incluse.

Trebuie menționat faptul că toate aceste interpretări date negocierilor pentru înființarea și menținerea unei alianțe militare sunt valabile numai dacă se presupune că toate statele afectate de aceste negocieri înțeleg diplomația la fel ca Satow sau George și că acest mod de a o înțelege le determină perspectiva pe care o au asupra negocierilor privind alianțele militare.

Distincția clară dintre diplomație și război, așa cum este aceasta operată de Satow și George, este pusă sub semnul întrebării de alți autori precum Raymond Cohen, Corneliu Bjola și Markus Kornprobst, pentru care diplomația este atât un instrument pașnic, cât și unul violent al politicii externe. Toți autorii menționați folosesc negocierile desfășurate pe timp de război în vederea înființării sau menținerii unei alianțe militare ca pe un argument în sprijinul unei astfel de înțelegeri a diplomației.

După Raymond Cohen, ideea potrivit căreia diplomația este doar un instrument pașnic reprezintă o caracteristică a culturii occidentale și se află în contradicție cu o practică ale cărei origini se găsesc în Antichitate, o perioadă în care diplomații greci, indieni sau mesopotamieni erau pe deplin implicați în susținerea efortului de război al statelor lor, promovând alianțele militare și încercând să le consolideze³⁷. Persistența acestei funcții atribuită diplomației este dovedită pentru Cohen de rolul similar jucat de diplomații britanici în cadrul cooperării militare dintre Marea Britanie și Statele Unite împotriva Puterilor Axei în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Pe baza unor astfel de exemple, Cohen conchide

³⁷ Raymond Cohen, „Reflections on the New Global Diplomacy: Statecraft 2500 BC to 2000 AD” în Jan Melissen (ed.) *Innovation in Diplomatic Practice*, Basingstoke, Palgrave, 1999, p. 4.

că, pe timp de război, diplomația este o „anexă a războiului și nu un instrument al păcii”³⁸.

Corneliu Bjola și Markus Kornprobst subliniază, de asemenea, legăturile dintre diplomație și război ce iau forma negocierilor desfășurate de diplomați în vederea stabilirii de coaliții militare pentru purtarea unui război³⁹.

Bjola și Kornprobst, similar lui Cohen, interpretează aceste negocieri ca fiind o activitate violentă circumscrisă sferei războiului, deoarece iau în considerare punctul de vedere al statelor vizate direct sau indirect de alianță și modul în care statele aliate intenționează să utilizeze alianța în raport cu aceste state. Viziunea lor amplă asupra diplomației le permite însă să integreze în aceasta și modul în care statele aliate percep aceste negocieri în relația lor reciprocă și, astfel, să interpreteze aceste negocieri ca reprezentând și o activitate pașnică. Caracterul dual al negocierilor privind alianțele militare poate fi integrat în această înțelegere a diplomației care preia funcțiile instrumentului dual al politicii externe și care face astfel inutilă existența unei clase distincte rezervată acestui tip de instrument al politicii externe.

Observațiile privind legăturile existente între diplomație și negocierile pentru înființarea și menținerea unei alianțe militare ar putea fi rezumate astfel:

a) atunci când diplomația este concepută ca o activitate pașnică ce exclude orice apel la puterea militară ca factor coercitiv, aceste negocieri nu pot fi echivalate cu diplomația, ci trebuie privite ca un instrument distinct al politicii externe, instrumentul dual care este situat din punct de vedere logic între instrumentele pașnice și cele violente ale politicii externe;

b) atunci când diplomația este concepută ca o activitate pașnică ce include apelul la puterea militară ca factor coercitiv dar exclude războiul, negocierile pe care le analizăm pot fi echivalate cu diplomația, atâta timp cât se desfășoară pe timp de pace, iar atunci când aceste negocieri au loc pe timp de război, ele nu mai pot fi privite ca fiind diplomație, ci ca reprezentând un instrument dual al politicii externe;

³⁸ *Ibidem*, p. 4.

³⁹ Corneliu Bjola, Markus Kornprobst, *op.cit.*, p. 4.

c) atunci când diplomația este definită ca o activitate atât pașnică, cât și violentă, negocierile menționate sunt diplomație indiferent dacă se desfășoară pe timp de pace sau în timpul unui război.

Prin analizarea, în secțiunea următoare, a relației dintre negocierile referitoare la alianțele militare și diplomația apărării, raportul existent între diplomație și diplomația apărării va fi clarificat.

3. Diplomația apărării

Andrew Cottery și Anthony Forester disting între două funcții diferite pe care forțele armate ale unui stat le pot îndeplini în domeniul politicii externe⁴⁰. Prima funcție, care le permite să întreprindă acțiuni precum descurajarea și războiul, este aceea de a fi în măsură să utilizeze forța împotriva statelor inamice și de a utiliza efectiv forța împotriva lor. A doua funcție constă în realizarea cooperării militare și/sau în acordarea de asistență militară pe timp de pace statelor cu care statul respectiv a încheiat alianțe, parteneriate sau alte tipuri de acorduri militare bilaterale sau multilaterale; în ceea ce privește asistența militară, se consideră că aceasta include activități precum furnizarea de echipamente militare și furnizarea de servicii de formare pentru personalul militar și pentru personalul civil care lucrează în domeniul apărării.

Potrivit lui Cottery și Forester, un stat practică diplomația apărării atunci când își folosește forțele armate pentru a îndeplini cea de-a doua funcție, o funcție care însă poate servi logica de tip realpolitik, ceea ce înseamnă că se urmărește doar creșterea puterii militare, sau prin care pot fi urmărite obiective care nu au o natură confrontațională și care, prin urmare, se situează dincolo de logica de tip realpolitik. Atunci când diplomația apărării urmărește exclusiv creșterea puterii militare a unui stat, Cottery și Forester o denumesc vechea diplomație a apărării, iar atunci când obiectivele care sunt urmărite prin diplomația apărării se află în afara sferei realpolitik-ului, cei doi autori utilizează pentru

⁴⁰ Andrew Cottery, Anthony Forester, *Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance*, London, New York, Routledge, 2004, pp. 5-12.

aceast tip de diplomație denumirea de noua diplomație a apărării⁴¹.

Momentul de început al practicării vechii diplomații a apărării nu are limite istorice precise. Cottery și Forester susțin că vechea diplomație a apărării a fost practică înainte de secolul al XIX-lea în cadrul sistemului de state din Europa⁴², în timp ce Donald Stoker consideră că originea practicării acestui tip de diplomație a apărării este legată de configurația politică pe care Europa a dobândit-o după 1815 și indică, în acest sens, misiunea militară franceză care și-a început activitatea în Egipt în 1824⁴³. În ceea ce privește practicarea noii diplomații a apărării, aspectele de ordin cronologic sunt considerate de Cottery și Forester ca fiind precise, sfârșitul Războiului Rece marcând apariția acestei forme de diplomație a apărării⁴⁴.

Cottery și Forester indică faptul că, prin intermediul vechii diplomații a apărării, statele încearcă să-și amplifice puterea prin realizarea următoarelor obiective: contrabalansarea puterii statelor rivale și descurajarea unor acțiuni ostile din partea acestora, menținerea sferelor de influență, susținerea regimurilor care le servesc interesele atunci când acestea sunt contestate din interior, promovarea intereselor comerciale în străinătate și asigurarea bunei funcționări a alianțelor militare⁴⁵. Ca exemple de activități specifice acestui tip de diplomație a apărării, cei doi autori menționează cooperarea și asistența militară în cadrul alianțelor încheiate în epoca

⁴¹ Se poate observa că numai activitatea statului care acordă asistență militară este considerată o formă de diplomație a apărării, ceea ce înseamnă că statul care primește această asistență nu practică diplomația apărării; rezultă, astfel, că diplomația apărării este asociată exclusiv cu statul care are mai multă expertiză militară. Pe baza acestui raționament, se poate susține că, în ceea ce privește cooperarea militară, toate statele implicate practică diplomația apărării, deoarece acest tip de relații militare ar trebui să reunească state între care există un mai mare echilibru la nivelul potențialului militar de care dispun.

⁴² *Ibidem*, pp. 6-7.

⁴³ Donald Stoker, „The History and Evolution of Foreign Military Advising and Assistance” în Donald Stoker (ed.) *Military Advising and Assistance. From Mercenaries to Privatization 1815-2007*, London, New York, Routledge, 2008, pp. 2-4, 16.

⁴⁴ Andrew Cottery, Anthony Forester, *op. cit.*, pp. 5-6.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 7.

modernă între diferite state europene, cooperarea și asistența militară în cadrul alianțelor formate în timpul Războiului Rece (ex. Pactul de la Varșovia, NATO, Tratatul de cooperare reciprocă dintre SUA și Japonia) și cooperarea și asistența militară în cadrul unor acorduri încheiate de Statele Unite cu state în care democrația și drepturile omului nu sunt respectate (ex. Arabia Saudită și statele din Asia Centrală)⁴⁶.

În ceea ce privește noua diplomatie a apărării, Cottery și Forester indică trei obiective ce pot fi urmărite prin intermediul acesteia: stabilirea unui cooperării cu foști sau potențiali inamici (angajare strategică), oferirea de sprijin pentru instituirea controlului democratic asupra forțelor armate în acele state care nu au experiență în acest domeniu, dezvoltarea capacităților necesare pentru derularea operațiunilor de menținere a păcii și de impunere a păcii în state care nu dispun de aceste capacități sau în state în care astfel de capacități sunt slab dezvoltate⁴⁷. Dintre exemplele oferite de autorii menționați, putem reține Parteneriatul pentru Pace, aflat sub coordonarea NATO, precum și următoarele inițiative ale Statelor Unite: dezvoltarea cooperării militare cu China și Federația Rusă și înființarea unor programe precum Expanded International Military Education and Training Programme și Enhanced International Peacekeeping Capabilities Initiative⁴⁸.

Cottery și Forester subliniază faptul că orice stat practică vechea diplomatie a apărării astfel încât, în politica externă a acelor state care practică și noua diplomatie a apărării, ambele forme ale diplomatiei apărării coexistă, dar, ca urmare a naturii lor fundamental diferite, între aceste forme sunt posibile sau deja se manifestă conflicte⁴⁹. Astfel, autorii menționați arată că Statele Unite își consolidează puterea militară, inclusiv în raport cu China, prin cooperarea militară cu Japonia în cadrul unei alianței, dar că, în același timp, Statele Unite sunt implicate într-o relație de cooperare cu China, care le obligă să își limiteze puterea militară și, în acest fel, să

își diminueze capacitatea de a proteja Japonia împotriva unui eventual atac din partea Chinei. De asemenea, Cottery și Forester susțin că, în urma atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001, în statele occidentale și, în special în SUA și în Regatul Unit, se manifestă tendința de abandonare a noii diplomatiei a apărării în favoarea vechii diplomatiei a apărării⁵⁰.

Relația dintre diplomatiea apărării și diplomatie poate fi acum analizată, ultima secțiune a articolului fiind rezervată acestei probleme.

4. Diplomatiea și diplomatiea apărării

Diplomatiea apărării poate fi practică în cadrul alianțelor militare, în cadrul alianțelor care includ aspecte militare, precum și în cadrul altor tipuri de acorduri care sunt strict militare sau care includ aspecte militare. Existența și funcționarea tuturor acestor relații formalizate sunt posibile prin intermediul negocierilor purtate de agenții diplomatici, fie ei civili sau militari, astfel încât ceea ce definește în mod esențial diplomatiea apărării sunt negocierile având aceste finalități. Negocierile menționate reprezintă vechea diplomatie a apărării atunci când au în vedere asistența și cooperarea militară pentru realizarea unor obiective specifice realpolitik-ului, dar reprezintă noua diplomatie a apărării atunci când ele se referă la asistența și cooperarea militară care servesc scopuri ce nu sunt circumscrise logicii de tip realpolitik.

Dat fiind faptul că diplomatiea apărării este concepută ca referindu-se doar la cooperarea și asistența militară pe timp de pace, negocierile purtate pe marginea acestor probleme au loc exclusiv în perioade de pace; atunci când aceste negocieri se desfășoară în timpul unui război, ele nu mai pot fi considerate ca făcând parte din domeniul diplomatiei apărării.

Conexiunile dintre diplomatiea apărării și diplomatie urmează a fi identificate pe baza unei analize a relației existente între diferitele sensuri atribuite termenului de diplomatie și interpretarea dată negocierilor privind cooperarea și asistența militară de către statele participante sau de către statele vizate în mod direct sau indirect de aceste

⁵⁰ *Ibidem*, p. 8.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 6.

⁴⁷ *Ibidem*, pp. 7-8.

⁴⁸ *Ibidem*, pp. 9-10.

⁴⁹ *Ibidem*, pp. 8, 14.

negocieri; negocierile menționate trebuie înțelese ca făcând parte din negocierile pentru înființarea și menținerea tipurilor de acorduri internaționale menționate.

În cadrul vechii diplomații a apărării, relația dintre diplomație și negocierile privind cooperarea și asistența militară urmează logica relației deja analizate dintre diplomație și negocierile pentru înființarea și menținerea unei alianțe militare.

În consecință, vechea diplomație a apărării nu este diplomație atunci când diplomația este definită ca un instrument pașnic al politicii externe ce exclude orice apel la puterea militară ca factor coercitiv deoarece, în acest caz, negocierile sunt un instrument dual al politicii externe, ca urmare a faptului că, pe de o parte, statele participante le interpretează în relațiile lor reciproce ca fiind diplomație pură iar, pe de altă parte, statele vizate în mod direct sau indirect de aceste negocieri le interpretează ca fiind descurajare sau amenințare; această ultimă interpretare este comună și statelor participante la aceste negocieri, atunci când acestea se raportează la statele vizate direct sau indirect de aceste negocieri.

Vechea diplomație a apărării este diplomație atunci când diplomația este definită ca fiind un instrument pașnic al politicii externe care include apelul la puterea militară ca factor coercitiv, dat fiind faptul că, într-o astfel de situație, negocierile nu mai sunt un instrument dual al politicii externe, statele participante la aceste negocieri și statele direct sau indirect vizate de aceste negocieri interpretându-le ca reprezentând o activitate pașnică; din punctul de vedere al relațiilor dintre statele participante, negocierile sunt o activitate care nu face apel la puterea militară ca factor coercitiv, în timp ce, din perspectiva țărilor direct sau indirect vizate de aceste negocieri, precum și din perspectiva modului în care statele participante se raportează la statele vizate, negocierile sunt o activitate care face apel la puterea militară ca factor coercitiv (descurajare sau amenințare), astfel încât toate aceste puncte de vedere diferite trebuie privite ca fundamentând aspecte diferite ale diplomației.

În ceea ce privește noua diplomație a apărării, aceasta este diplomație indiferent de modul în

care este definită diplomația, deoarece toate statele vizate de aceste negocieri participă la ele și, în calitate de state participante, le interpretează ca fiind o activitate care se bazează pe apelul la puterea militară ca un factor noncoercitiv ce este comun ambelor modalități de definire a diplomației.

Diplomația apărării, în ansamblul ei, este diplomație atunci când este privită din punctul de vedere al diplomației definite ca o activitate pașnică care include apelul la puterea militară ca factor coercitiv și este diplomație dar, totodată, nu este diplomație, atunci când este privită din perspectiva diplomației definite ca o activitate pașnică ce exclude orice apel la puterea militară ca factor coercitiv. Înlocuirea tot mai accentuată a noii diplomații a apărării cu vechea diplomație a apărării are consecințe importante asupra relației dintre diplomația apărării în ansamblul ei și diplomație atunci când aceasta din urmă este concepută ca fiind incompatibilă cu orice apel la puterea militară ca factor coercitiv.

În cadrul acestei înțelegeri a diplomației, faptul că vechea diplomație a apărării înlocuiește din ce în ce mai mult noua diplomație a apărării, face ca diplomația apărării în ansamblul ei să devină din ce în ce mai puțin diplomație. Cu toate acestea, la o examinare atentă, această înțelegere a diplomației permite ca vechea și noua diplomație a apărării să coexiste numai atâta vreme cât acestea nu sunt practicate simultan cu privire la aceleași state deoarece, așa cum a fost indicat anterior, un stat nu poate simultan și în relația cu același stat să folosească în politica sa externă instrumentul pașnic al diplomației pure și un instrument violent. Ținând cont de faptul că, în special în cazul angajării strategice, ambele dimensiuni ale diplomației apărării au în vedere aceleași state în același timp, rezultă că, în cazul în care diplomația este definită ca excluzând orice apel la puterea militară ca factor coercitiv, diplomația apărării nu este aproape deloc diplomație, fiind, în principal, un instrument dual al politicii externe. Mai mult decât atât, având în vedere că, în cultura occidentală, diplomația a fost, în mod tradițional, înțeleasă ca excluzând apelul la forța militară ca factor coercitiv și, având

În vedere că această interpretare a diplomației este încă cea mai răspândită în rândul cercetătorilor occidentali, rezultă că diplomația apărării nu este preponderent și în mod tradițional diplomație în acest spațiu cultural.

Toate aceste corelații stabilite între diplomația apărării și cele două perspective asupra definirii diplomației presupun, pe de o parte, că aceste perspective nu sunt doar un demers academic, ci sunt asumate de către reprezentanții tuturor statelor și, pe de altă parte, că toți acești reprezentanți aderă doar la una dintre aceste perspective. Ambele ipoteze sunt discutabile, dar elaborarea unor argumente în favoarea lor depășește scopul acestei lucrări.

Concluzii

Argumentul elaborat în această lucrare a explorat consecințele foarte importante dar, cu toate acestea, ignorate până acum, pe care negocierile privind stabilirea și menținerea alianțelor militare le au asupra definiției diplomației, asupra tipologiei instrumentelor politicii externe și asupra relației dintre diplomație și diplomația apărării. Interpretarea obișnuită a acestor negocieri este una limitată deoarece ia în considerare doar modul în care acestea sunt percepute de către părțile implicate în negociere atunci când se raportează la relațiile dintre ele sau la relațiile lor cu statele vizate de aceste negocieri, dar ignoră tocmai modul în care statele vizate percep aceste negocieri. Argumentul dezvoltat în cadrul acestei lucrări propune o interpretare extinsă a negocierilor privind înființarea și menținerea alianțelor militare, interpretare ce include toate aceste trei perspective pe care diverse state le pot avea asupra lor și care, de asemenea, analizează corelațiile dintre toate aceste perspective.

În cazul în care apelul la puterea militară ca factor coercitiv marchează linia de demarcație între instrumentele pașnice ale politicii externe și cele violente, lucrarea oferă argumente solide atât pentru respingerea ideii că negocierile pentru înființarea și asigurarea funcționării unei alianțe militare aparțin categoriei instrumentelor pașnice

ale diplomației, cât și în favoarea ideii că aceste negocieri nu fac parte din categoria instrumentelor violente ale politicii externe, ci trebuie incluse într-o categorie distinctă și până acum ignorată de astfel de instrumente pentru care a fost propusă denumirea de instrumente duale. În același timp, pe baza interpretării extinse a negocierilor privind o alianță militară, s-a justificat faptul că aceste negocieri pot fi înțelese ca făcând parte din diplomație în situația în care apelul la puterea militară ca factor coercitiv este asociat cu instrumentele pașnice ale politicii externe și, de asemenea, s-a argumentat că aceste negocieri au doar un aspect violent atunci când diplomația și războiul nu sunt considerate a fi instrumente diferite ale politicii externe. Potențialul explicativ al legăturilor stabilite între diplomație și negocierile privind alianțele militare este utilizat pentru a respinge relația aparent neproblematică dintre diplomația apărării și diplomație, ceea ce permite conceptualizarea diplomației apărării ca fiind preponderent un instrument dual al politicii externe și nu ca fiind doar diplomație, atunci când diplomația este definită ca excluzând orice apel la puterea militară ca factor coercitiv, și ca fiind diplomație în cazul în care diplomația este înțeleasă ca incluzând apelul la dimensiunea coercitivă a puterii militare.

Faptul că noua diplomație a apărării este înlocuită treptat cu vechea diplomație a apărării și faptul că, în lumea occidentală, diplomația este concepută, în mod tradițional, ca excluzând orice apel la puterea militară ca factor coercitiv, sunt ambele utilizate ca argumente în favoarea ideii că diplomația apărării nu este în mod tradițional diplomație în acest spațiu cultural și că, în prezent, diplomația apărării este, la nivel internațional, din ce în ce mai puțin diplomație.

Concluzia întregului demers este aceea că diplomația apărării nu este întotdeauna diplomație, motiv pentru care, atunci când ne raportăm la conceptul de diplomație a apărării, nu trebuie să ne bazăm în mod necritic pe puterea explicativă a cuvintelor, ceea ce înseamnă că ideea potrivit căreia există o legătură între diplomația apărării și diplomație, deși aparent neverosimilă, ar trebui luată în serios.

BIBLIOGRAFIE:

1. BERRIDGE, Geoff. R.; JAMES, Alan, *A Dictionary of Diplomacy*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2003.
2. BERRIDGE, Geoff. R.; KEENS-SOPER, Maurice; OTTE, Thomas. G., „Introduction” în Geoff. R. Berridge, Maurice Keens-Soper and Thomas. G. Otte, *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, Basingstoke, Palgrave, 2001.
3. BJOLA, Corneliu; KORNPORST, Markus, *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*, London, New York, Routledge, 2013.
4. COHEN, Raymond, „Reflections on the New Global Diplomacy: Statecraft 2500 BC to 2000 AD” în Jan Melissen (ed.) *Innovation in Diplomatic Practice*, Basingstoke, Palgrave, 1999.
5. COTTERY, Andrew; FORESTER, Anthony, *Reshaping Defence Diplomacy: New Roles for Military Cooperation and Assistance*, London, New York, Routledge, 2004.
6. DE MAGALHÃES, José Calvet, *A Diplomacia Pura*, Vende Nova, Bertrand Editora, 1996, 2ª edição.
7. DE MAGALHÃES, José Calvet, *The Pure Concept of Diplomacy*, New York, Greenwood Press, 1988.
8. GEORGE, Alexander L., *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, Washington D.C. United States Institute of Peace Press, 1997.
9. GRIFFITHS, Martin; O'CALLAGHAN, Terry, *International Relations: the Key Concepts*, London, New York, Routledge, 2002.
10. HAMILTON, Keith; LANGHORNE, Richard, *The Practice of Diplomacy. Its Evolution, Theory and Administration*, London, New York, Routledge, 2011.
11. JÖNSSON, Christer, „Theorising Diplomacy” in Brian. J.C. McKercer (ed.) *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, London, New York, Routledge, 2012.
12. JÖNSSON, Christer; HALL, Martin, *Essence of Diplomacy*, New York, Palgrave Macmillan, 2005.
13. MARSHALL, Peter, *Positive Diplomacy*, New York, Palgrave Macmillan, 1997.
14. NICOLSON, Harold, *Diplomacy*, London, Oxford University Press, 1950.
15. NICOLSON, Harold, *The Evolution of Diplomatic Method*, Leicester, Diplomatic Studies Programme, Centre for the Study of Diplomacy, University of Leicester, 2001.
16. OTTE, Thomas. G.; „Satow” în Geoff. R. Berridge, Maurice Keens-Soper and Thomas. G. Otte, *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*, Basingstoke, Palgrave, 2001.
17. STOKER, Donald, „The History and Evolution of Foreign Military Advising and Assistance” in Donald Stoker (ed.) *Military Advising and Assistance. From Mercenaries to Privatization 1815-2007*, London, New York, Routledge, 2008.

CONCEPTUL DE „SECURITATE A BIOSFEREI”. SPRE O DIPLOMAȚIE GLOBALĂ DE SECURIZARE A BIOSFEREI

*Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU**

Datorită constantelor dezvoltări în dreptul internațional, în special cele marcate de adoptarea unui tipar novator („dezvoltarea durabilă” în organizarea și în funcționarea generală a habitatelor umane), observăm noi posibilități în explorarea unor concepte precum „securitatea biosferei”.

Acest concept prezintă legături comune cu alte concepte, precum „securitatea umană” și „securitatea mediului” dar, în același timp, își păstrează caracterul original inițial.

Vom realiza o abordare conectată la așa-zisele „drepturi de solidaritate” (precum dreptul la pace, dreptul la un mediu înconjurător curat, sănătos și protejat, dreptul la dezvoltare), în eforturile noastre de a revela esența conceptului „securității biosferei”.

De asemenea, lucrarea de față realizează o abordare a trăsăturilor generale ale diplomației globale, dedicate nevoii de îmbunătățire a protejării biosferei dincolo de prevederile legale deja existente.

Cuvinte-cheie: securitatea biosferei, securitate umană, securitatea mediului, diplomație globală de securizare a biosferei.

1. Conceptul de „securitate a biosferei” la intersecția dintre securitatea umană și securitatea mediului natural

În numeroase documente și rapoarte emise – sub egida ONU îndeosebi – se realizează o legătură directă între sărăcie, țările sub-dezvoltate sau slab dezvoltate și nivelul de degradare a mediului înconjurător (uneori cu efecte iremediabil distructive). Asumarea de către statele membre ONU, în documente-cheie pentru începutul de secol XXI, precum Agenda 2030¹, a unor obiective ca „prioritare” (precum combaterea sărăciei, în special a sărăciei extreme, ca „fiind cea mai mare provocare globală și o condiție indispensabilă pentru dezvoltarea durabilă, care solicită din partea tuturor țărilor și actorilor privați, un parteneriat hotărât”), reflectă legătura dintre problemele cronice ale societății globale umane, la începutul secolului XXI și calitatea mediului înconjurător. După cum remarca doctrina², populațiile din țările subdezvoltate sau

¹ General Assembly, UN, Resolution adopted on 25 september 2015, distrib. 21 october 2015, A/RES/70/1, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, accesat în 28 sept. 2016.

² Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010, pp. 9-17.

** Mădălina Virginia ANTONESCU, doctor în drept european, este cercetător științific în cadrul Institutului Diplomatic Român din București. E-mail: vam55ro@yahoo.com*

În curs de dezvoltare primesc tehnologii poluante de la țările avansate, acestea trecând la tehnologii verzi și adoptând un mod de viață respectuos cu natura.

În Raportul-Sinteză al Secretarului General privind Agenda Post-2015 de dezvoltare durabilă, intitulat *The road to dignity*³, se distinge arhitectura celor șase piloni, reluată mai târziu în documentul *Agenda 2030* (demnitatea, oamenii, prosperitatea, planeta, justiția și parteneriatul). În ceea ce privește pilonul „planetă”, este enunțată responsabilitatea de „a proteja ecosistemele noastre pentru toate societățile și pentru toți copiii”. Accentul se pune pe o responsabilitate împărțită privind dezvoltarea (stabilindu-se în Raport o legătură directă între dreptul la dezvoltare și „înlăturarea surselor majore de afectare a libertății, printre care sărăcia, micile oportunități economice, tirania, lipsurile sociale sistematice, ignorarea facilităților publice, intoleranța și supra-activitatea statelor represive”⁴). De asemenea, în Raport se precizează și nevoia de a se investi, mai ales în plan național, în instituții integrate, în resurse umane capabile să implementeze strategiile dezvoltării durabile.

Încă din Preambulul *Agendei 2030*, în al doilea pilon, „planetă”, care urmează după pilonul „oameni” (unde este enunțat obiectivul eradicării sărăciei și al foametei, în toate formele și dimensiunile și apare precizat și «dreptul omului de a își îndeplini întregul potențial în demnitate și egalitate și într-un mediu înconjurător sănătos»), se specifică obiectivul protejării planetei de degradare, inclusiv prin schimbarea tiparelor de producție și consum (trecerea la o producție și la un consum *sustenabile*, la un tip de management *sustenabil* al resurselor naturale, luarea de acțiuni urgente privind schimbările climatice, pentru ca planeta să fie capabilă să susțină nevoile generațiilor prezente și viitoare).

În lucrarea de față propunem un concept juridic, dar cu explorări și în studiile de securitate, în

³ United Nations General Assembly, A/69/700, distr. 4 December 2014, Synthesis report of the Secretary-General on the post-2015 sustainable development agenda, *The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet*.

⁴ *Idem*.

relațiile internaționale, sintagma de «*securitate a biosferei*». Desigur, se poate vorbi și de sintagme conexe, precum «*securitatea mediului înconjurător*», «*securitatea ecosistemelor terestre*», «*securitatea unui anumit habitat natural*» afectat de intervenția distructivă (intenționată sau nu) a actorilor statali sau non-statali.

Prin termenul de «*biosferă*», înțelegem “totalitatea ecosistemelor, la nivel planetar”, în condițiile în care ecosistemele sunt “părți mai mari sau mai mici din natura vie, plante și animale – biocenoze, comunitatea biotică –, formând un ansamblu integrat, o unitate funcțională”⁵.

De asemenea, remarcăm actuala deschidere doctrinară în a înțelege dreptul mediului înconjurător ca „fiind un *drept de interacțiune*, care tinde să pătrundă în toate sectoarele dreptului, spre a introduce ideea de mediu înconjurător”⁶. Conform doctrinei, noțiunea de „mediu înconjurător” este una largă, ea cuprinzând, de fapt, „toate laturile activității umane în relația om-natură, în cadrul aceleiași planete Terra, căpătând în permanență dimensiuni noi”. Astfel, este evidențiată în doctrină conexiunea dintre progres și sărăcie, ambele implicând în mod direct mediul, fiind o strânsă interdependență între mediul global și poluare, degradarea apei și a aerului, subțierea pături de ozon, deșertificarea, deșeurile toxice și radioactive și altele⁷.

Conform Conferinței de la Stockholm/1972 se consacră «dreptul fundamental al omului la libertate, egalitate, la condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu înconjurător a cărui calitate să-i permită să trăiască în demnitate și bunăstare», căruia îi corespunde obligația corelativă a statelor «de a apăra și îmbunătăți mediul înconjurător pentru generațiile prezente și viitoare»⁸.

Prin urmare, sintagma de «*securitate a biosferei*» reflectă o legătură juridică și organică între *comunitățile umane determinate și planeta*

⁵ *Idem*, pp. 44-45.

⁶ Daniela Marinescu, *op. cit.*, p. 49.

⁷ Ion Avram, Dragoș Șerbănescu, „Mediul înconjurător al Terrei, încotro?”, în *Revista Română de Studii Internaționale*, ianuarie-februarie 1989, nr. 1/1989, p. 30, citați în Daniela Marinescu, *op. cit.*, p. 47.

⁸ Daniela Marinescu, *op. cit.*, p. 49.

Pământ (definită ca „biosferă”, ca „organism viu, format din totalitatea ecosistemelor terestre” aflate într-un echilibru permanent, natural, fragil, unic). Este, în același timp, și o sintagmă ce reflectă legătura juridică (transpusă și în termeni de drepturi și obligații, de responsabilități ale umanității, prin actorii statali și nonstatali cu intervenție de modificare asupra mediului) dintre umanitate, dintre civilizația umană în ansamblul său și planeta Terra. De calitatea acestei planete, recunoscută în documentele ONU (precum Agenda 2030) drept „casa umanității”, „casa noastră”⁹, depinde în mod direct și vital, calitatea vieții și însăși viața speciei umane.

Securitatea biosferei se interconectează deci, cu securitatea umană, cu securitatea statelor, cu securitatea mediului înconjurător (a diferitelor elemente ce compun biosfera).

În secolul XXI, în care se face trecerea de la civilizația industrială la cea bazată pe cunoaștere, este de dorit (așa cum subliniază și ONU în documentele sale), o axare a civilizației umane, a fiecărei comunități în parte, pe respectarea și implementarea concretă a unei relații noi, de *armonie a omului cu natura*, de *armonie a societăților umane* (actori statali și nonstatali care desfășoară activități concrete în cadrul acestor societăți) *cu natura*, de respectare a paradigmei unei dezvoltări *durabile*, în care dimensiunea socială, economică și de mediu sunt cei trei piloni de bază.

Sintagma „securitate a biosferei” implică, în opinia noastră, *responsabilizarea în cel mai înalt grad a actorilor statali și nonstatali* (dat fiind progresul tehnic și științific, în special în materia aplicațiilor militare și al înseși concepției despre război, în secolul XXI), conștientizarea de către aceștia, a riscurilor (distrugerii iremediabile, în unele cazuri, precum în cazul unui atac cu arme de distrugere în masă) produse de deciziile, strategiile, măsurile ori de conflictele și războaiele¹⁰ în care sunt implicate state, actori

nonstatali de tot felul (celule combatante, grupări paramilitare ce controlează un anumit teritoriu, corporații transnaționale) *asupra mediului*.

Considerăm că *există o legătură juridică implicită* între conceptul „securitate a biosferei” și drepturile de solidaritate (ca drepturi ale omului, în sens individual, dar și ca drepturi colective), precum: dreptul omului la un mediu internațional pașnic, sigur; dreptul la dezvoltare; dreptul la pace; dreptul la un mediu înconjurător curat, sănătos, protejat, regenerat. Fără respectarea de către state și actorii nonstatali a unor asemenea drepturi (considerate din generația a III-a de drepturi ale omului, numite și drepturi de solidaritate) nu se poate imagina o corectă înțelegere a sintagmei de „securitate a biosferei”.

2. Dreptul la o biosferă curată, sustenabilă, bogată în resurse, sigură, regenerată, pașnică

În prezenta lucrare, propunem un nou drept al omului, *cu mult îmbunătățit față de actualul „drept la un mediu înconjurător curat, sănătos”*. În secolul XXI, *odată cu personalizarea naturii și a planetei Terra, din punct de vedere juridic*¹¹ (prin acordarea calității de subiect de drept, în dreptul global al mediului – un grup de norme globale, inclusiv sancționatorii, cu mult dezvoltate față de actualul drept internațional al mediului), putem vorbi și de *drepturile naturii sau de drepturile biosferei (drepturile planetei Pământ)*, nu doar de drepturi ale omului și ale popoarelor în raport cu natura, cu biosfera.

*Marea schimbare de viziune a civilizației umane în secolul XXI în relația cu natura presupune și un salt etic, dar și o percepție holistică*¹² (natura – un organism viu, cu ecosisteme aflate într-un permanent și fragil echilibru și interdependență, în care omul este o parte, o componentă, existența sa depinzând de planetă,

¹¹ Mircea Duțu, Andrei Duțu, *Dreptul de proprietate și exigențele protecției mediului*, Editura Univers Juridic, București, 2011, p. 33.

¹² General Assembly, UN, Resolution adopted on 25 september 2015, distrib. 21 october 2015, A/RES/70/1, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, accesat la 28 sept. 2016.

⁹ United Nations General Assembly, *World Charter of Nature*, A/RES/37/7, distribuit în 28 October 1982, www.un.org/documents/ga/res/37, accesat în 7.09.2016.

¹⁰ Emil Străinu, *Războiul geofizic. Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare*, București, Editura Solaris Print, 2009, pp. 15-31, 56-57.

de biosferă, de echilibrul dintre ecosistemele biosferei). Această schimbare de viziune presupune consacarea, în viitorul drept global al mediului, nu doar a „dreptului omului la o biosferă (la o planetă) curată, sănătoasă, regenerabilă, sustenabilă, sigură, bogată în resurse” (relația juridică tradiționalistă, de tip „doar omul are drepturi, natura fiind un obiect”), ci și relația juridică nouă (de tip „omul este parte a naturii, iar natura având calitatea de subiect de drept ca și omul”). Din această relație juridică nouă apare *dreptul naturii și al biosferei (al planetei Pământ) de a fi protejată împotriva intervenției distructive a civilizației umane* (inclusiv a actorilor statali și non-statali, nu doar a omului ca individ sau comunitate organică), dreptul ei la a fi curată, sănătoasă, sigură, regenerată, bogată în resurse, neafectată de conflicte și războaie.

Este vorba de o *veritabilă evoluție în dreptul global al mediului, în secolul XXI*, prin depășirea concepției vechi, viciate, de tip patrimonialist, prin care omul se percepe un stăpân absolut asupra naturii, fără responsabilități în privința comportamentului său, folosind abuziv, inclusiv distructiv natura și planeta, afectând după voia și interesele sale ecosistemele terestre, punând în pericol fragilul echilibru dintre aceste ecosisteme¹³.

Paradigma dezvoltării durabile *fixează un prag, o limită* dreptului la dezvoltare al popoarelor și statelor, *care nu trebuie privit în sens absolutist, izolat de alte drepturi* (de dreptul la un mediu internațional pașnic, sigur, de dreptul la un mediu înconjurător sănătos, sustenabil, bogat în resurse).

3. Spre o diplomație globală de securizare a biosferei

În opinia noastră, în secolul XXI este posibil să se cristalizeze, dată fiind tendința de personalizare juridică a naturii, a planetei Pământ (în sensul de a primi calitatea juridică de subiecte de drept global al mediului), o „diplomație verde”, care poate fi înțeleasă în mai multe sensuri, pe care le considerăm interdependente:

- „*Diplomație verde*” dezvoltată oficial de state, în sensul consolidării actualelor linii de politică externă axate pe conformarea cu prevederile Agendei 2030, respectării de către statele membre ale ONU a unor angajamente juridice specifice legate de implementarea concretă a dezvoltării durabile, atât la nivel național, cât și în cooperarea internațională.

- „*Diplomație verde*” dezvoltată de actorii non-statali, printr-o extensie a însuși conceptului de „diplomație”, care, într-un secol al globalizării, nu mai rămâne un monopol al statelor, ci se flexibilizează, în sensul de a fi exercitată *de facto* și de actori non-statali, în special corporații, în sensul *ralierii lor la parteneriatul public-privat și la implementarea principiului solidarității globale, consacrat de Agenda 2030*. Participarea actorilor nonstatali la implementarea paradigmei dezvoltării durabile la nivel global, ce nu se poate realiza doar de către state, devine o cerință globală în acest sens.

- „*Diplomație verde*” dezvoltată direct la nivel global, de către instituții globale specifice, înființate special pentru protecția drepturilor naturii, ale planetei Pământ, care primesc calitatea de subiecte de drept global al mediului și ale căror interese sunt protejate direct, în relație cu statele și cu actorii nonstatali, prin înalți reprezentanți pentru protecția naturii și a drepturilor biosferei (sau a drepturilor planetei Pământ), în raport cu dreptul la dezvoltare al popoarelor, în raport cu conflictele armate și cu calamități naturale, cu dezastre de amploare care pot afecta pe termen lung sau iremediabil calitatea vieții și a biosferei. Înființarea unui *Consiliu Global de Protecție a drepturilor planetei Pământ (sau a drepturilor biosferei) și a drepturilor naturii* este necesar a fi însoțită de semnarea și ratificarea de către state, dar și de semnarea de către un Consiliu Global al reprezentanților nonstatali, a unei Carte Mondiale a Drepturilor Biosferei și a Drepturilor Naturii, precum și a unei Convenții Globale de protecție, îmbunătățire și refacere a biosferei, prin dezvoltare durabilă, *la care să fie parte, pentru prima dată, atât actori statali, cât și actori nonstatali* (în temeiul implementării concrete a parteneriatului global public-privat și

¹³ Mircea Duțu, Andrei Duțu, *op.cit.*, pp. 11-12.

al principiului solidarității globale, consacrat de Agenda 2030).

- *Dezvoltarea, în secolul XXI, a unei „diplomații verzi” globale specifice*, distincte de cea a statelor și a actorilor nonstatali (organizații de integrare, inclusiv cu dimensiune suprastatală), cristalizată sub forma *unei Case Globale a Diplomației Verzi*, unde membrii (diplomații globali) sunt independenți de state și de actorii non-statali și reprezintă drepturile naturii și ale biosferei (planeta Pământ) pe lângă state (cu acreditare specială și cu reprezentanță specială). Acești „diplomați verzi” sunt prezenți și pe lângă *marii actori globali nonstatali, incluzându-i* în eforturile de a implementa concret dezvoltarea durabilă la nivel global, prin acțiunea concertată, responsabilă, conștientă, a statelor și a actorilor nonstatali.

- Se poate merge, în dreptul global al mediului (dat fiind importanța fundamentală a protecției naturii și a planetei, în asigurarea calității vieții, în supraviețuirea civilizației umane pe această planetă și a planetei înseși), *pe competențe de sancționare puternice, conferite acestui Consiliu Global de Protecție a drepturilor biosferei și a drepturilor naturii*, deoarece avântul tehnicii, al științei la nivel global, cât și o percepție viciată asupra *dreptului la dezvoltare* ca „*drept nelimitat, izolat, care nu ar depinde de alte drepturi*” (dreptul la un mediu internațional și național pașnic, sigur, dreptul la un mediu înconjurător sănătos, curat, regenerat) impun astfel de atribuții.

În secolul XXI este, deci, nevoie să se dezvolte o „diplomație verde” la nivel global, axată pe paradigma dezvoltării durabile, care să identifice punctele comune și liniile globale de asigurare a sustenabilității în relațiile internaționale, să includă actorii nonstatali în dimensiunea verde a politicii internaționale, să amplifice și să consolideze la nivel global parteneriatul public-privat, în spiritul principiului solidarității globale enunțate în Agenda 2030.

Nevoia de a îmbunătăți protecția biosferei dincolo de actualele prevederi legale (cele cuprinse în dreptul internațional al mediului) va sta la baza dezvoltării diplomației verzi globa-

le și a formării unei Case globale a diplomației verzi, cu atribuții și diplomați cu competențe *mult consolidate* în relație cu statele și cu actorii nonstatali (corporații transnaționale, grupuri paramilitare și combatante, organizații comerciale de integrare etc.), astfel încât, *permanent, să se urmărească asigurarea unui echilibru concret* între dreptul la dezvoltare, dreptul la un mediu internațional pașnic și sigur și drepturile naturii, dreptul biosferei de a fi protejate de abuzuri și de acțiuni distructive (intenționate sau nu, dar cu consecințe distructive pe termen lung sau iremediabil distructive), dreptul planetei și al naturii de a fi regenerată, purificată, reîmprospătată, îmbunătățită, conservată, pentru a asigura o înaltă calitate a vieții pentru generațiile prezente și cele viitoare.

4. Dimensiunea de securitate a „diplomației verzi”

Este interesant să analizăm potențialele dezvoltări ale sintagmei „diplomație verde”, în special în ceea ce privește aplicațiile sale în sfera securității. Astfel, în secolul XXI pot apărea *diverse forme, modalități, instrumente, strategii, instituții, organe, agenții de protejare a drepturilor naturii și ale biosferei*, capabile să acționeze *global, regional, național sau local*, urmărind și impunând, în temeiul unor norme clare, sancționatorii, de drept global al mediului, *limite clare* drepturilor indivizilor, colectivităților locale, statelor și actorilor nonstatali cu comportament distructiv (grupuri de combatanți, grupări paramilitare care controlează teritoriile, în zone atinse de conflicte armate, corporații transnaționale etc.)¹⁴ *în ceea ce privește acțiunile și inacțiunile lor în relație cu mediul*, spre a le păstra în cadrul relației stabilite prin Agenda 2030 (relația de armonie om-natură, opozabilă *erga omnes*)¹⁵.

Putem vorbi, în secolul XXI, despre crearea (nu doar la nivel global, *ci și la nivel național*,

¹⁴ Emil Străinu, *op. cit.*, pp. 36-60.

¹⁵ Harmony with Nature, Report of the Secretary General, UNGA, A/67/317, distribuită în 17 august 2012. Chronology of Harmony with Nature, www.harmonywithnatureun.org/chronology.html, accesat în 7 sept. 2016.

în cadrul „statelor-verzi”, adică state ce și-au asumat concret angajamentele din Agenda 2030, trecând la *un nou tipar de producție și consum*, depășind modelul defectuos de tip consumist și poluator, pentru economii, industriei, tehnologii și agricultură „verzi”, adică de protecție, prezervare, regenerare, îmbunătățire a naturii afectate de civilizațiile industriale și consumiste (intens poluatoare) unor corpuri, agenții, organe, instituții, precum:

- *Corp Militar Global de protecție a ariilor naturale protejate internațional*, în contextul împușinării resurselor de apă, al izbucnirii de conflicte și al crizelor alimentare și de apă;

- *Corpuri și gărzi naționale și globale* (care pot fi asistate de corpuri de voluntari verzi) *de protecție a ecosistemelor terestre, a resurselor naturale regionale*: acestea au competențe transnaționale de protecție a acestor resurse – care nu sunt doar proprietatea suverană a statelor, ci și dreptul generațiilor viitoare de a beneficia de ele, în cadrul paradigmei dezvoltării durabile, care se opune unui drept la dezvoltare nelimitat, abuziv, al generațiilor prezente; acestea au, totodată, competențe de sancționare, de monitorizare, dar și de îmbunătățire concretă a calității mediului, a reîmpăduririi în zonele abuziv și masiv defrișate, a refacerii ecosistemelor și a habitatelor afectate de modelele industriale și consumiste intens poluatoare);

- *Corpuri și gărzi de protecție globale și regionale a bunurilor culturale* (mediul cultural mondial) considerate vestigii istorice, patrimoniul cultural al umanității, bunuri de valoare istorică și culturală ale spațiului cultural respectiv, deci bunuri care necesită un tip de protecție mult îmbunătățit decât cel oferit de un stat;

- *Corpuri și gărzi de eco-protecție globală*, axate pe refacerea ecosistemelor afectate de războaie: restaurarea mediului post-conflict, refacerea mediului, prezervarea mediului (într-o zonă atinsă de război, prin aplicarea, monitorizarea unor reguli de protecție a mediului și a resurselor strategice pentru întreaga regiune și stabilitatea ei – apă, petrol, care nu trebuie distruse, incendiate, otrăvite – în timp de conflict/război);

- *Corpuri și gărzi de protecție globală* (asistate de corpuri de eco-voluntari, la nivel local) de environmental-restoring (refacerea mediului înconjurător, a habitatelor afectate de conflicte, de războaie, de secetă, de calamități naturale).

Este de la sine înțeles că aceste organisme nu pot funcționa în afara parteneriatului public-privat global, implementat și consacrat de Agenda 2030, în temeiul principiului solidarității globale. Documentul respectiv introduce paradigma dezvoltării durabile la nivel global, ca nouă paradigmă de raportare a statelor ONU, la care se adaugă și corporațiile (prin responsabilitatea socială corporativă, dar și prin responsabilitate corporativă de mediu).

Așadar, este vorba *de un efort conjugat, al actorilor statali și nonstatali*, în implementarea *unui nou tipar global (post-consumist, nepoluator) de producție și consum*, în funcționarea globală a întregii societăți omenești din secolul XXI. Este o provocare majoră pentru civilizația umană aceea de a conștientiza pericolul afectării, prin actualele tipare de producție și consum, a calității vieții pe această planetă și a planetei înseși, cu toate ecosistemele sale unice, aflate în echilibru fragil. *Omul trebuie să se reconsidere ca parte a naturii și nu ca o ființă ruptă de ea, pentru a își mări gradul de responsabilitate față de planetă, față de mediul înconjurător.*

Concepția holistică (relația de armonie om-natură, omul parte a naturii) *provoacă* actualele tipare de producție, de consum, de organizare a societăților omenești, bazate pe civilizații puternic industrializate sau puternic agricole, însă intens poluatoare ori pe civilizații consumiste, care afectează permanent și grav mediul înconjurător. De asemenea, se cere o protecție sporită a naturii și a planetei, *prin organisme globale create special în acest scop*, în fața *avansului tehnicii și științei, al tehnologiilor cu aplicație militară, dintre care cele mai periculoase sunt cele de influențare a vremii*, tehnologiile de modificare climatică sau armele meteorologice, *care afectează însuși echilibrul fragil stabilit între toate ecosistemele*

terestre, deci afectează însăși viața pe această planetă, pe termen lung.

Conflictele armate, dar și tehnologiile neconvenționale, care nu sunt recunoscute ca atare și nici cuprinse într-o definiție clară, amplă, la nivel internațional, pentru a oferi o protecție adecvată planetei și ecosistemelor sale în fața comportamentului iresponsabil al civilizației umane încă înclinată spre soluționarea agresivă a diferendelor, încă având puține instituții globale de soluționare pașnică și de mediere globală și neavând veritabile instituții globale de protecție a drepturilor planetei Pământ și a naturii în fața civilizației umane (cu actorii statali, nonstatali, cu oamenii luați ca indivizi, dar și comunități organice) sunt factori care continuă să afecteze calitatea vieții și însăși planeta, în secolul XXI.

Concluzii

Angajamentele luate de state, dar și de actorii nonstatali, în cadrul principiului solidarității globale, consacrat în Agenda 2030, alături de enunțarea parteneriatului global public-privat, sunt deosebit de ambițioase. Se acordă o importanță din ce în ce mai mare dreptului omului de a trăi pe o planetă sigură, pașnică, sustenabilă, sănătoasă, în cadrul trecerii civilizației umane de la un tipar de producție și consum viciat, învechit, dăunător, la tipare de producție și consum, de funcționare bazate pe dezvoltarea durabilă (exprimată prin interconectarea dreptului la dezvoltare cu dreptul la un mediu internațional și național pașnic, sigur, cu dreptul la pace, cu dreptul la un mediu înconjurător sănătos, regenerat, curat). Dreptul la dezvoltare nu mai trebuie privit ca izolat, nelimitat, ducând spre abuzuri, cu consecințe grave, de multe ori ireparabile, asupra naturii și habitatelor unice ale planetei. Conformarea statelor și a corporațiilor cu spiritul și litera Agendei 2030 denotă responsabilizare crescută față de soarta planetei și a înseși civilizației umane.

Consolidarea actualului drept internațional al mediului, transformarea lui într-un veritabil drept global al mediului, în care planeta Pământ

și natura să capete personalitate juridică (fiind subiecte de drept global al mediului), câpătând dreptul să stea în instanță prin reprezentanți speciali, să se apere în fața comportamentelor distructive ale statelor, corporațiilor (unele justificate prin dreptul popoarelor la dezvoltare sau prin dreptul la apărare armată împotriva unei agresiuni, altele prin logica acaparării de piețe, prin logica profitului) sunt doar unele tendințe care se configurează acum.

De asemenea, apariția unor corpuri, organe, agenții, instituții globale, dar și regionale, naționale și locale privind protecția, îmbunătățirea, refacerea naturii afectate ori sancționarea, monitorizarea comportamentelor față de natură și habitate concrete, ale statelor, corporațiilor, grupărilor paramilitare, celulelor teroriste și altor actori non-statali ce desfășoară acțiuni cu consecințe distructive (intenționate sau nu) asupra naturii reprezintă o altă necesitate a secolului XXI, în aplicarea Agendei 2030.

Apariția unei „diplomații verzi”, de protejare și promovare în raport cu actorii statali și non-statali, a drepturilor naturii și a drepturilor planetei Pământ, cu competențe speciale, cu reprezentanțe la nivel național și pe lângă organizațiile internaționale (în special, pe lângă cele cu profil financiar, comercial, economic), pentru responsabilizarea acestor actori globali și regionali în direcția implicării lor în protecția și regenerarea ecosistemelor terestre, a naturii și a planetei și pentru implicarea lor într-o manieră concretă în strategiile globale legate de dezvoltarea durabilă reprezintă o altă necesitate a viitorului secol.

BIBLIOGRAFIE:

1. AVRAM, Ion; ȘERBĂNESCU, Dragoș, „Mediul înconjurător al Terrei, încotro?”, în *Revista Română de Studii Internaționale*, ianuarie-februarie 1989, nr. 1/1989, p. 30, citați în Daniela Marinescu, *op. cit.*, p. 47.
2. UNO, *Harmony with Nature, Report of the Secretary General, UNGA, A/67/317*.
3. UNO, *Chronology of Harmony with Nature*, www.harmonywithnatureun.org/

chronology.html.

4. DUȚU, Mircea; DUȚU, Andrei, *Dreptul de proprietate și exigențele protecției mediului*, Editura Universul Juridic, București, 2011.

5. General Assembly, UN, Resolution adopted on 25 september 2015, distrib. 21 october 2015, A/RES/70/1, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.

6. MARINESCU, Daniela, *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a IV-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2010.

7. Străinu, Emil, *Războiul geofizic. Tehnici de modificare a mediului înconjurător în scopuri militare*, București, Editura Solaris Print, 2009.

8. United Nations General Assembly, A/69/700, distr. 4 dec. 2014, Synthesis report of the Secretary-General on the post-2015 sustainable development agenda, *The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet*.

9. United Nations General Assembly, *World Charter of Nature*, A/RES/37/7, distribuit în 28 October 1982, www.un.org/documents/ga/res/37.

ATACURI PUȚIN COSTISITOARE, COMLOTURI IMPERCEPTIBILE? PREZENTARE GENERALĂ PRIVIND CARACTERUL ECONOMIC AL TERORISMULUI ACTUAL

*Dr. Janos BESENYŐ**

Omori unul, înspăimânți zece mii”.
Sun Tzu¹

Eforturile împotriva terorismului au cunoscut o creștere a cererii în întreaga lume. Având în vedere echipamentele din ce în ce mai sofisticate de detectare, teroriștii au ales între două opțiuni: depășirea autorităților la nivel tehnologic sau revenirea la tehnici simple care depășesc abilitățile de detectare. Tendințele arată că aceștia înclină să aleagă cea de-a doua opțiune. Nu este doar mai ieftin să producă “bombe în bucătăria mamei”, dar, luând în considerare accesibilitatea, detectabilitatea și transportabilitatea echipamentului militar convențional, aceasta este singura cale “logică” către un jihad global. În timp ce autoritățile antiteroriste se gândesc la următoarea fază a “cursei înarmărilor”, o problemă similară este și utilizarea sporită a echipamentului simplu la nivel mondial. În domeniul prevenirii, o armă cu cât este mai simplă, cu atât este mai greu de detectat. În acest articol, scopul nu este de a oferi idei viitorilor luptători, ci de a sublinia problema atacurilor cu costuri reduse.

Cuvinte-cheie: terorism, atacuri teroriste, bombardamente, atac cu cuțite, Al-Qaeda, ISIS.

Introducere

În anii 1990 și la începutul anilor 2000, luptătorii jihadiști din Europa au operat în grupuri și au planificat atacuri cu bombă cu anumite tipuri de explozibili. Legătura lor ideologică cu „celula mamă” a fost puternică, în mare parte ei având antecedente legate de convingerile și de incompatibilitatea lor cu normele sociale de bază. Finanțarea și pregătirea atacurilor din ultimul deceniu au fost, în mare parte, planificate îndelung. În ultimii ani însă, mai mulți teroriști au lucrat ca „lupi singuratici”, separați din punct de vedere geografic și logistic de zona principală de operare a organizațiilor. Mai mult, se poate observa că ei foloseau frecvent o gamă mai largă de arme, în afară de bombe, inclusiv cuțite, topoare și pistoale.² Așa cum s-a scris în prima

¹ Defence Viewpoints, „Terrorism from Sun Tzu onwards - Part 1”, 2009, disponibil la <http://www.defenceviewpoints.co.uk/articles-and-analysis/terrorism-from-sun-tzu-onwards-part-1>, accesat la data de 20.03.2017.

² Petter Nesser, Anne Stenersen, „The Modus Operandi of Jihadi Terrorists in Europe, Perspectives on Terrorism”, 2014, disponibil la <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/388/html>, accesat la data de 07.02.2017.

** Colonel dr. János Besenyő este Directorul Centrului de Cercetare Științifică din Statul Major General și, de asemenea, predă la Școala de Științe militare din cadrul NUPS, la Universitatea ELTE și la Universitatea de afaceri Sándor Wekerle din Budapesta, Ungaria. E-mail: besenyojanos@gmail.com*

apariție a revistei *Inspire* a Al-Qaeda în 2010, organizațiile teroriste intenționează să extindă gama de armamente, pentru a reduce dependența indivizilor de sistemul principal de logistică.

În 2010, Al-Qaeda i-a inspirat pe adepții săi de următoarea manieră: „Pot să fac o bombă eficientă care să dăuneze inamicului din ingredientele disponibile în orice bucătărie din lume? Răspunsul este da”³. În continuare, se menționează diverse metode de fabricare a unui dispozitiv explozibil. Instrucțiunile sunt clare, ingredientele nu costă aproape nimic. Confruntându-se cu problema acestor procese greu controlabile, atât agențiile de contraterorism, cât și liderii și-au exprimat îngrijorarea față de detectabilitatea slabă a viitoarelor comploturi teroriste.

Fostul președinte Barack Obama s-a adresat națiunii în 2015 cu privire la terorismul intern și internațional, susținând că: „În ultimii ani, amenințarea teroristă a evoluat spre o nouă fază. Pe măsură ce am reușit să prevenim atacuri complexe și multiple, de tipul celui din 11 septembrie, teroriștii au revenit la acte de violență mai puțin complicate, cum ar fi împușcăturile în masă, care sunt prea frecvente în societatea noastră. Acesta este tipul de atac pe care l-am văzut la Fort Hood în 2009, la Chattanooga la începutul acestui an și acum la San Bernardino. Grupările precum ISIS au devenit mai puternice nu doar în contextul haosului războiului din Irak și apoi din Siria, dar și datorită faptului că internetul diminuează importanța distanței dintre țări. Exemple ale puterii de influență negative a grupărilor teroriste pot fi considerate atacurile cu bombă de la Maratonul din Boston și atacul ucigaș de la San Bernardino”⁴.

Al-Qaeda a contribuit la formarea amenințării cu terorismul jihadist din Europa, dar începând din 2014, au apărut noi actori puternici. În același an cu discursul lui Obama, în 2015, directorul FBI, James Comey, a adăugat că „nu este vechea

Al-Qaeda. Al-Qaeda era, în trecut, interesată de atacul atent plănuț pe termen lung, multiramificat, cu operațiuni atent verificate. Încă ne confruntăm cu această provocare, dar Al-Qaeda era înainte foarte diferită de ceea ce vedem astăzi. (...) ISIS are o abordare diferită asupra teritoriului pe care acționează. Nu se concentrează asupra unui eveniment multiramificat, de lungă durată. Vrea ca oamenii să fie uciși în numele lor”⁵.

Redactorii unei ediții speciale a revistei online a Al-Qaeda, *Inspire*, se laudă că ceea ce ei numesc „Operațiunea Hemoragia”⁶ a fost ieftină și ușoară. „Două telefoane Nokia, câte 150 de dolari fiecare, două imprimante HP, fiecare cu câte 300 de dolari, plus expedierea, transportul și alte cheltuieli diverse, care ajung până la un total de 4.200 de dolari. Asta e tot ce a costat Operațiunea Hemoragia. (...) Pe de altă parte, acest presupus „complot eșuat, așa cum unii dintre dușmanii noștri ar dori să îl numească, va costa, fără îndoială, America și alte țări occidentale miliarde de dolari pentru noi măsuri de securitate”. Revista a avertizat că atacurile viitoare vor fi „mai mici, dar mai frecvente”⁷.

Pe baza tendințelor pe care Petter Nesser și Anne Stenersen le-au identificat la începutul anului 2014, pe lângă atacurile cu bombă și atacurile armate, cea mai probabilă inovație tactică este o combinație a mai multor metode crude, cum ar fi incendierea și atacurile mici cu bombă în viitorul mod de lucru al organizației. Această presupunere s-a dovedit a fi corectă. În plus, au existat și alte tactici noi, care nu au putut fi văzute în repertoriul terorismului din Europa înainte. Aceste tactici includ, de exemplu, intrarea violentă cu vehicule în mulțime, care a fost folosită în atacurile din 2015 de la Graz și în 2016 în Nisa și Berlin. O astfel de metodă a fost implementată anterior în

³ Al Qaeda, *Inspire*, Issue 1. 2010, p. 33, disponibil la <https://azelin.files.wordpress.com/2010/06/aqap-inspire-magazine-volume-1-uncorrupted.pdf>, accesat la data de 09.02.2017.

⁴ Youtube, *Obama Addresses Nation On Terrorism - Full Speech*, disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=r88oQkL0Ocg>, accesat la data de 09.02.2017.

⁵ James Comey, *Politics and Public Policy Today*, July 30, 2015, disponibil la https://archive.org/details/CSPAN3_20150730_190000_Politics_and_Public_Policy_Today/start/0/end/60, accesat la data de 09.03.2017.

⁶ În octombrie 2010, jihadiștii au reușit să ascundă bombe în cartușurile imprimantelor în două avioane comerciale. Datorită eforturilor puternice ale informațiilor, autoritățile au dezamorsat ambele bombe înainte de a exploda.

⁷ Al Qaeda, *Inspire*, Issue 3. 2011, pp. 4-17, disponibil la <https://azelin.files.wordpress.com/2010/11/inspire-magazine-3.pdf>, accesat la data de 09.02.2017.

mod frecvent în conflictul palestinian-israelian, vehiculele fiind, de asemenea, folosite într-un alt context (acțiuni sinucigașe cu mașini în care au fost plasate bombe) în timpul operațiilor afgane și irakiene. Astfel de atacuri ar putea fi folosite pentru a viza locațiile în care se adună un număr mare de persoane, în timp ce intrarea cu un vehicul în mulțime oferă teroriștilor cu acces limitat la explozibili sau arme posibilitatea de a efectua un atac cu o pregătire sau experiență anterioară minimă⁸.

Cu cât atacul este mai simplu, cu atât este mai greu de detectat. Forțele de ordine și unitățile militare se confruntă cu provocarea unor ținte greu de identificat și a unor locuri de atac imprevizibile. Putem presupune că indivizii sau instituțiile cu valoare culturală simbolică, strategică pentru cultura creștină (sau cea Occidentală), ar constitui ținte „predilecte” ale unor astfel de atacuri, dar la o analiză a motivațiilor anterioare ale acestora, stabilirea țintelor devine o problemă dificilă. Jihadiștii, urmând ideologia radicală a organizațiilor din Europa, vor prefera să atace mai degrabă comunitățile subnaționale decât societățile în general, pentru a genera disconfort și instabilitate⁹. Alegerea celei mai bune locații pentru un atac este încă o parte importantă a planificării tactice a organizațiilor radicale, dar din moment ce mijloacele și natura terorismului mondial s-au schimbat, singurele ipoteze de bază pe care le putem avea în încercarea de a contracara și preveni un incident sunt motivațiile atacurilor radicale. Acestea sunt:

- diseminarea fricii în populația vizată și în cei care sunt neutri față de cauză;
- asigurarea confuziei în masă a grupurilor vizate;
- crearea unui efect financiar negativ;
- generarea disconfortului politic și forțarea guvernului de a schimba politica;
- îmbunătățirea publicității, utilizând elementele media;

⁸ USA Department of Homeland Security; (U//FOUO) *DHS-FBI Warning: Terrorist Use of Vehicle Ramming Tactics*, 2010, disponibil la <https://publicintelligence.net/ufouo-dhs-fbi-warning-terrorist-use-of-vehicle-ramming-tactics/>, accesat la data de 09.02.2017.

⁹ Petter Nesser, Anne Stenersen, *op.cit.*, 2014.

- efecte psihologice: „cauza bună” față de cea „rea”, ideile de legitimare a conspirației, care acționează fără milă, „instinctul turmei”¹⁰.

Cei care se întorc din călătorii pot să aducă, de asemenea, noi tehnologii și tactici în sfera europeană, prin urmare limitarea și controlul persoanelor care sosesc fiind o necesitate. De vreme ce nu s-a găsit o soluție bună pentru prevenirea infiltrării radicalilor, în capitolul destinat concluziilor, intenționez să propun măsuri de contracarare pentru a preveni posibilitatea acestora de a executa acțiuni teroriste. În lumina stabilității actualei structuri și a mediului societal, trebuie să ne concentrăm și pe problematica dimensiunii sectare a atacurilor indivizilor care sosesc, vizând în special șiiții sau kurzii. Scenariul cel mai periculos este acela că ISIS sau grupurile similare își propun să lanseze și să execute o campanie sporadică, dar intensă, a terorismului internațional, ca răspuns la implicarea militară occidentală în conflict¹¹.

1. Costurile în scădere ale recrutării

În privința eforturilor și a realizărilor propagandei teroriste moderne, trebuie să evaluăm mecanismele noastre de combatere a radicalizării. Deși radicalismul nu este egal cu terorismul, este un pas preliminar către acte cu motivații fundamentaliste sau predicări împotriva grupurilor vizate. Pentru eficiență în combaterea radicalizării și a terorismului, este necesar să recunoaștem că natura și costul inspirației și radicalizării persoanelor s-au schimbat, în paralel cu modernizarea oportunităților de telecomunicații și de călătorie.

Predicatorii moderni nu se găsesc numai în zonele sigure din Balcani sau în zonele „no-go” din Franța. Ei pot profita de costurile reduse (sau gratuite) ale internetului, precum și de posibilitatea de a atinge emoțional și de a instrui

¹⁰ Sigmund Freud, *Group Psychology and the Analysis of the Ego, Chapter IX. The Herd Instinct*, 1922, disponibil la <http://www.bartleby.com/290/9.html>, accessed on 08.03.2017 și Maj. Guy Berry, „A Question of Sanity, Invalidating Terrorism” disponibil la https://www.academia.edu/11050576/The_Sanity_of_Terrorism, accesat la data de 08.02.2017.

¹¹ Petter Nesser – Anne Stenersen, *op.cit.*, 2014.

oamenii prin cuvinte de la mii de kilometri.

Costurile propagandei cresc proporțional cu intenția de a spori determinarea viitorului terorist ales. În primă fază, propaganda online și contactele personale sunt satisfăcătoare pentru consolidarea ideologiei de bază a individului. Concentrându-ne pe costurile terorismului, trebuie să adăugăm că nevoile de bază pentru atragerea și recrutarea tinerilor sau a celor care ar trebui să ofere o resursă suficientă pentru actul organizațiilor au devenit necostisitoare prin mijloacele moderne gratuite, internetul și echipamentele ieftine. Pe de altă parte, este clar că menținerea propagandei extinse necesită sprijin financiar. Nu modalitățile de transport ale ideologiei costă o avere, ci experții angajați, munca profesională și înființarea instituțiilor.

În noiembrie 2014, a fost publicat un scurt-metraj care ilustrează decapitarea a 22 de prizonieri sirieni. Consorțiul pentru cercetare și analiză a terorismului (TRAC) și think-tankul Fundației Quilliam au lansat o investigație asupra costurilor filmului, iar rezultatele au arătat că, din moment ce a fost înregistrat profesional, incluzând multe ore de filmare și editare profesională, costul de producție a fost de aproximativ 200.000 USD¹². Dar, odată cu declinul succesului militar, organizația trebuie să adapteze structura financiară în schimbare și să își reducă cheltuielile. Astfel, începând din august 2015, sumele cheltuite pentru propagandă sunt, de asemenea, în declin¹³.

Alegând grupuri vulnerabile, experții determină factori de risc care includ aspecte psihologice, sociale și economice. Deși nu se poate determina un set de caracteristici care să definească grupurile vulnerabile, – susținătorii organizațiilor radicale provin din medii sociale

și economice variate¹⁴ –, se poate identifica o serie de factori de risc ce pot favoriza aderarea la organizații teroriste.

Potrivit lui Fathali M. Moghaddam, radicalizarea este un proces cu cinci etape (niveluri). Cei de la nivelul cel mai mic sunt relativ săraci și au o mobilitate socială limitată, care este asociată cu presiunea dată de ostilitatea și oprimarea din partea societății. În fazele următoare, percepția excluziunii este consolidată. Aceasta este urmată de sprijinirea ideologiei radicale, clasificarea dușmanilor și, în cele din urmă, executarea unui act terorist. Autorul subliniază faptul că indivizii rareori ajung la faza a cincea (executarea efectivă a actelor de terorism)^{15, 16}.

La atingerea unor niveluri mai ridicate de radicalizare, organizațiile teroriste sunt forțate să atragă susținători prin mijloace materiale. Deși motivația economică este doar una din lista lungă de motive care pot inspira indivizii la aderarea la organizații radicale, aceasta reprezintă un element-cheie atunci când vine vorba de menținerea resursei umane a forțelor radicale. Astfel, organizațiile radicale – cum ar fi Al-Qaeda sau Stat islamic (ISIS) – au milioane de cheltuieli salariale lunare.

Conform estimărilor Grupului de acțiune financiară (GAFI/FATF), în 2015, ISIS a plătit, în mod obișnuit, luptătorii, în medie, cu 350-500 USD pe lună, în funcție de câțiva factori, inclusiv abilitățile și naționalitatea lor. Înmulțit cu numărul estimat al luptătorilor angajați (20-30 mii), acest lucru ar reprezenta o cheltuială

¹² Gabi Siboni, Daniel Cohen, Tal Koren, „The Islamic State’s Strategy in Cyberspace” in *Military and Strategic Affairs*, Volume 7, No. 1, p. 132. disponibil la http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/7_Siboni_Cohen_Koren.pdf, accesat la data de 08.03.2017.

¹³ Scott Shane, „IS Media Output Drops as Military Pressure Rises, Report Says”, 2016, disponibil la https://www.nytimes.com/2016/10/11/world/middleeast/islamic-state-media-propaganda-IS.html?_r=0, accesat la data de 08.03.2017.

¹⁴ Randy Borum, „Assessing Risk for Terrorism Involvement” in *Journal of Threat Assessment and Management*, American Psychological Association, 2015, Vol. 2, No. 2, pp. 63-87, disponibil la <https://www.apa.org/pubs/journals/features/tam-tam0000043.pdf>, accesat la data de 08.03.2017.

¹⁵ Nóra Pákozdi – György Nógrádi, „The significance of family connections during the process of radicalisation” in *Honvédségi Szemle* 2016/4.

¹⁶ Fathali M., Moghaddam, „The Staircase to Terrorism - A Psychological Exploration” in Randy Borum (ed.): *Radicalization into Violent Extremism II: A Review of Conceptual Models and Empirical Research*, *Journal of Strategic Security*, Volume 4, Winter 2011, p. 40. disponibil la <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1140&context=jss>, accesat la data de 08.03.2017.

lunară de 10 milioane USD. Desigur, trebuie să ținem seama și de angajamentul profund al teroriștilor sinucigași față de acțiunile teroriste, ceea ce face ca aceste operațiuni specifice să fie relativ lipsite de costuri. În plus față de salariu, se spune, de asemenea, că ISIS furnizează o bursă pentru fiecare membru al familiei unui luptător și plăți regulate către familiile membrilor uciși sau capturați¹⁷. De când teritoriul operațional s-a diminuat și numărul luptătorilor s-a redus semnificativ, ISIS a redus gradual plata pentru „angajați”¹⁸.

2. Alegerea țintei

Planificarea și executarea unui complot terorist necesită cunoștințe aprofundate despre mediul care trebuie atacat. Concentrându-se pe obiective distincte, organizațiile nu numai că ar putea să-și precizeze interesul, să câștige susținători și să pună în lumină metodele preferate și disponibile, ci, în plus, un obiectiv „bine ales” ar putea reduce costurile unui atac. O astfel de abordare a fost menționată într-un articol al revistei *Journal of Strategic Studies*, semnat de către Peter R. Neumann și M.L.R. Smith, referitor la orientarea Al-Qaeda spre un „terorism strategic”, care implică faptul că grupurile teroriste se vor îndepărta în cele din urmă de violența nediscriminată cu victime în masă și se vor reorienta la activități menite să stimuleze legitimitatea grupului¹⁹.

Activele financiare ale unui anumit grup

¹⁷ FATF, *Financing of the terrorist organisation Islamic State in Iraq and the Levant (IS)*, 2015, pp. 29-30, disponibil la <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-IS.pdf>, accesat la data de 08.03.2017.

¹⁸ Agence-France Presse and Reuters, „Islamic State to halve fighters' salaries as cost of waging terror starts to bite”, disponibil la <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/20/islamic-state-to-halve-fighters-salaries-as-cost-of-waging-terror-starts-to-bite>, accesat la data de 08.03.2017 și Josie Ensor, „IS stops paying Mosul fighters' salaries in hint at funding shortage”, disponibil la <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/05/IS-stops-mosul-fighters-salaries-just-battle-city-intensifies/>, accesat la data de 08.03.2017

¹⁹ Peter R. Neumann – M. L. R. Smith, „Strategic terrorism: The framework and its fallacies” în *Journal of Strategic*

terrorist ar trebui să ofere unii indicatori privind tipurile preferate de obiective. Al-Qaeda și afiliații săi au abilitatea de a mobiliza un grup uriaș de donatori financiari, pe lângă faptul că valoarea veniturilor acestora este în continuare mai mare decât milițiile mai tinere sau alte organizații teroriste.

După atacul din 11 septembrie asupra Statelor Unite, eforturile comunității internaționale împotriva acțiunilor teroriste „tradiționale” au inspirat grupuri radicale să pună în aplicare o schimbare de atitudine. Direcționarea forțelor militare sau de poliție a fost frecventă, însă numărul de atacuri asupra unor ținte facile a rămas cel mai frecvent (a se vedea Figura nr. 1 și nr. 2) în Europa și în regiunea MENA.

La 21 mai 2016, Al-Furqan Media, afiliată ISIS, a difuzat un discurs din partea lui Abu Muhammed al-Adnani, prin care le-a cerut musulmanilor să-și dedice jihadului luna sfântă a Ramadanului (6 iunie-5 iulie 2016) pentru a-i uide pe necredincioși prin orice mijloace disponibile în locul lor de reședință, în cazul în care aceștia ar fi împiedicați de „sistemul tiranic” (guvernele occidentale) să se alăture ISIS în teritoriul aflat sub controlul său. El a subliniat importanța țintelor civile, deoarece, potrivit lui, chiar și cele mai mici acte de terorizare a necredincioșilor din Occident au un impact mare, scopul fiind acela de a umple viețile occidentalilor de teroare, astfel încât „omul să se teamă de vecinul său”²⁰. În mod similar, conform evaluării FBI, și atacurile teroriste din Statele Unite au vizat în primul rând ținte civile²¹.

Amenințările reale și cele false împotriva personalului și a obiectivelor militare au rămas

Studies, 28: 4, pp. 571-595, 2012, disponibil la <https://reassessingcounterinsurgency.files.wordpress.com/2012/02/rainsborough-strategy-of-terrorism-its-framework-and-its-fallacies.pdf>, accesat la data de 13.03.2017.

²⁰ Paul Kamolnick, „Abu Muhammad al-Adnani's May 21, 2016 Speech”, *Small Wars Journal*, 2016, disponibil la <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/abu-muhammad-al-adnani%E2%80%99s-may-21-2016-speech>, accesat la data de 17.03.2017.

²¹ FBI, *Increase in Number and Diversity of Terrorist Plots Against the United States Since 9/11*, 2011, disponibil la https://leb.fbi.gov/2011/september/image/terrorist-plot-diversity-chart/image_view_fullscreen, accesat la data de 23.02.2017.

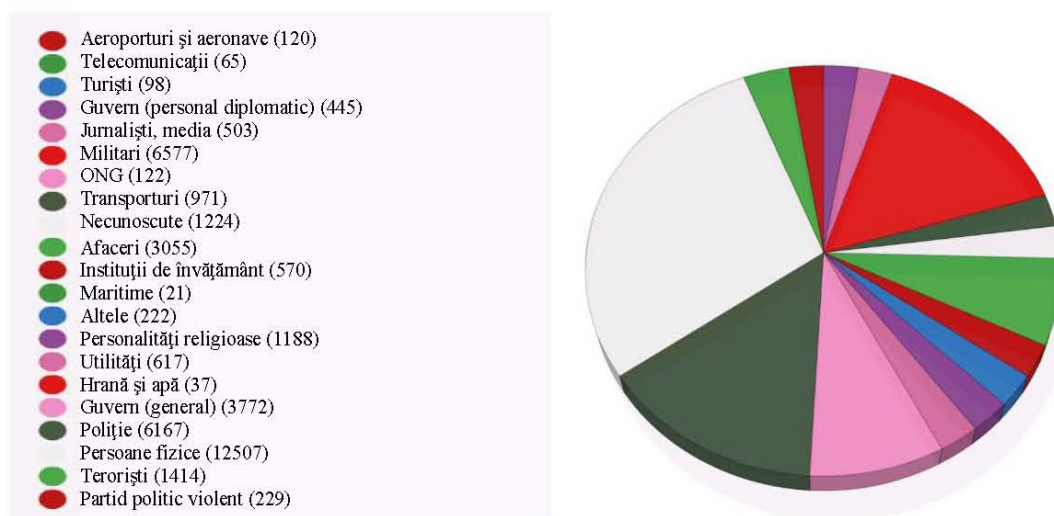

Figura nr. 1: Tipuri țintă de incidente teroriste în regiunea MENA și Europa în perioada 2001-2015²²

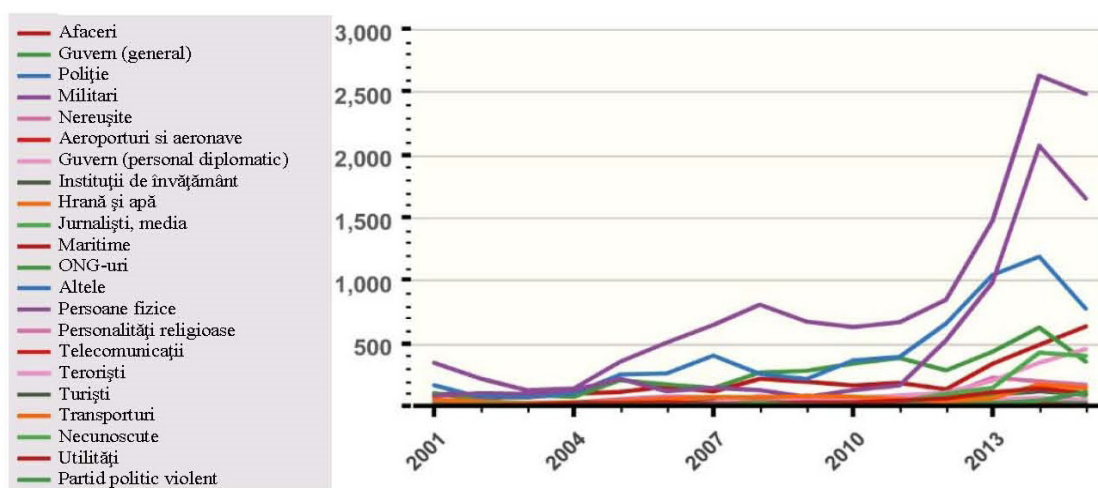

Figura nr. 2: Frecvența atacurilor teroriste în regiunea MENA și Europa ca ținte în perioada 2001-2015²³

frecvente. Mai²² mult decât atât, a existat²³ o tendință sporită de a viza personal militar după 2008. Astfel de incidente au fost atacul kosovarului Arid Uka împotriva unui autobuz care transporta soldați americani la aeroportul internațional din Frankfurt în martie 2011, urmat de atacurile ucigașe în lanț din Franța săvârșite de către Mohammed Merah în martie 2012 și

²² Sursa datelor: Global Terrorism Database, Search criteria: between 2001-2015, all incidents regardless of doubt, region: Western Europe; Eastern Europe; Middle East & North Africa.

²³ *Ibidem.*

înjunghierea soldaților în Marea Britanie și Franța în 2013²⁴. În februarie 2017, Abdullah Reda Refaei al-Hamami a folosit arme (o macetă) împotriva soldaților și ofițerilor de poliție din Franța²⁵.

Avantajul țintelor facile poate fi găsit în mai multe aspecte. Jihadiștii sunt încă interesați

²⁴ Petter Nesser, Anne Stenersen, 2014.

²⁵ The Local France, „Louvre machete attack just latest to target soldiers and police in France”, 2017, disponibil la <https://www.thelocal.fr/20170203/islamist-attacks-against-police-and-soldiers-in-france>, accesat la data de 13.03.2017.

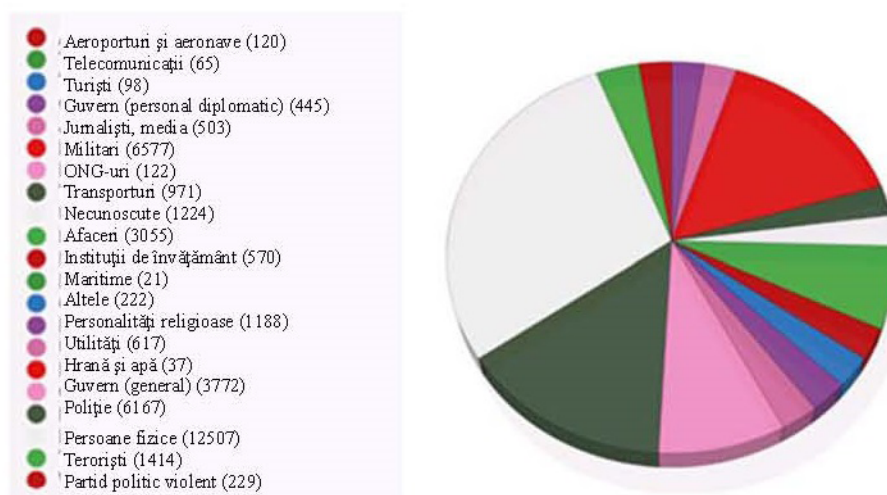

Figura nr. 3: Tipuri țintă de incidente teroriste în regiunea MENA și Europa în perioada 2001-2015²⁷

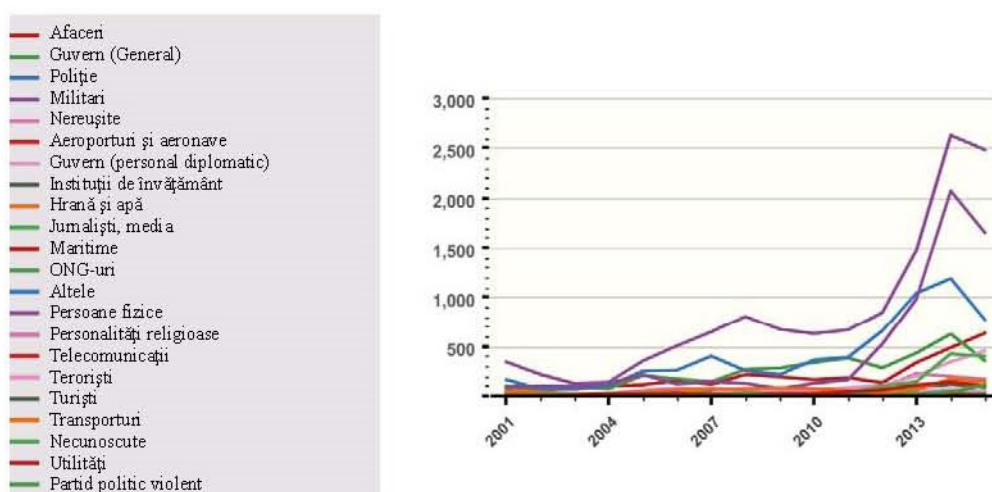

Figura nr. 4: Frecvența atacurilor teroriste în regiunea MENA și Europa ca ținte în perioada 2001-2015²⁸

de zonele aglomerate, chiar dacă nu par a viza transportul public și avioanele la fel de des ca înainte. În timp ce reduc costurile, organizațiile teroriste trebuie să se bazeze pe costurile suplimentare de combatere a personalului de securitate și, de asemenea, a sistemelor de

echipamente de securitate. Țintele facile sunt ușor accesibile, ceea ce înseamnă că numărul de victime ar putea fi mai mare decât într-o zonă izolată.

3. Costul pregătirilor

Deși costurile de recrutare și de planificare au fost reduse semnificativ de revoluția informațională și de tehnologia modernă a secolului XXI, contextul financiar stabil este încă necesar pentru executarea unui atac terorist

²⁶ Petter Nesser, Anne Stenersen, 2014.

²⁷ Sursa datelor from the Global Terrorism Database, Search criteria: between 2001-2015, all incidents regardless of doubt, region: Western Europe; Eastern Europe; Middle East & North Africa.

²⁸ *Ibidem.*

pe teritoriul european. Tendințele arată că, în paralel cu creșterea atacurilor asupra țințelor civile, jihadiștii tind să folosească tactici mai ieftine, menținând (sau chiar adunând) numărul victimelor cu momentul și locul bine alese. Această tendință ridică problema controlabilității și detectabilității planurilor teroriste, deoarece monitorizarea fluxului național sau internațional de arme convenționale contribuie numai la reducerea eventualelor încercări. Datorită utilizării sporite a echipamentelor de uz casnic sau neconvențional, a început o nouă eră a operațiunilor de combatere a terorismului.

În următoarele paragrafe, precum și în secțiunea următoare, ne vom concentra pe schimbările în metodele de atac.

Având în vedere scenariile care nu pot fi planificate, operatorii grupurilor teroriste trebuie să beneficieze de rezerve suplimentare în timp ce pregătesc și pun în aplicare acțiuni. Unul dintre atacatorii sinucigași cu bombă din iulie 2005 de la Londra, un tânăr de 22 de ani, angajat cu jumătate de normă la un magazin de pește și chipsuri, a lăsat în urmă o proprietate în valoare de 240.000 de dolari după ce a aruncat în aer un tren de metrou. Nici familia, nici autoritățile nu puteau explica de unde proveneau banii. De asemenea, trebuie să ținem seama de acei indivizi donatori care au suficiente resurse financiare pentru a nu depinde numai de sistemul logistic central. De exemplu, Abdelhamid Abaaoud, radicalul belgian-marocan care a luat parte la atacul terorist de la Paris, a fost relativ înstărit, a trăit și a studiat într-un mediu din clasa de mijloc.

Multe dintre acțiunile teroriste au fost planificate în primul rând pentru a fi ieftine, altele au fost executate mai ieftin decât erau planificate. În Spania, celula responsabilă de bombardamentele de tren din martie 2004 de la Madrid avea nevoie de 80.000 de dolari pentru a finanța complotul, potrivit documentelor spaniole. Dar ei aveau acces la hașiș și alte droguri ilegale, în valoare de peste 2,3 milioane de dolari, pe care ar fi putut să le vândă pentru a strânge mai mulți bani, arată documentele²⁹.

²⁹ Craig Whitlock, „Al-Qaeda Masters Terrorism On the Cheap”, *Washington Post Foreign Service*, 2008, disponibil la <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/08/23/AR2008082301962.html>, accesat la data de 07.03.2017.

În mod similar, multe dintre atacurile executate de Al-Qaeda au fost supra-bugetate, banii provenind din organizații de caritate islamice și prin utilizarea unor facilitatori financiari bine plasați care au strâns bani de la donatori, în special în regiunea Golfului. În analiza lui John Roth, Douglas Greenburg și Serena Wille se afirmă că, înainte de 11 septembrie, cea mai mare cheltuială a Al-Qaeda a fost sprijinul pentru talibani, pe lângă faptul că Bin Laden a folosit, de asemenea, bani pentru a instrui adepți în tabere din Afganistan, pentru a crea rețele teroriste și alianțe și a-i sprijini pe jihadiști și familiile lor. În fine, o sumă relativ mică de bani a fost folosită pentru a finanța operațiuni, inclusiv sumele de aproximativ 400.000-500.000 de dolari cheltuite pentru atacurile din 11 septembrie, 10.000 de dolari pentru bombardamentele din 1998 asupra ambasadelor SUA din Africa, și aproximativ 20.000 de dolari pentru bombardamentele de la Bali din 2002^{30,31}. O analiză NBC a primului bombardament de la World Trade Center din 1993 a arătat că și acesta a costat, în mod similar, doar 20.000 de dolari³².

Rețelele și integrarea teroristă joacă un rol crucial în cheltuielile unei organizații teroriste. Într-un interviu din 2002, Salah Shehada, fondatorul Brigăzilor Qassam din Hamas, a susținut că o operațiune teroristă ar putea costa 3.500 de dolari. Un membru Hezbollah a consemnat că înfăptuirea unui atac terorist costă între 665 și 1.105 dolari. Alte estimări pentru costul atacurilor teroriste palestiniene variază între 150 și 50000 de dolari³³.

³⁰ Craig Whitlock, „Al-Qaeda Masters Terrorism On the Cheap”, *Washington Post Foreign Service*, 2008, disponibil la <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/08/23/AR2008082301962.html>, accesat la data de 07.03.2017.

³¹ Petter Nesser, Anne Stenersen, *op. cit.*, 2014.

³² John Roth, Douglas Greenburg, Serena Wille, *Monograph on Terrorist Financing, National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*, disponibil la http://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/911_TerrFin_Monograph.pdf, accesat la data de 23.02.2017.

³³ Robert Windrem, „IS Is the World's Richest Terror Group, But Spending Money Fast”, *CNBC*, 2015, disponibil la <http://www.cnbc.com/2015/03/20/IS-the-worlds->

4. Precedente ale atacurilor cu buget redus

4.1. Bombardamentele

Metodele s-au schimbat de la precizie la eficacitate, de la planuri detaliate la execuții relativ ieftine. Bombardamentele sunt în continuare un tip comun de acte teroriste, incluzând dispozitive explozibile tipice, improvizate (IED), care sunt ieftine și ușor de făcut. Această reorientare către armamentul artizanal pentru activități teroriste pe teritoriul european a început deja la 7 iulie 2005 cu bombardamentele de tranzit, când ABC News a difuzat fotografiile ale unor bombe găsite într-o mașină a unui atacator, acestea fiind realizate din recipiente de sticlă ambalate cu explozibili și cuie. Componentele au fost – conform inițiativei Al-Qaeda – făcute din materiale de uz casnic³⁴. Explozibilii artizanalii au devenit mai comuni după 2008, având în vedere executarea atacurilor „Nicky Reilly” (2008), „Mohammed

îl folosesc pentru a stoca resturile de mâncare”³⁶. Cele mai utilizate tipuri de bombe sunt TATP (triperoxid triacetonat), ANFO (azotat de amoniu și păcură), TNT, HMTD (C₆H₁₂N₄, peroxid de hidrogen, acid citric) și explozibili pe bază de C-4.

Potrivit unui oficial palestinian, următoarele elemente sunt necesare pentru un atac eficient: un bărbat sau o femeie tânăr(ă) și sănătos(-oasă), cuie, praf de pușcă (explozibil), un întrerupător, mercur (accesibil din termometre) și acetonă³⁷.

Deși pare să fie ușor de colectat, termometrele cu mercur au fost interzise pe piața comercială a UE în 2011 și au fost restricționate și în alte părți ale lumii (Filipine, Australia și SUA)³⁸. Conform estimărilor lui Marie-Helen Maras, pregătirea unei bombe nu costă mai mult de 150 de dolari³⁹. Luând în considerare ingredientele, această sumă mică poate fi acceptată. Mai jos sunt prezentate câteva estimări despre trei tipuri de explozibili.

Tabel nr. 1: Costul estimat al unei bombe de fragmentare. Estimările de mai sus sunt suficiente pentru aproximativ patru veste de suicid⁴⁰

	Cantitatea	Cost (dolari) ⁴¹
Cuie	100 bucăți	0.79
Praf de pușcă	5 kg	100
Întrerupător	1 bucată	1.56
Termometru cu mercur	1 bucată	21.99
Acetonă	8 litri	16.32
Suma		140.66

Game” (2009), „Underwear bomber” (2009), „Doukajev” (2010), „Abdulwahab Stockholm” (2010) și „Kosher Supermarket” (2012)³⁵.

La câteva zile după bombardamentele din Londra, din iulie 2005, teroarea a lovit din nou capitala Regatului Unit, dar acțiunea de detonare a patru bombe a fost împiedicată. Citând publicația *The Economist*, „tinerii care au încercat, dar nu au reușit să detoneze bombe realizate acasă în sistemul de transport din Londra, pe 21 iulie, au împachetat explozibili în recipiente de plastic ieftine ... genul de recipiente pe care gospodinele

richest-terror-group-is-spending-money-fast.html, accesat la data de 23.02.2017.

³⁴ Jeff Edwards, Ryan Parry, „16 more bombs”, *Mirror*, 2005, disponibil la <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/16-more-bombs-551710>, accesat la data de 14.03.2017.

³⁵ Petter Nesser, Anne Stenersen, 2014.

³⁶ *The Economist*, „Looking in the wrong places”, 2005, disponibil la <http://www.economist.com/node/5053373>, accesat la data de 14.03.2017.

³⁷ S. Atran, „The Moral Logic and Growth of Suicide Terrorism” in *The Washington Quarterly*, 29, no. 2:69, p. 1537. 2003.

³⁸ European Chemicals Agency, Background document to the opinions on the Annex XV dossier proposing restrictions on Mercury in measuring devices, disponibil la <https://echa.europa.eu/documents/10162/20f4ee0a-6bcf-4ed0-a271-6674cd333710>, accesat la data de 16.03.2017

³⁹ Marie-Helen Maras, *A terrorismus elmélete és gyakorlata*, Antall József Tudásközpont Tankönyvműhely, Budapest. 2016, p. 399.

⁴⁰ Counter Terrorism Guide, „Methods & Tactics”, disponibil la <https://www.nctc.gov/site/methods.html#sarin>, accesat la data de 07.03.2017

⁴¹ Estimările autorului, bazate pe costurile ingredientelor, disponibile pe internet.

Tabel nr. 2: Costul estimat al unei bombe ANFO

	Cantitatea	Cost (dolari) ⁴²
Îngrășământ pe bază de azot	50 kg	16.75
Benzină	10 litri	13
Suma		29.75

Tabel nr. 3: Costul estimat al unei bombe făcute acasă „napalm-B”

	Cantitatea	Cost (dolari) ⁴³
Benzen	10 litri	12.9
Benzină	25 litri	38.4
Polistiren	100 litri	6.89
Suma		58.09

Trebuie, de asemenea, să adăugăm că, în țările fără un mediu⁴² de război⁴³ actual, trebuie adăugate costuri suplimentare pentru pregătirea explozibililor. În acest scop, este necesară testarea cantității perfecte de amestecuri, a reacției acestor materiale instabile la schimbările naturale (de exemplu, la căldură), astfel că un laborator sau un teritoriu de testare este, de asemenea, o necesitate pentru a pregăti un atac cu bombă.

Citând manualul privind războiul latino-american de gherilă al marxistului brazilian Carlos Marighella, trebuie să fim de acord că strategiile moderne ale terorismului au o lungă istorie atât în ceea ce privește precedentele, cât și ideologiile din întreaga lume. Potrivit lui Marighella, „Terorismul este o acțiune care implică, de obicei, plasarea unei bombe sau a unui explozibil de mare putere distructivă, capabil să producă pierderi ireparabile împotriva inamicului. Terorismul impune ca gherilele urbane să aibă cunoștințe teoretice și practice adecvate despre cum să facă explozibili. (...) Terorismul este o armă la care revoluționarul nu poate renunța niciodată”⁴⁴.

În ultimii ani, Al-Qaeda a pregătit deja mai multe documente gratuite și informații tehnice

⁴² Estimările autorului, bazate pe costurile ingredientelor, disponibile pe internet. (Preț estimat al benzinei în Ungaria - 1,29 USD /litru).

⁴³ Estimările autorului, bazate pe costurile ingredientelor, disponibile pe internet.

⁴⁴ Carlos Marighella, *Terrorism*, Minimanual of the Urban Guerrilla, 1969, disponibil la <https://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla/ch30.htm>, accesat la data de 15.02.2017.

în ceea ce privește pregătirea unui explozibil, iar folosirea internetului scade, de asemenea, costul de pregătire al viitorilor teroriști (atacatori cu bombă)⁴⁵. Spre deosebire de războiul de gherilă, organizațiile radicale palestiniene susțin că atacurile sinucigașe au fost mult mai eficiente. Potrivit unui sondaj efectuat în mai 2002 în rândul populației palestiniene, cea de-a doua Intifada a avut mai multe rezultate pentru ei decât negocierile diplomatice din anii precedenți⁴⁶.

Atentatele cu bombă⁴⁷ de la Paris (13 noiembrie 2015) și Bruxelles (22 martie 2016) au arătat că teroriștii sunt capabili să planifice atacuri relativ complexe rapid, ieftin și eficient. În ambele serii de atacuri, s-a urmărit atacarea unor victime internaționale (în locuri precum stadioane, stații de metrou, aeroporturi), ca urmare apărând efectul de multiplicare, generat de atenția media la nivel mondial⁴⁸. Pe lângă costurile umane, turismul, economia și moralul social au fost paralizate.

Deoarece jihadiștii continuă să opereze în zone de conflict, este probabil ca gama tehnicilor de confecționare a bombelor să se extindă în continuare. De asemenea, este probabil ca site-

⁴⁵ Benedek József Kis, *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus – A globális terrorizmus*. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2017, p. 148.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 178.

⁴⁷ The explosives used in the Paris and Brussels attacks were TATP (Triacetone Triperoxide).

⁴⁸ Europol, „Changes in Modus Operandi of Islamic State – revised”, Europol Public Information, 2016, p. 6, disponibil la https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/modus_operandi_is_revisited.pdf, accesat la data de 17.03.2017.

uri sofisticate de pe internet să ofere tehnici de învățare online. Cu toate acestea, pe termen scurt și mediu, inovațiile în tehnicile de fabricare a bombelor în Europa vor apărea ca urmare a formării în străinătate, mai degrabă decât a cursurilor online.⁴⁹ În timp ce explozibili realizați artizanal (Home Made Explosives - HME) rămân cel mai frecvent utilizați în IED, materiale explozive rămase din perioada de conflict (ERW) și traficul ilicit de explozibili din zonele anterioare de conflict reprezintă o amenințare semnificativă pentru UE⁵⁰.

4.2. Atacurile cu arme albe și arme de foc

Pe lângă explozibili, în ultimii ani s-a înregistrat o creștere relativă a numărului de atacuri cu arme albe și arme de foc. Astfel de atacuri teroriste au fost reprezentate în 7,3% din acțiunile din perioada 2001-2007 și în 33% din acțiunile de după 2008. Numărul atacurilor cu arme albe și pistoale a crescut cu 26% după 2008, în timp ce numărul atacurilor cu bombe a scăzut cu doar 13% în aceeași perioadă⁵¹.

Creșterea numărului de atacuri cu arme albe și arme de foc face parte dintr-o tendință mai generală de diversificare a tipurilor de atacuri și de alegere a armelor în rândul jihadiștilor din Europa. Simpatizanții grupurilor islamiste radicale (luând în considerare, în principal, lupii singuratici) sunt mai predispuși să-și pregătească atacurile cu un buget mai mic. Primul apel pentru astfel de atacuri a fost făcut de către Abu Mohammed al-Adnani (purtătorul de cuvânt oficial al IS) în 2014, pentru a-i ucide pe occidentali în toate modurile posibile. El a ordonat susținătorilor să ucidă „necredincioșii” din țările occidentale, spunând: „Dacă puteți ucide un necredincios american sau european – în special pe francezi (...) – sau un australian sau un canadian sau orice alt necredincios, inclusiv cetățenii țărilor care au intrat într-o coaliție împotriva Statului islamic, atunci bazați-vă pe Allah și uci-deți în orice fel. Dacă nu reușiți să găsiți un IED sau un glonț, atunci izolați necredinciosul american, francez sau oricare dintre aliații săi. Loviți-i capul cu

o piatră, înjunghiați-l cu un cuțit, călcați-l cu mașina, aruncați-l de la înălțime, strangulați-l sau otrăviți-l”⁵².

În plus față de discursul lui Al-Adnani, susținătorii IS au primit, de asemenea, asistență scrisă despre cele mai bune modalități de atacuri cu arme albe. În ediția a 2-a a revistei IS *Rumiyah*, autorul scrie: „Cuțitele, deși cu siguranță nu sunt singura armă pentru a răni kuffarii, sunt disponibile pe scară largă în fiecare țară, fiind astfel ușor accesibile. Ele sunt foarte ușor de ascuns și extrem de letale, mai ales în mâinile unei persoane care știe să le folosească în mod eficient. De asemenea, datorită accesibilității lor, când o persoană efectuează o campanie de atacuri cu arme albe, ar putea să-și arunce arma după fiecare utilizare, fără a întâmpina nicio dificultate în găsirea alteia”⁵³.

Primul atac cu armă albă a fost executat în 2010, când un jihadist danez de origine somaleză a încercat să-l omoare pe caricaturistul Kurt Westergaard cu un topor (raportat drept cuțit). Patru ani mai târziu, în numele ISIS, Abdul Numan Haider, în vârstă de 18 ani, a înjunghiat doi agenți de poliție în Melbourne (Australia) la 23 septembrie 2014. În 2015 și 2016, atacurile cu cuțite au devenit din ce în ce mai „populare”. În iunie 2016, Larossi Aballa, migrant francez născut în Maroc, a înjunghiat mortal un polițist și pe soția acestuia. O lună mai târziu, în Würzburg, afganul Muhammad Riyad în vârstă de 17 ani a atacat cu un topor pasagerii dintr-un tren. La 26 iulie, în Normandia, Adel Kermiche și Abdel Malik Petitjean au luat ostatici într-o biserică și l-au ucis pe preot cu un cuțit. Linia atacurilor cu cuțite din 2016 a fost continuată de atacatorul de la Charleroi, care a ucis doi polițiști cu o macetă. În plus, au avut loc și crime la Reutlingen, unde un atacator a rănit și, apoi, a ucis o femeie.

Conducerea strategică a Al-Qaeda în filmul al-Sahab „Ești singurul responsabil pentru tine”, difuzat în iunie 2011, i-a încurajat pe musulmanii

⁴⁹ Petter Nesser, Anne Stenersen, *op.cit.*, 2014.

⁵⁰ Europol, 2016, p. 13.

⁵¹ Petter Nesser, Anne Stenersen, *op.cit.*, 2014.

⁵² Counter Extremism Project, „Abu Muhammad al-Adnani”, disponibil la <https://www.counterextremism.com/extremists/abu-muhammad-al-adnani>, accesat la data de 07.03.2017.

⁵³ IS, „Just Terror Tactics”, *Rumiyah*, 2016, p. 13, disponibil la <https://clarionproject.org/factsheets-files/Rumiyah-ISIS-Magazine-2nd-issue.pdf>, accesat la data de 17.03.2017.

din Occident să efectueze astfel de atacuri: „Puteți participa la un târg de armament la un centru expozițional din localitate și să plecați de acolo cu o pușcă de asalt complet automată, fără o verificare prealabilă și, cel mai probabil, fără să trebuiască să arătați o carte de identitate.”⁵⁴ Moussa Coulibaly a atacat soldații francezi din fața unui magazin evreiesc din Nisa, rănind doi ofițeri. Ulterior, a încercat să călătorească în Siria, dar a fost întors la aeroportul din Istanbul⁵⁵.

În plus, în ciuda creșterii ofertei diverselor echipamente mai ieftine, armele de foc automate continuă să fie alese de celulele teroriste care comit atacuri la scară largă, datorită accesului lor relativ ușor (în special din vecinătatea Europei), utilizării și eficacității. Primul astfel de atac a fost uciderea regizorului olandez Theo van Gogh, la Amsterdam, în 2004. Atacatorul, Mohammed Bouyeri, l-a împușcat pe van Gogh de mai multe ori cu un pistol semi-automat și a încercat ulterior să-l decapiteze. Armele de foc pot fi obținute, în prezent, din surse ilegale, în unele cazuri din acelea pe care teroriștii le cunosc deja din trecutul lor criminal. În plus, este posibil să obțină legal părți din arme prin intermediul internetului, precum și arme de foc dezactivate care urmează să fie transformate înapoi mai târziu, pentru utilizare operațională. Situația actuală privind disponibilitatea armelor în țările vecine cu UE, în special în Ucraina și în Balcanii de Vest și MENA, poate duce la o creștere semnificativă a armelor pe piața neagră, ceea ce reprezintă o amenințare semnificativă în viitorul apropiat⁵⁶.

4.3. Asasinatele

Deși, în vremurile moderne, asasinarea

⁵⁴ Sudip Bhattacharya, „Al Qaeda video resurfaces claiming how easy it is to buy guns in U.S.”, CNN, 2013, disponibil la <http://edition.cnn.com/2013/04/11/politics/al-qaeda-video/index.html>, accesat la data de 07.03.2017.

⁵⁵ BBC, „French soldiers wounded in Nice Jewish centre attack”, 2015, disponibil la <http://www.bbc.com/news/world-europe-31118020>, date of download: 07.03.2017 și Global Terrorism Database, *The incident occurred at Massena Square*, disponibil la <https://www.start.umd.edu/gtd/search/IncidentSummary.aspx?gtid=201502030092>, accesat la data de 07.03.2017.

⁵⁶ EUROPOL, *TE-SAT*, 2016. p. 8, disponibil la https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/europol_tesat_2016.pdf, accesat la data de 17.03.2017.

și-a mai pierdut din popularitate ca metodă de atac, tactica este încă folosită de aproape toate grupările teroriste. Asasinarea urmărește, în principal, dorința de schimbare a conducerii politico-militare, vizând indivizi importanți, cum ar fi funcționarii publici și reprezentanți religioși sau media.

Din punct de vedere istoric, teroriștii au asasinat anumiți indivizi pentru efectul psihologic⁵⁷. Asasinii erau fie apropiați de individul țintă, având astfel un mediu de încredere în care atacurile puteau fi executate cu ușurință (de exemplu, concubine), fie undeva „în spatele scenei”, pentru a se distanța de victime în toate modurile posibile. Tehnicile de asasinare au fost întotdeauna diverse, inclusiv prin sugrumare, otrăvire sau împușcare.

Chiar dacă în Europa nu am avut astfel de atacuri în ultima vreme, posibilitatea ca asasinări să mai aibă loc este încă reală. Lista celor asasinați include politicieni de rang înalt (președintele SUA, John F. Kennedy, ambasadorul Rusiei la Ankara, Andrey Karlov, politicianul opoziției ruse, Boris Nemtsov) și, de asemenea, membrii ai familiei oficialilor (Kim Jong-nam).

Grupările teroriste urmăresc provocarea unor perturbări sociale, astfel că asasinatele „unu la unu” nu reprezintă principala metodă folosită de ele în Europa. Cu toate acestea, încă ne confruntăm cu provocarea asasinării sau răpirii străinilor în zonele de criză, în special a oamenilor din mass-media (de exemplu Kayla Mueller) sau a organizațiilor caritabile. În plus, în ceea ce privește jihadiștii reîntorși, EUROPOL avertizează: „Din perspectiva IS, atacurile teroriste desfășurate în Belgia și Franța în 2015 și 2016 au avut succes și au fost eficiente. Având în vedere acest fapt și o presupunere generală conform căreia IS păstrează atât dorința, cât și capacitatea de a lovi din nou, este posibil ca, în viitorul apropiat, să se producă noi atacuri în UE, atât de către actori singuratici, cât și de către grupuri”. EUROPOL avertizează, de asemenea, că modul de operare pe care jihadiștii îl folosesc

⁵⁷ Brian P. Bennett (2007): *Understanding, Assessing, and Responding to Terrorism: Protecting Critical Infrastructure and Personnel*, p. 131, disponibil la <https://goo.gl/jvSLn1> accesat la data de 28.04.2017.

în Siria și Irak ar putea fi exportat în UE la un moment dat. Un exemplu îl constituie atacurile sinucigașe cu bombă de la Paris și Bruxelles din 2015 și 2016.⁵⁸

4.4. Incendierea și bombardarea

Incendierea și bombardarea sunt, de asemenea, ușor de realizat de către grupările teroriste⁵⁹. Dispozitivele incendiare sunt la fel de ieftine ca atacurile cu cuțite, în timp ce ingredientele pot fi găsite de asemenea „în orice bucătărie”. Între anii 1968 și 2005, au existat 55 de organizații teroriste care, fie singure, fie împreună cu altele, au utilizat eficient focul în atacuri. După 2005, în ultimii ani, acest instrument a câștigat o importanță din ce în ce mai mare în arsenalul mai multor grupări radicale. Focul este o armă extrem de puternică, greu de gestionat, stingerea sa necesitând implicarea unui număr mare de personal și, în ceea ce privește materialul inflamabil, focul este capabil să distrugă totul. Acest tip de atac nu necesită o formare pe termen lung, este relativ ieftin și poate fi efectuat de un număr mic de persoane. În condiții adecvate (vreme, vânt etc.), focul are o capacitate extrem de mare de distrugere, întrucât în locația respectivă există anumite dispozitive, iar stingerea focului necesită forțe masive de pompieri.

Exemple privind utilizarea combinată a focului în terorism încep cu tentativa de incendiere din 2008 a avionului *China Southern Airlines CZ 6901*, continuând cu atacurile din 11 septembrie 2001 împotriva *World Trade Center* din New York, atacul *Hotelului Taj Mahal* din Mumbai din noiembrie 2008 și asediul oficiului diplomatic al SUA din Benghazi, Libia, în 2012. Metoda care se bazează pe echipamentul convențional (arme de foc), combinată cu utilizarea focului este, în primul rând, o versiune îmbunătățită a ceea ce fusese implementat în timpul conflictului palestinian-israelian, astfel încât precedentele europene ale incendiilor și atacurilor cu incendiere pot fi văzute ca succesori avansați ai tacticilor palestinienilor și israelienilor.

⁵⁸ Europol, *op.cit.*, 2016, pp. 3-6.

⁵⁹ Terrorism Research, *Types of Terrorist Incidents*, disponibil la <http://www.terrorism-research.com/incidents/>, accesat la data de 17.02.2017.

Concentrându-se pe Europa, în 2014, palestinianul Abbas C. a făcut din incendiere o metodă de terorism de importanță deosebită. Șoferul de ambulanță în vârstă de 27 de ani a dat foc supermarketului Naouri kosher din Sarcelles, o suburbie predominant evreiască din capitala franceză, pe 20 iulie⁶⁰. Al-Qaeda a fost acuzată de o serie recentă de incendii forestiere din Europa. Alexander Bortnikov, oficial al Serviciului Federal de Securitate al Rusiei, a făcut declarații, potrivit agenției de presă RIA Novosti, în cadrul unei întâlniri cu șefii agențiilor de securitate⁶¹. Între 1 ianuarie și 16 septembrie 2012, potrivit ministerului spaniol al agriculturii, „peste 184.000 de hectare de teren numai în Spania au fost distruse de incendii în doar o jumătate de an, ceea ce reprezintă cea mai mari valoare într-un deceniu, autoritățile forțând evacuarea a circa 2.000 de locuitori din locuințele lor⁶².”

Există, de asemenea, o interacțiune interesantă cu privire la posibila utilizare a aspectului motivațional față de incendierea prin foc, care ar putea ajuta organizațiile teroriste să își sprijine acțiunile și să distrugă dovezile într-un mod nedetectabil. Anul trecut (2016), în Belgia, un laborator de criminalistică a fost incendiat de către un individ, astfel încât întregul stoc de eșantioane de păr și mii de alte dovezi critice pentru urmărirea penală a sutelor de suspecți infractori și teroriști au fost arse⁶³.

Deoarece metoda a fost eficientă pe scena palestiniană, atât Al-Qaeda, cât și IS și-au chemat

⁶⁰ Forward, „French Kosher Grocery Arsonist Gets 4 Years in Prison”, 2014, disponibil la <http://forward.com/news/breaking-news/208515/french-kosher-grocery-arsonist-gets-4-years-in-pri/>, accesat la data de 17.03.2017.

⁶¹ Meira Svirsky, „Al-Qaeda Claims Responsibility for Starting Israel Fires”, Clarion Project, November 27, 2016, disponibil la <https://clarionproject.org/al-qaeda-claims-responsibility-starting-israel-fires/>, accesat la data de 17.04.2017.

⁶² The Telegraph, „Al-Qaeda blamed for Europe-wide forest fires”, 2012, disponibil la <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/al-qaeda/9585098/Al-Qaeda-blamed-for-Europe-wide-forest-fires.html>, accesat la data de 17.03.2017.

⁶³ Milan Schreuer, „Arson at Belgian Forensic Lab May Set Back Terrorism Cases”, 2016, disponibil la <https://www.nytimes.com/2016/09/22/world/europe/belgium-arson-forensic-lab-terrorism.html>, accesat la data de 17.03.2017.

susținătorii să se alătore jihadului cu folosirea incendiarii, pe lângă metodele menționate.⁶⁴

4.5. Teroarea vehiculului

Aparent, teroarea vehiculului este cea mai modernă metodă din repertoriul terorii, totuși, ar trebui să ne îndreptăm din nou atenția dinspre Europa spre regiunile palestiniano-israeliene⁶⁵ și ale Orientului Mijlociu⁶⁶, unde intrarea violentă cu un vehicul în mulțimea de civili sau personal militar este mult mai frecventă.

Una dintre revistele online ale IS, *Rumiyah* (arabă pentru Roma) a introdus o rubrică „Tactici teroriste simple”, dedicată instruirii militanților cu privire la modul de lansare a atacurilor teroriste ieftine. Ediția anterioară (numărul 3) a inclus un tutorial cu privire la modul de lansare a celui mai eficient atac cu camioane.

Când observăm detaliile atacurilor din Europa cu un camion asupra civililor, trebuie să recunoaștem influența gravă a propagandei mass-media asupra radicalilor străini. Fiecare detaliu care a fost scris aici a fost mai mult sau mai puțin îndeplinit în atac. La 14 iulie, la Nisa, un adept IS (Mohamed Lahouaiej Bouhlel) a lăsat în urmă peste 85 de morți și câteva sute de răniți, arătând potențialul devastator al atacului unui singur individ. O jumătate de an mai târziu, solicitantul de azil tunisian Anis Amri, atacatorul de la Târgul de Crăciun din Berlin, a ucis 12 persoane atunci când a intrat pe strada cu magazine cu un camion⁶⁷.

⁶⁴ IS, *Rumiyah*, issue 5, 2017, pp. 8-9, disponibil la <https://azelin.files.wordpress.com/2017/01/rome-magazine-5.pdf>, accesat la data de 17.03.2017.

⁶⁵ Source for example: Israeli Ministry of Foreign Affairs, *Wave of terror 2015-2017*, 2017, disponibil la <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Terrorism/Palestinian/Pages/Wave-of-terror-October-2015.aspx>, accesat la data de 17.03.2017.

⁶⁶ Sursa: Kevin Cooper, Emily Anagnostos, *Iraq Situation Report: November 9-17*, 2016, Institute for the Study of War, disponibil la <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/iraq%20SITREP%202016-11-17%20PDF.pdf>, accesat la data de 17.03.2017.

⁶⁷ Kate Connolly, Chris Stephen, „Berlin attack suspect Anis Amri had been on watchlist since January”, *The Guardian*, 2016, disponibil la <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/21/berlin-attack-suspect-anis-amri-under-monitoring-since-january>, accesat la data de 07.03.2017.

Teroarea vehiculului este, în mod evident, o modalitate greu de observat pentru agențiile de aplicare a legii, deoarece camioanele și vehiculele sunt folosite zilnic, deturnarea sau închirierea lor necostând mai mult de câteva zeci de dolari.

4.6. Terorismul cibernetic

Pe lângă actele de violență prezentate, există și numeroase alte tipuri de violență care au apărut în secolul al XXI-lea. Grupările teroriste și-au sporit abilitatea de a exploata tehnologia modernă, astfel încât, pe lângă fluxul ușor de propagandă online, terorismul cibernetic a devenit un avantaj continuu, regenerabil și greu de controlat al grupărilor radicale.

Costul unui astfel de atac este relativ scăzut, nevoile de bază implicând un PC ușor de asamblat și o conexiune la internet. Cu toate că abilitățile de hacking necesită o motivație și o cunoaștere la nivel înalt despre o serie de metode de hacking, în lumea modernă, acești factori sunt ușor accesibili, prin cursuri gratuite online sau prin prelegeri de la un profesionist.

Chiar dacă țările își extind activele de combatere a terorismului, nevoia de a reîmprospăta apărarea cibernetică este atât de acută, încât, dacă nu sunt alocate sume direct pentru acest aspect, este imposibil de menținut ritmul, având în vedere modernizarea accelerată a terorismului cibernetic. În acest sens, atacurile cibernetice reprezintă o provocare asimetrică, în care costul atacurilor este considerabil mai mic decât contracararea acestora. Acest tip de terorism nu este la fel de important ca alte tipuri de atacuri teroriste, însă impactul său poate fi foarte distructiv, având în vedere că infrastructura critică, comunicațiile politice și militare, serviciile sociale și alte aspecte vitale ale unui stat ar putea fi în pericol.

Concluzie - rezultatele naturii schimbate a terorismului

Numărul de atacuri teroriste se află în creștere la nivel global. Zonele de conflict și efectele lor asupra statelor învecinate și mai îndepărtate formează percepția și prezența terorismului în întreaga lume, având în vedere că momentul în

care izbucnesc conflictele interne este combinat cu teamă, agresiune și interese variate.

Prin urmare, în industria de apărare nu putem să ne axăm doar pe modul nostru convențional bine stabilit de a rezolva crizele; adaptarea continuă la provocările actuale și la mediul de securitate reprezintă o necesitate.

Combaterea amenințărilor convenționale în prezent are atât o bază organizațională (de exemplu, instituțiile de apărare naționale și ale NATO), cât și capacitățile de îmbunătățire a echipamentelor. Cu toate acestea, atunci când luăm în considerare tendințele moderne, natura intangibilă a terorismului a devenit o problemă de bază, iar agențiile de aplicare a legii și unitățile de combatere a terorismului nu numai că trebuie să-și modernizeze setul de instrumente, dar și gândirea. Cu alte cuvinte, utilizarea metodelor detectabile prin sistemele de poliție existente sunt în scădere, în timp ce, în paralel, metode nedetectabile, neconvenționale, greu previzibile sunt în creștere. Ca tendință, putem adăuga că atacul masiv și bine planificat asupra Europei a fost, în mare parte, înlocuit de o serie de atacuri ale lupilor singuratici la un buget minimal.

Deși detectarea și monitorizarea acestor atacuri au devenit mai dificile pentru agențiile responsabile, datoria noastră este de a le preveni și de a ne pregăti. În acest sens, trebuie să subliniem importanța instruirilor pregătitoare (de exemplu, instrucție pentru luptă de aproape sau aplicarea unor sisteme de alarmă) și pentru civili, cum ar fi agenții de securitate din instituțiile sociale, infrastructura critică sau principalele puncte sociale de întâlnire (de ex. mall-uri).

În această analiză, am urmărit să subliniez problema echipamentului ușor accesibil, neinterzis pentru un potențial atac asupra Europei, deoarece efectele pregătirilor cu buget scăzut apar la nivel global. Trebuie să ne gândim la posibilele soluții pentru problemele pe care le pun aceste tendințe și, în paralel, să nu uităm de lupta împotriva radicalizării globale și a fluxului de ideologii teroriste. Deși activitatea agențiilor de poliție și de combatere a terorismului din ultimii ani nu a reușit să împiedice unele atentate împotriva țărilor – cum ar fi bombardamentele de la Paris sau

Bruxelles sau atacurile cu cuțite împotriva civililor și poliției – trebuie să luăm în considerare și acele acțiuni de jucate, care erau mai puțin mediatizate. Un total de 211 atacuri eșuate, de jucate sau incomplete au fost semnalate de șase state membre UE în 2015, iar aproape jumătate dintre ele (103) de către Marea Britanie⁶⁸.

La finalul analizei mele, aș dori să mă întorc la proverbul lui Sun-Tzu, prezentat la începutul analizei. În timp ce atacurile teroriste au loc la un anumit moment, într-o anumită locație, greutățile vin cu efecte flutur, cum ar fi perturbarea percepției sociale a stabilității și creșterea xenofobiei. Așa cum a scris Sun-Tzu cu ani în urmă, uciderea unuia îi sperie pe mii. Natura terorismului din ultimii ani a influențat percepția noastră asupra securității. Ținând cont de faptul că metodele recente reflectă o politică extrem de realistă a grupărilor teroriste și a liderilor lor, trebuie să avem încredere în unitățile antiteroriste și de informații, să dezvoltăm sistemul corespunzător de prevenire și să acceptăm, să ne adaptăm și să răspundem la nivelul nostru provocărilor de securitate existente.

BIBLIOGRAFIE:

1. Agency-France Presse Reuters, „Islamic State to halve fighters' salaries as cost of waging terror starts to bite”, <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/20/islamic-state-to-halve-fighters-salaries-as-cost-of-waging-terror-starts-to-bite>
2. Al Qaeda, *Inspire*, Issue 1. 2010, p. 33. <https://azelin.files.wordpress.com/2010/06/aqap-inspire-magazine-volume-1-uncorrupted.pdf>
3. Al Qaeda, *Inspire*, Issue 3. 2011, pp. 4-17. <https://azelin.files.wordpress.com/2010/11/inspire-magazine-3.pdf>
4. ATRAN, S., „The Moral Logic and Growth of Suicide Terrorism” in *The Washington Quarterly*, 29, no. 2:69, 2003..
5. BBC, „French soldiers wounded in Nice Jewish centre attack”, 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31118020>
6. BERRY, Maj. Guy, „A Question of Sanity, Invalidating Terrorism” <https://www.academia>.

⁶⁸ TE-SAT 2016.

edu/11050576/The_Sanity_of_Terrorism

7. BESENYŐ, János, „Inferno terror – Forest fires as the new form of terrorism”, în *Terrorism and Political Violence*, 2017.

8. BHATTACHARYA Sudip, „Al Qaeda video resurfaces claiming how easy it is to buy guns in U.S.”, CNN, 2013, <http://edition.cnn.com/2013/04/11/politics/al-qaeda-video/index.html>

9. BORUM, Randy, „Assessing Risk for Terrorism Involvement” in *Journal of Threat Assessment and Management*, American Psychological Association, 2015, Vol. 2, No. 2, <https://www.apa.org/pubs/journals/features/tam-tam000043.pdf>.

10. COMEY, James, *Politics and Public Policy Today*, 2015, https://archive.org/details/CSPAN3_20150730_190000_Politics_and_Public_Policy_Today/start/0/end/60

11. CONNOLLY, Kate; STEPHEN, Chris, „Berlin attack suspect Anis Amri had been on watchlist since January”, *The Guardian*, 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/21/berlin-attack-suspect-anis-amri-under-monitoring-since-january>

12. COOPER, Kevin; ANAGNOSTOS, Emily, *Iraq Situation Report: November 9-17*, 2016, Institute for the Study of War, <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/iraq%20SITREP%202016-11-17%20PDF.pdf>

13. Counter Extremism Project, „Abu Muhammad al-Adnani”, <https://www.counterextremism.com/extremists/abu-muhammad-al-adnani>

14. Counter Terrorism Guide, „Methods & Tactics”, <https://www.nctc.gov/site/methods.html#sarin>

15. Data from the Global Terrorism Database, Search criteria: between 2001-2015, all incidents regardless of doubt, region: Western Europe; Eastern Europe; Middle East & North Africa.

16. Defence Viewpoints, „Terrorism from Sun Tzu onwards - Part 1”, 2009, <http://www.defenceviewpoints.co.uk/articles-and-analysis/terrorism-from-sun-tzu-onwards-part-1>

17. Department of Homeland Security, *(U//FOUO) DHS-FBI Warning: Terrorist Use*

of Vehicle Ramming Tactics, 2010, <https://publicintelligence.net/ufouo-dhs-fbi-warning-terrorist-use-of-vehicle-ramming-tactics>

18. EDWARDS, Jeff; PARRY, Ryan, „16 more bombs”, *Mirror*, 2005, <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/16-more-bombs-551710>

19. ENSOR, Josie, „IS stops paying Mosul fighters' salaries in hint at funding shortage”, <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/05/IS-stops-mosul-fighters-salaries-just-battle-city-intensifies/>

20. European Chemicals Agency, *Background document to the opinions on the Annex XV dossier proposing restrictions on Mercury in measuring devices*, <https://echa.europa.eu/documents/10162/20f4ee0a-6bcf-4ed0-a271-6674cd333710>

21. EUROPOL, „Changes in Modus Operandi of Islamic State – revised”, *Europol Public Information*, 2016, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/modus_operandi_is_revisited.pdf

22. EUROPOL, *TE-SAT*, 2016. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/europol_tesat_2016.pdf

23. FATF, *Financing of the terrorist organisation Islamic State in Iraq and the Levant (IS)*, 2015, <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-IS.pdf>

24. FBI, *Increase in Number and Diversity of Terrorist Plots Against the United States Since 9/11*, 2011, https://leb.fbi.gov/2011/september/image/terrorist-plot-diversity-chart/image_view_fullscreen

25. Forward, „French Kosher Grocery Arsonist Gets 4 Years in Prison”, 2014, <http://forward.com/news/breaking-news/208515/french-kosher-grocery-arsonist-gets-4-years-in-pri/>

26. FREUD, Sigmund, *Group Psychology and the Analysis of the Ego, Chapter IX. The Herd Instinct*, 1922, <http://www.bartleby.com/290/9.html>,

27. Global Terrorism Database, *The incident occurred at Massena Square*, <https://www.start.umd.edu/gtd/search/IncidentSummary>.

aspx?gtdid=201502030092

28. IS, „Just Terror Tactics”, *Rumiyah*, 2016, <https://clarionproject.org/factsheets-files/Rumiyah-IS-Magazine-2nd-issue.pdf>

29. IS, *Rumiyah*, Issue 5, 2017, <https://azelin.files.wordpress.com/2017/01/rome-magazine-5.pdf>

30. Israeli Ministry of Foreign Affairs, *Wave of terror 2015-2017*, 2017, <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Terrorism/Palestinian/Pages/Wave-of-terror-October-2015.aspx>

31. KAMOLNICK, Paul, „Abu Muhammad al-Adnani’s May 21, 2016 Speech”, *Small Wars Journal*, 2016, <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/abu-muhammad-al-adnani%E2%80%99s-may-21-2016-speech>

32. KIS, Benedek József, *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus – A globális terrorizmus*. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2017.

33. MARAS, Marie-Helen, *A terrorizmus elmélete és gyakorlata*, Antall József Tudásközpont Tankönyvműhely, Budapest. 2016.

34. MARIGHELLA, Carlos, *Minimanual of the Urban Guerrilla*, 1969, <https://www.marxists.org/archive/marighella-carlos/1969/06/minimanual-urban-guerrilla>

35. MOGHADDAM, Fathali M., „The Staircase to Terrorism - A Psychological Exploration” in Randy BORUM (ed.): *Radicalization into Violent Extremism II: A Review of Conceptual Models and Empirical Research*, *Journal of Strategic Security*, Volume 4, Winter 2011, <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1140&context=jss>

36. NESSER, Petter; STENERSEN, Anne, „The Modus Operandi of Jihadi Terrorists in Europe, Perspectives on Terrorism”, 2014, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/388/html>,

37. NEUMANN, Peter R.; SMITH, M. L. R., „Strategic terrorism: The framework and its fallacies” in *Journal of Strategic Studies*, 28: 4, <https://reassessingcounterinsurgency.files.wordpress.com/2012/02/rainsborough-strategy-of-terrorism-its-framework-and-its-fallacies.pdf>

38. PÁKOZDI, Nóra; NÓGRÁDI, György, „The significance of family connections during the process of radicalisation” in *Honvédségi Szemle* 2016/4.

39. PROBER, Joshua, „Accounting for Terror: Debunking the Paradigm of Inexpensive Terrorism, Policy #1041”, 2005, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/accounting-for-terror-debunking-the-paradigm-of-inexpensive-terrorism>

40. ROTH, John; GREENBURG, Douglas; WILLE, Serena, *Monograph on Terrorist Financing*, National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, http://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/911_TerrFin_Monograph.pdf

41. SCHREUER, Milan, „Arson at Belgian Forensic Lab May Set Back Terrorism Cases”, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/09/22/world/europe/belgium-arson-forensic-lab-terrorism.html>

42. SHANE, Scott, „IS Media Output Drops as Military Pressure Rises, Report Says”, 2016, https://www.nytimes.com/2016/10/11/world/middleeast/islamic-state-media-propaganda-IS.html?_r=0

43. SIBONI, Gabi; COHEN, Daniel; KOREN, Tal, „The Islamic State’s Strategy in Cyberspace” in *Military and Strategic Affairs*, Volume 7, No. 1, http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/7_Siboni_Cohen_Koren.pdf.

44. *The Economist*, „Looking in the wrong places”, 2005, <http://www.economist.com/node/5053373>

45. *The Local France*, „Louvre machete attack just latest to target soldiers and police in France”, 2017, <https://www.thelocal.fr/20170203/islamist-attacks-against-police-and-soldiers-in-france>

46. *The Telegraph*, „Al-Qaeda blamed for Europe-wide forest fires”, 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/al-qaeda/9585098/Al-Qaeda-blamed-for-Europe-wide-forest-fires.html>

-
47. WHITLOCK, Craig, „Al-Qaeda Masters Terrorism On the Cheap”, Washington Post Foreign Service, 2008, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/08/23/AR2008082301962.html>
48. WINDREM, Robert, „IS Is the World’s Richest Terror Group, But Spending Money Fast”, CNBC, 2015, <http://www.cnbc.com/2015/03/20/IS-the-worlds-richest-terror-group-is-spending-money-fast.html>
49. Youtube, „Obama Addresses Nation On Terrorism - Full Speech“, <https://www.youtube.com/watch?v=r88oQkL0Ocg>.

Traducere din limba engleză: Alina Albu. Revizie lingvistică: Daniela Răpan.

EUROPEAN MILITARY CULTURE AND SECURITY GOVERNANCE

Soldiers, Scholars and National Defence Universities

Avem deosebita plăcere de a împărtăși cu cititorii noștri câteva idei despre o apariție editorială nouă și, credem noi, interesantă. În cele ce urmează, vom prezenta recenzia lucrării scrisă de Tamir Libel și intitulată *European Military Culture And Security Governance-Soldiers, scholars and national defence universities*.

Tamir Libel are o pregătire ce îi leagă aria de specialitate de domeniul istoriei, științelor politice și științelor militare. În 2010, a obținut titlul de doctor în cadrul Universității Bar Ilan, teza sa abordând sistemele educaționale post-moderne occidentale în mediul militar (titlul original al acesteia fiind *The Professionalism of the Education and Training of Combatant Officers in the Post-Modern Western World*). Ulterior, a obținut o bursă postdoctorală Marie Curie în cadrul Colegiului Universității din Dublin (University College Dublin -UCD) la Școala de Politici și Relații Internaționale (School of Politics and International Relations SPIRE)¹. De asemenea, a fost bursier Legacy Heritage în cadrul centrului Dan Shomron². Actualmente,

acesta este cercetător al Institutului de Studii Internaționale din Barcelona (*Institut Barcelona d'Estudis Internationales* – IBEI), tot într-un program cofondat Marie Curie, respectiv *Beatriu de Pinós*.³ Printre alte afilieri ale autorului Tamir Libel putem menționa: cercetător colaborator în cadrul Centrului de Studii ale Războiului (*Centre for War Studies*), din Colegiu Universității Dublin⁴; calitatea de membru sau afiliat în cadrul unor grupuri de cercetare și asocieri precum: Asociația de Studii Internaționale (*International Studies Association* – ISA), Asociația de Studii ale Israelului (*Association for Israel Studies* – AIS), Grupul de Cercetare European asupra Armatei și Societății (ERGOMAS)⁵. De asemenea, acesta deține experiență didactică internațională (la nivel universitar

¹ Oficial website of Institut Barcelona d'Estudis Internacionals (IBEI), http://www.ibe.org/en/tamir-libel_14540, accessed on 25.04.2017.

² Oficial website of University College Dublin, available at <https://www.ucd.ie/warstudies/members/tamirlibel/>, accessed on 25.04.2017.

³ Institut Barcelona d'Estudis Internacionals (IBEI).

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

și postuniversitar) în domenii precum studiile de securitate, relații internaționale, științe politice, prin cursurile susținute în cadrul unor universități europene (din Germania, Irlanda), dar și din SUA și Israel. Mai mult, Tamir Libel este referent științific pentru publicații precum: *Defense & Security Analysis*, *Armed Forces & Society*, *Mediterranean Policies*, *The Middle East Journal*. Nu în ultimul rând, autorul a jucat un rol important în dezvoltarea Asociației Studiilor Civil-Militare din Israel (*Association of Civil-Military Studies – Israel*).⁶

În ceea ce privește cercetarea, ariile sale de interes sunt următoarele: educația în sistemul militar, studii comparative asupra relațiilor civil-militare, puterea aeriană, doctrina militară israeliană și studii de intelligences, politicile de securitate ale UE.⁷

Așa cum afirmă autorul, cartea își propune să „examineze fuzionarea culturii militare europene, studiind apariția unui nou concept european de educație militară”⁸, introducând conceptul emergent educațional de Universitate Națională de Apărare (*National Defence University – NDU*).

Pentru a atinge acest obiectiv, T. Libel analizează câțiva dintre furnizorii-cheie de educație la nivelul sistemului militar ai erei post-Război Rece aparținând următoarelor state: Marea Britanie, Germania, Finlanda, România și statele baltice. Acest mix de țări selectate pentru analiză permite dezvoltarea unei perspective mult mai cuprinzătoare și mai puțin viciată asupra culturii militare. În vederea înțelegerii depline a acestei logici, facem apel direct la aserțiunea lui T. Libel: „Deși în ultimii ani am asistat la o creștere semnificativă a literaturii de specialitate privind securitatea europeană, PSAC⁹ și PESCE¹⁰, precum și asupra relațiilor NATO-UE, s-a scris prea puțin despre transformarea forțelor armate europene dincolo de „cei trei grei” (Marea Britanie, Franța și Germania). Rezultatul este o implică eroare în literatură privind cele din urmă, în detrimentul statelor membre mai mici, cazul acestora fiind generalizat pentru a trage concluzii asupra altor armate europene ... Acest studiu a arătat că, dacă forțele armate ale multor state membre mai mici sunt excluse din analizele comparative, tendințele culturii militare europene nu pot fi observate corect”¹¹. Mai departe, autorul susține că unele idei și politici inovative pot fi diseminate și dinspre statele mai mici, și oferă, în acest sens, exemplul Colegiului Baltic de Apărare¹². Așadar, prin acest mix diferențiat de state alese pentru analiză, cartea reușește să ofere „prima analiză comparativă, sistematică a educației și formării militare în Europa în contextul mediului de securitate post-Război Rece”¹³, așa cum apreciază notele editurii.

Din perspectivă structurală, prezenta lucrare este alcătuită din opt capitole. Primul capitol își propune să sublinieze faptul că paradigma europeană de securitate este în schimbare. În acest sens, autorul face o radiografiere a cercetărilor europene în domeniul securității. Un alt obiectiv al acestui capitol își propune să prezinte un cadru conceptual inovativ referitor la impactul schimbărilor importante în sistemul militar național și să dezvolte modalități de implementare ale acestuia prin intermediul unui model al cercetării. Elementele cheie ale cadrului sunt: „relațiile civil-militare, cultura strategică și sociologia cunoașterii pentru explicarea modului în care schimbările în educația

⁶ *Ibidem*.

⁷ Official website of Institut Barcelona d’Estudis Internacionals (IBEI), and Official website of University College Dublin, *op. cit*.

⁸ Tamir Libel, *European Military Culture and Security Governance – Soldiers, scholars and national defence universities*, Oxon, New York, Routledge Publishing house, Taylor & Francis Group, 2016, p. 1.

⁹ CSDP = Common Security and Defence Policy.

¹⁰ CFSP = Common Foreign and Security Policy.

¹¹ Tamir Libel, *op. cit.*, 2016, p. 215.

¹² Tamir Libel, *op. cit.*, 2016, p. 215.

¹³ ***, *About the Book*, Routledge Publishing house, Taylor & Francis Group, 2016, <https://www.routledge.com/European-Military-Culture-and-Security-Governance-Soldiers-Scholars-and-Libel/p/book/9780415732659>, accessed on 14.02.2017.

militară facilitează transformarea culturii strategice”¹⁴.

Următoarele cinci capitole descriu și analizează furnizori-cheie de educație militară, fiecare capitol având în vedere un spațiu sau țară o specifică.

Așadar, cel de-al doilea capitol studiază cazul Regatului Unit al Marii Britanii (ca una dintre puterile militare principale ale UE și ca una dintre cele mai angajate state în relație cu NATO¹⁵), pornind de la reformele realizate la nivelul educației militare și analizând cazul foarte interesant al Academiei de Apărare (Defence Academy), ca „model unic de integrare a valorilor publice, private, academice și militare pentru a face răspunde necesităților provocatoare ale sectorului apărării”¹⁶.

Al treilea capitol abordează un model conservator de furnizor pentru educația militară, respectiv cazul Comandamentului Forțelor Armate Federale și Academia Statului Major General (Armed Forces Command and General Staff Academy), care „integrează conservatoarea tradiție militară prusaco-germană alături de concepte evolutive precum operații întrunite, combinate și inter-agenții/instituționale”¹⁷.

Cazul Finlandei este analizat în cadrul celui de-al patrulea capitol, unde Universitatea Națională de Apărare se constituie într-un „concept cu adevărat nou al educației militare europene (...) în care consolidarea diverselor colegii militare a dus la o organizație unificată inovatoare”¹⁸.

Capitolul al cincilea explorează cazul unui furnizor de educație superioară al României, respectiv cazul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, aceasta fiind o analiză de mare interes, mai ales pentru faptul că reprezintă o perspectivă din mediul extern, integrată dimensiunii europene, asupra cazului țării noastre. În acest capitol, T. Libel surprinde calea reformelor care au dus la prezenta formă de organizare a Universității Naționale de Apărare „Carol I”. În primul rând, autorul remarcă anumite elemente contextuale ale istoriei recente care au avut o influență asupra transformărilor ulterioare ale sistemului educațional militar bazat pe stilul sovietic. Faptul că țara noastră a fost capabilă să își „mențină o poziție semi-autonomă în cadrul Blocului Estic”¹⁹ s-a reflectat în menținerea „unui ethos și unui simț al profesionalismului specifice forțelor armate occidentale”²⁰. Aceasta a servit ca bază pentru un set de reforme de implementat după 1990. T. Libel observă că, după sfârșitul Războiului Rece, Ministerul Apărării a realizat o serie de reforme în sectorul securității, pentru a atinge standardele NATO, prin utilizarea sistemului educațional militar (care a avut rolul de a livra anumite „valori, atitudini și cunoștințe pentru ofițeri și funcționari publici”²¹). Pentru a face aceasta, sistemul educațional militar însuși a trebuit să treacă printr-o serie de transformări importante. Una dintre reformele centrale a fost consolidarea colegiilor militare independente prin unificarea lor în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”²², care să asigure programe educaționale destinate atât militarilor, cât și civililor. T. Libel consideră că această universitate „a fost creată pentru a facilita «occidentalizarea» forțelor armate române și pentru adaptarea corpului ofițerilor la viziunea occidentală asupra profesionalismului militar și a relațiilor civil-militare”²³. Aceasta a fost posibilă prin asistența internațională (din partea NATO și a UE), iar procesul a fost modelat și de factori interni și externi de schimbare precum transformările legislative, procesul Bologna etc. T. Libel oferă nu doar perspectiva succesului acestei evoluții (contribuția sa la integrarea forțelor

¹⁴ Tamir Libel, *op. cit.*, 2016, p. 2.

¹⁵ Tamir Libel, *op. cit.*, 2016, pp. 22, 28.

¹⁶ *Idem*, p. 22.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Idem*, p. 105.

¹⁹ *Idem*, p. 23.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Idem*, p. 131.

²² *Idem*, p. 23.

²³ *Idem*, p. 131.

României în cadrul structurilor militare ale NATO, UE, OSCE²⁴; îndreptarea către rolul experienței furnizorilor naționali de educație pentru alte națiuni care își doresc să coopereze/să adere la NATO sau UE), ci și pe cea a provocărilor aduse de transformări cheie (creșterea influenței mediului civil în educația militară²⁵: accentul pus pe apărare și nu pe caracterul militar poate duce la descreșterea cunoștințelor, abilităților și ethosului specifice sectorului militar pentru ofițerii tineri, care „ar putea rezulta, în viitor, într-un «deficit de expertiză»” la nivel de conducere, reflectat în abilitatea „de a lupta și câștiga războiul națiunii”²⁶). Autorul conchide, susținând că Universitatea Națională de Apărare „Carol I” este o demonstrație pentru inovație în termenii conceptului de NDU, în special datorită fuziunii dintre „educația academică și cea militară” și „cadrului specific unei instituții de studii superioare”²⁷.

Cazul statelor baltice este analizat în capitolul al șaselea. Acestea au decis, în anii ‘90, să își reunească obiectivele de securitate, din cauza percepției amenințării ruse și dorinței de a adera la NATO, așa apărând Colegiul Baltic de Apărare. Autorul susține că acesta „a servit drept un centru regional pentru cariera de nivel mediu și educația superioară militară”²⁸ și este un model unic bazat pe colaborarea extinsă către Occident.

Mai departe, capitolul al șaptelea are în atenție dimensiunea comparativă a educației militare, insistând asupra conceptului emergent de NDU la nivel european. Chiar dacă nu toate studiile de caz prezentate în capitolele anterioare au caracteristicile specifice ale NDU, convergența poate totuși fi observată la nivel european. Aceasta mai ales datorită factorilor care au condus la reformă (schimbările în natura operațiilor militate, reducerile bugetare), care au condus, în primul rând, la deschidere spre Procesul Bologna. Emergența NDU a avut implicații în termenii culturii militare naționale în Europa. Ultimul capitol este destinat concluziilor.

Prin această abordare complexă, lucrarea lui Tamir Libel reprezintă o contribuție pentru literatura de specialitate, atât din perspectivă teoretico-metodologică (contribuție privind a patra generație a culturii strategice²⁹; cadrul conceptual), cât și din perspectivă empirică (datorită dimensiunii comparative; emergența NDU, implicațiilor Procesului Bologna etc.). Așadar, vă invităm să descoperiți o abordare nouă, interesantă și de actualitate și să vă formați propria viziune asupra subiectului. Sperăm ca exemplul unei perspective externe asupra unuia dintre principalii furnizori de educație ai sistemului militar românesc, să vă trezească motivația de a porni în acest demers.

Dr. Stan ANTON

²⁴Tamir Libel, 2006, *op. cit.*, p. 132.

²⁵ Autorul folosește termenul de “civilianization”.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Idem.*, p. 131.

²⁸ *Idem.*, p. 24.

²⁹ *Idem.*, p. 25.

Atelierul de strategie „COOPERAREA INTERINSTITUȚIONALĂ – INSTRUMENT DE REALIZARE A SECURITĂȚII”

23 martie 2017

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” organizează anual, din 2014, două ateliere de lucru, câte unul la începutul fiecărui semestru universitar. Evenimentele de acest tip sunt adresate cercetătorilor și cadrelor didactice, precum și doctoranzilor, masteranzilor și studenților cu preocupări în domeniul securității și apărării. Atelierele de lucru ale CSSAS oferă publicului vizat un cadru în care să poată beneficia de experiența și opiniile avizate ale experților din România și sunt un bun prilej pentru schimbul de idei și de cunoștințe referitoare la problematica abordată, dar și pentru aprofundarea unor aspecte conexe subiectului.

Atelierul de strategie din luna martie, cu tema „*Cooperarea interinstituțională – instrument de realizare a securității*”, se înscrie în seria de manifestări academice ce pun în dezbatere problematici de maximă actualitate, ce modelează mediul intern și internațional de securitate, activitatea bucurându-se de prezența a unor reprezentanți, de la diferite structuri din cadrul Ministerului Apărării Naționale și Ministerului Afacerilor Interne.

Foto: Participanții la Atelierul de lucru din 23.03.2017

EVENIMENT ȘTIINȚIFIC

La activitate au fost prezentate următoarele materiale de specialitate:

- *Cooperarea internă și internațională la frontierele României*, de către domnul comisar-șef Bogdan Budeanu din partea Poliției de Frontieră Române;
- *Cadrul actual de reglementare în domeniul managementului situațiilor de urgență - provocări și soluții*, de către domnul locotenent-colonel Daniel Dănăilă din cadrul Inspectoratului General pentru Situații de Urgență;

- *Aspecte privind evaluarea riscurilor de dezastre la nivel național, în context european* de către domnul colonel Mirel Ristea și domnul căpitan Bogdan Ghinea;
- *Înștiințarea autorităților publice și alarmarea populației despre pericolul atacului aerian*, de către domnul colonel Viorel Ilie;
- *Cooperarea interinstituțională în asigurarea eficienței sistemelor naționale de prevenire a situațiilor de criză*, de către domnul locotenent-colonel Adrian Gheorghe de la Brigada 10 Geniu „Dunărea de Jos”;
- *„Aspecte ale cooperării interinstituționale specifice domeniului operații – prezent și perspective”*, de către domnul colonel Damian-Mihai Zbrancă din cadrul Statului Major General,
- *„Managementul integrat al crizelor în contextul amenințărilor de tip hibrid asupra securității naționale”*, de către domnul colonel dr. Adrian Ricu, din partea Centrului Național Militar de Comandă.

Foto: Aspecte de la Atelierul de lucru

Principalele aspecte dezbătute în cadrul Atelierului de strategie din luna martie au fost legate de riscurile și amenințările ce depășesc granițele naționale, a efectelor acestora în domeniile politic, economic, social și militar.

Considerăm că evenimentul s-a bucurat de o asistență de un înalt nivel și specializare și și-a atins obiectivul principal de a disemina rezultatele experienței practice în privința cooperării interinstituționale și de a crea noi cadre de dialog în mediul academic.

Raluca STAN*

* *Raluca STAN își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări Științifice din cadrul CSSAS.
E-mail: stan.raluca@unap.ro*

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IANUARIE - MARTIE 2017

În perioada analizată, CSSAS a organizat și publicat o serie de activități și, respectiv, materiale științifice.

În *Colocviu strategic*, suplimentul lunar al revistei *Impact Strategic*, a fost publicat în luna ianuarie un articol referitor la securitatea națională și internațională intitulat *Tendențele în dezvoltarea unui spațiu energetic comun la nivelul Uniunii Europene*, elaborat de domnul Adrian Claudiu Motoc, student la Facultatea de Securitate și Apărare din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, iar în luna februarie, un articol intitulat *Conceptul de reziliență în raport cu lupta de combatere a terorismului*, elaborat în coautorat de către doamnele Cristina Bodoni și Brigitte Monika Surgun, studente ale facultății de Securitate și Apărare din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Cei interesați să publice în *Colocviu strategic* pot trimite propuneri de materiale la adresa de e-mail: catalina.todor@unap.ro, după modelul de pe pagina de internet a publicației: <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>.

Prelegerile publice lunare desfășurate la Cercul Militar Național în această perioadă au cuprins următoarele teme: în ianuarie, *Strategia Globală de Politică Externă și Securitate a UE: viziune și tendințe majore*, prezentată de CS III dr. Cristina Bogzeanu; în februarie, *Influența conflictelor din Nordul Africii și Orientul Mijlociu asupra securității europene*, susținută de CS III dr. Mirela Atanasiu, iar în martie *Multiple perspective, o singură realitate? Cazul refugiaților din Europa*, expusă de CS II dr. Alexandra Sarcinschi.

Tot în primul trimestru al anului 2017, în data de 26 martie, CSSAS a organizat Atelierul de lucru în strategie cu tema *Cooperarea interinstituțională - instrument de realizare a securității*, la care au participat reprezentanți din Ministerului Afacerilor Interne și Ministerului Apărării Naționale. Mai multe detalii despre acesta puteți citi la rubrica *Eveniment științific*.

În al doilea trimestru al anului, în data de 25 mai, CSSAS organizează Simpozionul științific internațional cu tema *„Cooperarea interinstituțională - instrument de realizare a securității la nivel național și internațional”*, urmat, în toamnă, de un al doilea Atelier de lucru, în data de 19 octombrie, pe tema *„Științe militare - științe ale securității - clarificări conceptuale”*.

AGENDA CSSAS

Amintim aici și Conferința științifică internațională STRATEGII XXI organizată de către CSSAS în perioada 07-08 decembrie, cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, la care vă informăm că au început deja înscrierile. Termenul limită pentru înscrieri este 25 septembrie. Pagina internet a conferinței este <https://www.strategii21.ro/index.php/ro/prezentare-conferinta-3>.

Detalii despre toate activitățile științifice organizate de CSSAS puteți găsi pe site-ul web: <http://cssas.unap.ro/en/events.htm>.

*Raluca STAN**

** Raluca STAN își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări Științifice din cadrul CSSAS.
E-mail: stan.raluca@unap.ro*

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

CRITERIILE DE SELECȚIE a articolelor sunt următoarele:

- **circumscrierea în aria tematică a revistei:** actualitatea politico-militară; tendințe și perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională;

- **originalitate** – caracterul de noutate; argumentare proprie; să nu fi fost publicat anterior;

- **valoarea conținutului științific** – caracterul științific este conferit de un stil obiectiv, neutru, argumentarea afirmațiilor și precizarea tuturor resurselor întrebunțate;

- **o bibliografie relevantă**, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid;

- **redactarea în limba română și în limba engleză să corespundă standardelor academice;**

- **adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă.**

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE: dimensiunea articolului poate varia între minim 6 – maxim 12 pagini (inclusiv notele de subsol, bibliografia și imaginile). Setări pagină: margini 2 cm, format A4. Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spațiere la un rând, cu diacritice**. Salvarea se va face ca document Word 2003 (.doc). Titlul fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și nu se scrie cu diacritice.

STRUCTURA ARTICOLULUI

• Titlul articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24)

• O succintă prezentare de autor, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic / cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea – orașul, țara de reședință, e-mail.

• Un rezumat relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice)

• 6 - 8 cuvinte-cheie (caractere italice)

• Introducere/Considerații preliminare

• Două-patru capitole, eventual subcapitole

• Concluzii

• Tabelele/graficele/imaginile se trimit și separat, în format .jpeg/png/.tiff.

În cazul tabelelor, deasupra se scrie „**Tabelul nr. X**, titlu”, iar în cazul imaginilor, hărților etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X**: titlu”. În ambele cazuri se menționează sursa (dacă este cazul) în notă de subsol.

NOTE DE SUBSOL: toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate; (prenume, nume autor) (la notele de subsol se indică și nr. paginii/paginilor).

Exemplu de carte: Joshua S. Goldstein, Jon C. Pevenhouse, *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007, pp. 37-45.

Exemplu de articol: Gheorghe Calopăreanu, „Securitate prin educație și instruire în UE”, în *Impact Strategic* nr. 2/2013, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 15.

Sursele electronice se citează cu link-ul întreg, menționând titlul cărții/articolului (între ghilimele) și numele publicației (se indică și data la care a fost accesată).

Exemplu: John N. Nielsen, „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, disponibil la <http://geopolicraticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2015.

BIBLIOGRAFIE: se vor menționa toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului (NUME, prenume autor), și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVENHOUSE, Jon C., *Relații internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2007.

Exemplu de articol: CALOPĂREANU, Gheorghe, „Securitate prin educație și instruire în UE” în *Impact Strategic* nr. 2 /2013, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

Sursele electronice se citează cu link-ul întreg, menționând titlul cărții/articolului (între ghilimele) și numele publicației.

Exemplu: NIELSEN, John N., „Strategic Shock in North Africa”, în *Grand strategy: the View from Oregon*, disponibil la <http://geopoliticraticus.wordpress.com/2011/03/03/strategic-shock-in-north-africa/>, accesat la 10.03.2015.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor. Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor. În urma evaluării, există trei posibilități: a) *acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore*; b) *acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanță*; c) *respingerea articolului*. Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TERMENE DE PREDARE: articolele vor fi trimise în format electronic la adresa de e-mail a redacției, impactstrategic@unap.ro, până la: 15 decembrie (nr. 1); 15 martie (nr. 2); 15 iunie (nr. 3) și 15 septembrie (nr. 4).

NOTA BENE: Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termenul agreat și va corespunde formei finale a materialului în limba română. Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este indexată în prestigioase baze de date internaționale și difuzată comunității științifice internaționale. Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original. Ghilimelele se notează astfel: în limba română „...”, iar în limba engleză“...”.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Personalul militar și civil angajat al MAPN va trimite materialele destinate publicării însoțite de avizul structurii de securitate al unității în care este încadrat autorul/sunt încadrați autorii.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu *Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare*.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacție presupune acordul autorului în privința celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro.

Dr. Daniela RĂPAN

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Director: Colonel lector univ. dr. Alexandru STOICA

Corector: Mariana MOLDOVEANU

Tehnoredactor: Liliana ILIE

Lucrarea conține 112 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail editura@unap.ro

Tel: 021/319.40.80/215